

เป็นหลักฐานเบื้องต้น
ที่จำเป็นสำหรับทุกคน

หลักพระพุทธศาสนา
สำหรับทุกคน

หลักพระพุทธศาสนา สำหรับทุกคน

- ตัวเราคืออะไร ?
- เกิดมาอย่างไร ?
- ทำไมจึงได้เกิดมาไม่เหมือนกัน ?
- ตายแล้วเกิดอีกหรือไม่ ?
- การเรียนพระพุทธศาสนา จำเป็นด้วยหรือที่จะต้องเริ่มต้นด้วยปัญหาข้อเหล่านี้ก่อน ?
- จิต ใจ วิญญาณ หรือมโน หมายถึงอะไรแน่ ? และที่บางคนเข้าใจว่า คนตายแล้ววิญญาณมาปรากฏให้เห็นได้ ซึ่งวิญญาณที่ว่านี้มีรูปร่างเป็นตัวตนอย่างนี้ จะตรงกับความหมายในทางพระพุทธศาสนาหรือไม่ ?
- มีวิธีคิดอย่างไร หรือมีวิธีพิสูจน์อย่างไรบ้าง ที่จะทำให้คนธรรมดาสามัญ ซึ่งไม่ใช่ นักศึกษาในทางนี้โดยตรง เข้าใจถูกต้องว่า วิญญาณกับสมองไม่ใช่ของสิ่งเดียวกัน ?
- บางคนเกิดมามีความสุข ทั้งที่การเงินก็ไม่ค่อยดี บางคนเกิดมามีแต่ความทุกข์ทั้งที่การเงินก็ดี มีการศึกษาดี มีฐานะดี แต่ก็คอยจะมีเรื่องเดือดร้อนอยู่เสมอ ทั้งนี้เป็นเพราะเหตุใด ? และ โชคดีโชคร้ายเกิดจากอะไร ?
- ตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอนว่า การที่คนเราเกิดมา ก็เกิดมาเพื่อใช้กรรมเท่านั้น หลักคำสอนข้อนี้มีความจริงแค่ไหน ?
- คนเราเมื่อตายแล้ว จะต้องเกิดเป็นคนเสมอไปหรือ หรือว่าอาจจะเกิดเป็นสัตว์ก็ได้

ปัญหาทั้งหมด มีคำตอบในเล่มนี้

หลักพระพุทธศาสนา

สำหรับทุกคน

โดย

พร รัตนสุวรรณ

จัดพิมพ์โดย

สำนักคัมภีร์ทางวิญญาน

* มโนปุพฺพคฺมา ธมฺมา *

สำนักคั่นคว่ำทางวิญญาน

ISBN 974-7387-83-2

หนังสือ	หลักพระพุทธศาสนาสำหรับทุกคน
ผู้เขียน	พร รัตนสุวรรณ
พิมพ์	มิถุนายน ๒๕๔๒
จำนวนพิมพ์	๓,๐๐๐ เล่ม
เจ้าของ	สำนักคั่นคว่ำทางวิญญาน
ผู้อำนวยการ	ศรีเพ็ญ จัตตะศรี
ผู้จัดการ	ผ่องผิว พัฒนประภาพันธ์
บรรณาธิการ	รังษี สุนันต์
ออกแบบปก	สำนักคั่นคว่ำทางวิญญาน
จัดรูปเล่ม	ฝ่ายคอมพิวเตอร์ โรงพิมพ์วิญญาน
พิมพ์ที่	โรงพิมพ์วิญญาน ๔๗/๒ ถ. สามเสน บางลำพู กทม. ๑๐๒๐๐ โทร. ๒๘๒-๒๐๒๕, ๖๒๙-๑๙๕๑ โทรสาร ๒๘๑-๑๗๐๖
จัดจำหน่าย	สายส่งดวงแก้ว บริษัท สหธรรมิก จำกัด ๕๔/๖๗, ๖๘, ๗๑, ๗๒ ซ. จรัญสนิทวงศ์ ๑๒ ถ. จรัญสนิทวงศ์ ท่าพระ บางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ ๙ ๑๐๖๐๐ โทร. ๘๖๔๐๔๓๔-๕, ๔๑๒๓๐๘๗

สงวนลิขสิทธิ์

คำปรารภ

ในการพิมพ์ ปี พ.ศ. ๒๕๔๒

อาจารย์พร รัตนสุวรรณ ได้ศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎก-อรรถกถา แล้วยึดเป็นแนวทางการปฏิบัติสมาธิวิปัสสนามาตั้งแต่สมัยยังอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ต่อมาได้ลาสิกขาออกมาเป็นอุบาสก ก็ยังคงศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎก-อรรถกถา ปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาอยู่ตลอด เป็นอาจารย์สอนในคณะพุทธศาสตร์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ถวายความรู้ธรรมประยุกต์ ความรู้เรื่องสมาธิวิปัสสนาแก่พระนิสิตมหาจุฬา ฯ และอบรมสมาธิวิปัสสนาแก่ประชาชนผู้สนใจ แก่นักเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่ธรรมวิจยวัดมหาธาตุ ฯ ทำพระจันทร์ เป็นเวลาหลายปี ทั้งบรรยายธรรม อบรมสมาธิวิปัสสนาแก่คณะชมรมพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นักศึกษาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย นักศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒน์ นักเรียนนายร้อยตำรวจ โรงเรียนนายร้อยตำรวจสามพราน

(๒)

ฯลฯ ทั้งเปิดอบรมสมาธิวิปัสสนา แก่สมาชิกผู้สนใจที่
บ้านพัก จนกระทั่งจากโลกมนุษย์เข้าสู่ภูมิทิพย์

อาจารย์พร รัตนสุวรรณ มิได้อบรมสมาธิ
วิปัสสนาแต่เพียงอย่างเดียว ยังได้เรียบเรียงหนังสือ
ธรรมะทางพระพุทธศาสนา ทั้งทางปรัชญา ทั้งทางการ
ปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาและอื่น ๆ อีกหลายเล่ม

หนังสือเรื่อง **หลักพระพุทธศาสนาสำหรับทุกคน**
เล่มนี้ อาจารย์พร รัตนสุวรรณ เขียนไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓
จัดพิมพ์หลายครั้ง แต่มิได้ลงสถิติไว้ ดูตามต้นฉบับที่ใช้
จัดพิมพ์ครั้งนี้ ปรากฏข้อความในหน้าสุดท้ายว่า “พร
รัตนสุวรรณ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๓๐” แสดงว่า
พิมพ์ครั้งหลังสุดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ หนังสือเล่มนี้ เหลือ
อยู่จำนวนน้อย ยังมีผู้ต้องการอยู่เสมอ ทางสำนักค้นคว้า
ทางวิญญาณ จึงจัดพิมพ์ขึ้นใหม่ เพื่อเผยแพร่แก่ท่านผู้สนใจ

สำนักค้นคว้าทางวิญญาณ

มิถุนายน ๒๕๔๒

สำนักค้นคว้าทางวิญญาณ ๔๗/๒ ถนนสามเสน

บางลำพู เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

โทร. ๒๘๒-๒๐๒๕, ๖๒๙-๑๙๕๑ โทรสาร ๒๘๑-๑๗๐๖

คำนำ

ในการพิมพ์ครั้งแรก

หนังสือ หลักพระพุทธศาสนาสำหรับทุกคน ข้าพเจ้าได้เขียนไว้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๓ โดยที่คุณเฉลย เคียงศิริ เป็นคนขอรับรองให้เขียนขึ้น เพื่อที่จะนำไปพิมพ์ แจกในงานศพของคุณแม่ของคุณเฉลย หนังสือเล่มนี้ หลังจากที่ได้ออกมาแล้วก็ปรากฏว่ามีผู้นิยมอ่านกันมาก เพราะเป็นหลักฐานเบื้องต้นที่จำเป็นสำหรับคนทุกคน เพราะฉะนั้น หนังสือเล่มนี้ นอกจากทางแผนกธรรมวิจัยของมหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย จะได้จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อจำหน่ายนำรายได้มาบำรุงแผนกธรรมวิจัยแล้ว ก็ยังมีผู้มาขอไปพิมพ์แจกในงานศพอีกหลายครั้ง ซึ่งถ้าหากจะรวมจำนวนหนังสือเล่มนี้ที่พิมพ์ออกมา ก็ประมาณเกือบหมื่นเล่ม แต่ถึงกระนั้น ก็ยังมีผู้ต้องการอ่านอีกมาก

หนังสือเล่มนี้ ที่ทางแผนกธรรมวิจยจัดพิมพ์จำหน่ายก็เพราะในเวลานั้นหนังสือของธรรมวิจยที่ได้สร้างห้องฝึกสมาธิขึ้นมาดีมาก แต่บัดนี้ หนังสือของแผนกนี้ได้หมดสิ้นไปหลายปีแล้ว และข้าพเจ้าก็ยังไม่มีความจำเป็นที่จะจัดพิมพ์หนังสือขึ้นจำหน่าย เพื่อที่จะนำเงินมาใช้ในทางใดทางหนึ่ง เพราะฉะนั้น เป็นเวลาหลายปีมาแล้ว หนังสือทุกเล่มที่ข้าพเจ้าเขียนและจัดพิมพ์จำหน่ายนั้น รายได้ทั้งหมดก็ยกให้กับธรรมวิจย ซึ่งถ้าหากจะคิดเป็นเงินรายได้ทั้งหมดจากหนังสือที่ข้าพเจ้าเขียนทุก ๆ เล่มนั้น ก็จะเป็นเงินอย่างน้อย ๆ ก็ไม่ต่ำกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท (ห้าหมื่นบาท) แต่ปัจจุบันนี้ เนื่องจากข้าพเจ้าได้ตั้งสำนักคั่นคว่าทางวิญญาณ และได้ตั้งมูลนิธิส่งเสริมการสอนพระพุทธศาสนาสำหรับเยาวชนขึ้น ความจำเป็นที่จะต้องหาเงินมาเพื่อใช้จ่ายในส่วนนี้มีมาก เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงได้จัดการพิมพ์หนังสือขึ้นหลายเล่มด้วยทุนของสำนักคั่นคว่าทางวิญญาณเอง หนังสือหลักพระพุทธศาสนาสำหรับทุกคน ที่ทางสำนักได้จัดพิมพ์ขึ้นในครั้งนี้ ก็โดยมีวัตถุประสงค์เช่นนี้

(๕)

งานของสำนักค้นคว้าทางวิญญาณ และงานของมูลนิธิส่งเสริมการสอนพระพุทธศาสนาสำหรับเยาวชนที่จริงคืองานอันเดียวกัน งานนี้มีวัตถุประสงค์อย่างไร และจัดตั้งขึ้นเมื่อไร เป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะยาวมาก ผู้ที่สนใจต้องการจะทราบรายละเอียด ขอให้อ่านจากหนังสือวิญญาณ ซึ่งเป็นหนังสือรายเดือน หนังสือเล่มนี้ได้ออกมาตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. ๒๕๐๘ หนังสือที่ข้าพเจ้าเขียนทุกเล่มลิขสิทธิ์เป็นของสำนักค้นคว้าทางวิญญาณ ฉะนั้นถ้าหากผู้ใดต้องการที่จะขอหนังสือที่ข้าพเจ้าเขียนไปพิมพ์แจก เพื่อการกุศลอันใดก็ตาม ก็ขอได้โปรดแจ้งให้ข้าพเจ้าทราบก่อน

พร รัตนสุวรรณ

มกราคม ๒๕๑๒

หลักพระพุทฺธศาสนา

สำหรับทุกคน

๑. ตัวเราคืออะไร ?

ตัวเรา คือ กาย กับ ใจ หรือ กาย กับ วิญญาณ เพราะทุกครั้งี่พุดถึงตัวเรา จะต้องหมายถึงร่างกายกับจิตใจเสมอ เช่น ในกรณีที่ร่างกายไม่สบาย ซึ่งจะเป็นการปวดศีรษะ ปวดท้อง หรือเป็นอะไรก็ตาม ก็จะมีพุดว่าเราไม่สบายอย่างนี้เป็นต้น หรือถ้าในขณะที่ใดเกิดความรู้สึกไม่สบายใจ หรือเกิดความรู้สึกสบายใจ ก็จะมีพุดว่า เราไม่สบาย เราสบาย ดังนี้เป็นต้น

๒. ถ้าจะมีพุดว่า ตัวเราคือสัตว์โลกชนิดหนึ่ง หรือตัวเราคือสสารหลายชนิดที่มารวมกัน หรือตัวเราคือสัตว์ประเสริฐ หรืออะไรก็ตาม ซึ่งสุดแล้วแต่ใครจะเรียนมาทางไหน ก็จะมีตอบตามทรรสนะของตัว เช่นนั้น จะเป็นการถูกหรือไม่ ?

ที่จริงปัญหาข้อนี้จะตอบอย่างไรก็ได้ตามความเข้าใจของแต่ละคน ซึ่งก็เป็นการถูกด้วยกันทั้งนั้น แต่ปัญหามีอยู่ว่า คำตอบอันใดที่ไม่นำไปสู่ความสว่างอันแท้จริงแล้ว คำตอบอันนั้นก็จะมีประโยชน์น้อย การที่ตอบว่าตัวเราคือกายกับใจนั้น นอกจากจะเป็นการถูกต้องตามสามัญสำนึกแล้ว ยังเป็นคำตอบที่เป็นเบื้องต้น ในอันที่จะนำท่านไปสู่ความรู้แจ้งในเรื่องของชีวิตตามความเป็นจริง และเป็นการเปิดทางสะดวกให้แก่คนทุกคนที่จะเข้าไปสู่ปัญญาอันบริสุทธิ์ของพระพุทธองค์อีกด้วย ซึ่งนั่นย่อมหมายถึงว่า ถ้าตอบอย่างนั้น และพยายามศึกษาตามแนวนั้น แล้วในที่สุดท่านก็จะสามารถเข้าใจถึงความลึกซึ้งของพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ได้อย่างสบาย

๓. การเรียนพระพุทธศาสนา จำเป็นด้วยหรือที่จะต้องเริ่มต้นด้วยปัญหาข้อนี้ก่อน ?

เป็นการจำเป็นที่สุด เพราะถ้าทุกคนไม่เข้าใจว่าตัวเราคืออะไร ให้ถูกต้องตามความเป็นจริงตั้งแต่เบื้องต้นแล้ว ก็จะไม่ผิดอะไรกับการบวกเลขหลายแถว ซึ่งถ้าในแถวต้น ๆ บวกไม่ถูก ต่อไปแม้จะบวกถูกอย่างไร ก็ไม่

อาจจะได้ผลลัพธ์ที่ถูกต้อง คนโดยมากต้องเสียเวลาไป
อย่างมากมาย เพื่อที่จะศึกษาให้เข้าใจว่า :-

ตัวเราคืออะไร ?

เกิดมาอย่างไร ?

ทำไมจึงได้เกิดมาไม่เหมือนกัน ?

ตายแล้วเกิดอีกหรือไม่ ?

แต่แล้วก็ไม่อาจหาคำตอบที่ทำให้ใจให้สว่างขึ้นได้จริง
สักที

คำตอบง่าย ๆ ที่ตรงตามสามัญสำนึกของคนทั่วไป
นั่นแหละ สามารถนำไปสู่ความสว่างในเรื่องของชีวิตได้
และเป็นการชี้ให้เห็นถึงแนวการศึกษาของพระพุทธศาสนา
ไว้อีกด้วย ซึ่งโดยปกติการศึกษาตามวิธีของพระพุทธเจ้า
ก็คือการพยายามค้นคว้าหาคำตอบ หรือหลักเกณฑ์
ต่าง ๆ จากสามัญสำนึกของคนทั่วไปนั่นเอง วิธีการ
ศึกษาแบบนี้ทำให้เข้าใจธรรมดีกว่าวิธีอื่น ๆ ทั้งหมด และ
เป็นวิธีที่พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติไว้เป็นหลักการของ
มหาสติปัฏฐานสูตร

๔. ใจกับวิญญาณมีความหมายอย่างเดียวกัน หรือต่างกันอย่างไร ?

ใจเป็นภาษาไทย วิญญาณเป็นภาษาบาลี ซึ่งแปลวิญญาณเป็นไทยว่า ใจ

๕. คำว่า จิต วิญญาณ มโน ๓ คำนี้ มีความหมายเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร ?

คำทั้ง ๓ นี้มีความหมายอย่างเดียวกัน และแปลเป็นภาษาไทยว่า ใจ เหมือนกันทั้งหมด

๖. จิต ใจ วิญญาณ หรือมโน หมายถึงอะไรแน่ ? และที่บางคนเข้าใจว่า คนตายแล้ววิญญาณมาปรากฏให้เห็นได้ ซึ่งวิญญาณที่ว่านี้มีรูปร่างเป็นตัวตนอย่างนี้ จะตรงกับความหมายในทางพระพุทธศาสนาหรือไม่ ?

จิต หรือ วิญญาณ ในความหมายของพระพุทธศาสนาหมายถึงความรู้สึกนึกคิด ซึ่งถ้าจะพูดอย่างง่าย ๆ ตามหลักของพระพุทธศาสนาจริง ๆ แล้วจะเป็นดังนี้ :-

ตาเห็น ก็คือ วิญญาณเห็น และเรียกว่า **จักขุ-วิญญาณ**

หูได้ยิน ก็คือ วิญญาณได้ยิน และเรียกว่า โสต-
วิญญาณ

จมูกได้กลิ่น ก็คือ วิญญาณได้กลิ่น และเรียกว่า
ฆานวิญญาณ

ลิ้นรู้รส ก็คือ วิญญาณรู้รส และเรียกว่า ชิวหา-
วิญญาณ

การรู้สึกสัมผัส ก็คือ วิญญาณรู้สึกสัมผัส และ
เรียกว่า กายวิญญาณ

สมองนึกคิด ก็คือ วิญญาณนึกคิด และเรียกว่า
มโนวิญญาณ

วิญญาณเป็นนามธรรม คำว่า นามธรรม
หมายความว่า ไม่สามารถจะสัมผัสได้ด้วยประสาท
ทั้ง ๕ กล่าวคือ ตามองไม่เห็น แม้จะเป็นตาทิพย์ก็มอง
ไม่เห็น หูก็ไม่ได้ยิน แม้จะเป็นหูทิพย์ก็ไม่ได้ยิน จมูก
ก็ไม่ได้กลิ่น ลิ้นก็ชิมดูไม่ได้ มือก็จับถูกต้องไม่ได้ เรื่อง
วิญญาณมีทางที่จะรู้ได้จริง ๆ เพียงทางเดียว คือ รู้ได้ทาง
ใจเท่านั้น เช่น เรา รู้จักใจของเราได้ด้วยใจของเรา ส่วน
ของคนอื่นเรารู้ได้จากการเปรียบเทียบจากใจของเรา

ที่กล่าวว่า วิญญาณมาปรากฏเป็นรูปร่างได้นั้น (ซึ่งที่กล่าวมานี้มีมูลความจริงอยู่เหมือนกัน) แต่ถึงกระนั้นรูปร่างที่เห็นนั้นก็ไม่ใช่วิญญาณ แต่เป็นกายที่วิญญาณสร้างขึ้น หรือเนรมิตขึ้น ซึ่งเรียกว่ากายทิพย์ หรือกายวิญญาณ (Spirit Body) ตัววิญญาณแท้ ๆ ไม่มีทางจะเห็นได้เลย ไม่ว่าจะเห็นโดยวิธีไหนก็ตาม เพราะวิญญาณเป็นนามธรรมดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

๗. ที่กล่าวว่าวิญญาณคือความรู้สึกนึกคิดนั้น ถ้าจะพูดให้ถูกต้องจริง ๆ หมายความว่า ความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสมอง และมีอยู่ที่ว่างภายในนั้น คือปรากฏการณ์ของวิญญาณ กล่าวคือ วิญญาณได้แสดงตัวออกมาเป็นความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ เช่นนี้จะถูกหรือไม่ ?

ถูกแล้ว วิญญาณโดยธรรมชาติเป็นพลังงานชนิดหนึ่ง เช่นเดียวกับ แสง เสียง ความร้อน ไฟฟ้า และแม่เหล็ก แต่ต่างจากพลังงานเหล่านี้ตรงที่ แสง เสียง ความร้อน ไฟฟ้า แม่เหล็ก เป็นพลังงานวัตถุ เป็นพลังงานที่เป็นรูปธรรม คือเป็นสิ่งที่สามารถจะสัมผัสได้ด้วยประสาททั้ง ๕

ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ส่วนวิญญาณเป็นพลังงานนามธรรม เป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะสัมผัสได้ด้วยประสาททั้ง ๕

นอกจากนี้ ยังมีข้อที่แตกต่างกันอีกอย่างหนึ่ง กล่าวคือ แสง เสียง ความร้อน ไฟฟ้า แม่เหล็ก เหล่านี้เป็นพลังงานที่ไม่สามารถจะรู้อะไรได้ เป็นพลังงานที่ไม่มีเจตนาอยู่ในตัวของมันเอง ส่วนวิญญาณเป็นพลังงานที่สามารถจะรู้อะไรได้ และมีเจตนาอยู่ในตัวของมันเสมอ เช่นเราพูดว่า ฉันรู้ ฉันเห็น ฉันเข้าใจ ฉันตั้งใจ ความจริงก็คือวิญญาณรู้ วิญญาณเห็น วิญญาณเข้าใจ วิญญาณตั้งใจ และพูดว่า ฉันกลัวใจ ฉันดีใจ ฉันโง่ ฉันฉลาด ความจริงก็คือวิญญาณกลัวใจ วิญญาณดีใจ วิญญาณโง่ วิญญาณฉลาด สิ่งเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ของวิญญาณ เป็นอาการที่วิญญาณได้แสดงออกมาในลักษณะนั้น ๆ

๘. สมองกับวิญญาณเป็นอันเดียวกัน หรือต่างกัน เพราะคนโดยมากถ้าคิดอะไร ก็จะพูดว่าสมองคิด ถ้าคิดอะไรไม่ออก หรือจำอะไรไม่ได้ ก็จะพูดว่าสมองคิดอะไรไม่ออก สมองทึบ สมองไม่ดี อะไรต่าง ๆ ในทำนองนี้ ?

สมองกับวิญญูณไม่ใช่ของสิ่งเดียวกัน สมองเป็น
 วัตถุเป็นรูปธรรม ผ่ากระโหลกศีรษะแล้วมองเห็นได้
 ส่วนวิญญูณเป็นนามธรรม แม้จะผ่าศีรษะดูอย่างไร
 ก็มองไม่เห็น แต่วิญญูณก็มีอยู่ในสมองนั่นเองและมีอยู่
 ทั่วร่างกาย สมองเปรียบเหมือนหม้อแบตเตอรี่ไฟฟ้า
 ส่วนวิญญูณเปรียบเหมือนกระแสไฟฟ้า ที่มีอยู่ในหม้อ
 แบตเตอรี่ เส้นประสาทคือทางเดินของกระแสวิญญูณ
 ฉะนั้น จึงเปรียบเหมือนสายไฟฟ้าที่ต่อออกมาจากหม้อ
 แบตเตอรี่

พูดอีกนัยหนึ่ง สมองเป็นเครื่องมือของวิญญูณ
 กล่าวคือวิญญูณจะนึกคิดหรือจดจำอะไรจะมีความรู้สึก
 อย่างไรจะต้องอาศัยสมอง เช่นเดียวกับวิญญูณจะเห็น
 อะไรต้องอาศัยตา ถ้าตาไม่มีหรือตาบอด วิญญูณก็เห็น
 อะไรไม่ได้ หรือถ้าตาฟาง วิญญูณก็เห็นอะไรไม่ได้ชัด
 ในทำนองเดียวกัน คนที่สมองไม่ดี ก็ย่อมจะคิดอะไร
 ไม่ได้ จำอะไรไม่ค่อยได้ **สมองกับวิญญูณมีความ
 สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เหมือนดินกับต้นไม้ ต้นไม้
 เกิดจากเมล็ด เติบโตจากเมล็ด แต่ก็ต้องอาศัยดินเกิด
 ถ้าดินดี ต้นไม้ก็งาม ถ้าดินไม่ดี ต้นไม้ก็ไม่งาม**

โปรดสังเกตดูว่า ส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้เปลี่ยนแปลงมาจากดิน คือจากอาหารที่รากดูดขึ้นไป ความรู้สึกนึกคิด ความจำ สติปัญญา อุปนิสัยต่าง ๆ ถ้ามองดูผืน ๆ จะเห็นว่าทุกอย่างเกิดมาจากสมอทั้งสิ้น แต่มองดูให้ลึกซึ้งแล้ว จะเห็นว่า ความรู้สึกนึกคิด ความจำ สติปัญญา อุปนิสัยต่าง ๆ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเรื่องของวิญญาน เกิดมาจากวิญญานทั้งสิ้น แต่ทั้งหมดที่ว่านี้จะพูดว่ามาจากสมอก็ได้ เหมือนกับที่พูดว่า ส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้มาจากดิน

แต่อย่างไรก็ตาม ขอให้พิจารณาดูให้ดีว่า ดิน ไม่ใช่ว่าจะกลายเป็นต้นไม้อะไรก็เป็นได้ ส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้มาจากดินก็จริง แต่การที่ดินจะกลายเป็นต้นกุหลาบ หรือจะกลายเป็นต้นอุตพิต จะกลายเป็นส้มเขียวหวาน หรือมะนาวนั้น ปัจจัยสำคัญอยู่ที่พืชพันธุ์ ในทำนองเดียวกันการที่คนหนึ่งคิดดี แต่อีกคนหนึ่งคิดไม่ดี ในขณะที่เห็นของสิ่งเดียวกัน และในเวลาเดียวกันนั้น ปัจจัยสำคัญอยู่ที่พื้นนิสัย ซึ่งเป็นคุณสมบัติของวิญญาน ไม่ใช่สำคัญอยู่ที่สมอ

๙. มีวิธีคิดอย่างไร หรือมีวิธีพิสูจน์อย่างไรบ้าง ที่จะ
 ทำให้คนธรรมดาสามัญ ซึ่งไม่ใช่ นักศึกษา ในทางนี้
 โดยตรงเข้าใจถูกได้ว่า วิญญาณกับสมองไม่ใช่ของ
 สิ่งเดียวกัน ?

วิธีคิดหรือวิธีพิสูจน์อย่างง่าย ๆ สำหรับสามัญชน
 มีดังนี้ :-

ก่อนอื่นโปรดทำความเข้าใจความหมายของคำว่า
 วิญญาณ ในทางพระพุทธศาสนาให้ถูกเสียก่อน การที่
 คนทั่วไปไม่เข้าใจเรื่องวิญญาณในพระพุทธศาสนา หรือ
 เข้าใจผิดนั้น ส่วนมากเป็นเพราะแปลความหมายของ
 คำนี้ผิด และบางทีก็ไปคว้าเอาความหมายของวิญญาณ
 ตามทฤษฎีของลัทธิอื่น มาเป็นความหมายของวิญ-
 ญาณในพระพุทธศาสนา เรื่องถึงได้ยุ่ง

วิญญาณตามความหมายของพระพุทธศาสนา
 แปลว่าความรู้สึก และความรู้สึกที่ว่านี้หมายถึง
 รู้สึกเห็น รู้สึกได้ยิน รู้สึกกลิ่น รู้สึกรส รู้สึกสัมผัส
 รู้สึกนึกคิด ซึ่งเรียกตามภาษาบาลีว่า จักขุวิญญาณ
 โสตวิญาณ ฆานวิญาณ ชิวหาวิญาณ
 กายวิญาณ และมโนวิญาณ

จักขุวิญญาณ แปลว่า วิญญาณที่เกิดขึ้นโดยอาศัยตา (จักขุ แปลว่า ตา) โสตวิญญาณ วิญญาณที่เกิดขึ้นโดยอาศัยหู (โสต แปลว่า หู) ฆานวิญญาณ วิญญาณที่เกิดขึ้นโดยอาศัยจมูก (ฆาน แปลว่า จมูก) ชิวหา-วิญญาณ วิญญาณที่เกิดขึ้นโดยอาศัยลิ้น (ชิวหา แปลว่า ลิ้น) กายวิญญาณ วิญญาณที่เกิดขึ้นโดยอาศัยกาย กายในที่นี้หมายถึงประสาทของร่างกายส่วนอื่นทั้งหมด นอกจากประสาทส่วน ตา หู จมูก ลิ้น และสมอง หลักเหล่านี้โปรดจำไว้ให้ดี จะทำให้เข้าใจความหมายของวิญญาณในทางพระพุทธศาสนาได้ถูกต้อง

อนึ่ง ความรู้สึกที่เริ่มมี หรือเริ่มเกิดเป็นครั้งแรก ในระยะที่ชีวิตเริ่มเกิด ความรู้สึกเหล่านี้ คำบาลีเรียกว่า **ปฐมสนธิวิญญาณ** และความรู้สึกที่ดับลงเป็นครั้งสุดท้าย ซึ่งเมื่อดับแล้ว ชีวิตก็ดับไม่ฟื้นคืนมาอีก ความรู้สึกอย่างนี้เรียกว่า **จตุตถวิญญาณ** ส่วนความรู้สึกนึกคิดที่มีอยู่เป็นพื้น ยังไม่แสดงออกมาให้รู้สึกตัว เช่น ความรู้สึกของคนเราในขณะนอนหลับสนิท หรือความรู้สึกของเด็กขณะอยู่ในท้อง ความรู้สึกอย่างนี้เรียกว่า **ภวังควิญญาณ**

ปฏิบัติวิญญาณ จุตติวิญญาณ และภวังค-
 วิญญาณ วิญญาณทั้ง ๓ อย่างนี้ เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้สีกตัวเป็นพวกจิตไร้สำนึก ฉะนั้น ตามหลัก
 ของพระพุทธศาสนาจึงแบ่งวิญญาณออกเป็น ๒ ประเภท
 คือ วิถีวิญญาณ (จิตสำนึก) กับ ภวังควิญญาณ (จิต
 ไร้สำนึก) (ปฏิบัติวิญญาณกับจุตติวิญญาณ เป็นพวก
 เดียวกับภวังควิญญาณ)

อนึ่ง โปรดเข้าใจไว้อีกอย่างหนึ่งด้วยว่า ชีวิต
 ทุกเซลล์ย่อมมีความรู้สึก ซึ่งความรู้สึกที่ว่านี้ จะก่อ
 ให้เกิดปฏิกิริยาที่มีความหมายทุกครั้ง ถ้าหากชีวิต
 นั้นได้สัมผัสกับเครื่องเร้าอย่างใดอย่างหนึ่ง ความ
 รู้สึกอย่างนี้ทางพระพุทธศาสนาก็เรียกว่าวิญญาณ
 และตามความหมายอันนี้ย่อมถือว่า เชื้อโรค ก็มี
 วิญญาณ ในสเปิร์ม (Sperm) ของชาย หรือในไข่
 (Ovum) ของหญิงก็มีวิญญาณ ในต้นไม้ในพืช
 ทุกชนิดก็มีวิญญาณ ความหมายอันนี้ ได้มาจากหลัก
 ปฏิจจสมุปบาท ซึ่งพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ดังนี้ :-

วิญญาณปัจเจกยา นามรูป

วิญญาณเป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป

นามรูปปัจจุยา วิญญาณ

นามรูปเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ

ความหมายทั้ง ๒ ประโยคนี้ ถ้าจะถอดออกเป็น
ภาษาธรรมดา จะเป็นดังนี้ :-

วิญญาณเป็นปัจจัยให้เกิดชีวิต

และชีวิตก็เป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ

วิญญาณอยู่ที่ไหน ชีวิตย่อมอยู่ที่นั่น หรือชีวิต
อยู่ที่ไหน วิญญาณย่อมอยู่ที่นั่น

โปรดอย่าลืม วิญญาณคือพลังงานชนิดหนึ่ง ซึ่ง
เรียกตามภาษาบาลีว่า วิญญาณธาตุ โปรดสังเกตคำว่า
ธาตุ ในทางพระพุทธศาสนา มีความหมายไม่เหมือน
กับในทางเคมี เพราะพลังงาน เช่น ความร้อนก็จัดเป็น
ธาตุอย่างหนึ่ง เรียกว่า เตโชธาตุ น้ำซึ่งเป็นส่วน
ประกอบระหว่างไฮโดรเจนกับออกซิเจน ก็จัดว่าเป็นธาตุ
และเรียกว่า อาโปธาตุ ตามหลักวิชาของพระพุทธ
ศาสนาพระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า :-

๑. ปฐวีธาตุ (ธาตุดิน) ซึ่งตรงกับคำว่า ของแข็ง

๒. อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) ,, ,, ของเหลว

๓. เตโชธาตุ (ธาตุไฟ) ซึ่งตรงกับคำว่า ความร้อน
๔. วาโยธาตุ (ธาตุลม) ,, ,, แก๊ส
๕. อากาศธาตุ (ธาตุอากาศ หรือธาตุว่าง) คำนี้ หมายถึงความว่าง หรือช่องว่าง หรือหมายถึงในที่ซึ่งไม่มีวัตถุอะไรอยู่เลย หรือช่องว่างในวัตถุ ซึ่งทำให้อิเล็กทรอนิกส์รอบโปรตอนได้ ก็เรียกว่าอากาศธาตุ
๖. วิญญาณธาตุ (ธาตุวิญญาณ หรือธาตุรู้)

คำว่า วิญญาณ มาจากคำว่า วิ+ญาณ วิ แปลว่า แจ้ง, วิเศษ, ต่าง ๆ, ญาณ แปลว่า รู้ ซึ่งหมายความว่า ธาตุนามธรรมอันนี้สามารถที่จะรู้อะไรได้ต่าง ๆ รู้ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางสมอง หรือทางใจ และสามารถที่จะรู้เรื่อง รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส หรือเรื่องนามธรรม เรื่องบัญญัติ เรื่อง ความหมาย เรื่องกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ก็ได้ และจะให้รู้วิเศษ รู้แจ้งอย่างไรก็ได้ ในเมื่อมีการศึกษาค้นคว้าให้ถึงที่สุดในลักษณะอย่างนี้ วิญญาณต่างจากวัตถุธาตุอื่น ๆ ทั้งหมด เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ พวกนี้ไม่อาจจะรู้อะไรได้เลย จึง

ไม่เรียกว่าธาตุรู้ และสมองเองก็รู้อะไรไม่ได้ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ก็รู้อะไรไม่ได้ เพราะพวกนี้เป็นวัตถุ เป็นรูปธรรมทั้งสิ้น ธาตุรู้มีอันเดียวคือวิญญาณ ซึ่งเป็นธาตุนามธรรมเท่านั้น

อนึ่ง โปรดจำไว้อีกอย่างหนึ่งว่า วิญญาณโดยธรรมชาติเป็นสิ่งที่มียอยู่ในวัตถุธาตุทั้งปวง ในก้อนอิฐ ก้อนหิน ในผงหรือในวัตถุใด ๆ ก็มีทั้งสิ้น เพราะโครงสร้างหรือคุณสมบัติของวัตถุต่าง ๆ นั้นเกิดจากวิญญาณซึ่งมียอยู่ในวัตถุนั้น ๆ วิญญาณในวัตถุที่ไร้ชีวิต เป็นวิญญาณที่ยังไม่แสดงความรู้สึกอะไรออกมา วิญญาณในวัตถุเปรียบเหมือนกับความร้อนแฝงหรือเปรียบเสมือนไฟฟ้าสถิต แต่วิญญาณในวัตถุนี้แหละที่แสดงความรู้สึกออกมาเสมอ ถ้าหากวัตถุนั้นเป็นอาหารและถูกดูดซึมเข้าไปในระบบของเซลล์ที่มีชีวิต เช่น ท่อนไม้ ซึ่งโดยธรรมดา ก็มีไฟอยู่ในตัวของมัน แต่มันจะไม่แสดงความร้อนออกมาในเมื่อยังไม่ได้เอาไปใส่กองไฟ เมื่อใดถูกไฟเข้าไปในกองไฟ มันจะไหม้แล้วก็มีความร้อนและเปลวไฟเกิดจากมันนั้น

เรื่องวิญญูณแฝง หรือวิญญูณซึ่งมีอยู่ในวัดถุนี้ คนส่วนมากยังไม่ค่อยมีความเข้าใจกัน แม้ข้าพเจ้าจะ เคยพูดเคยปาฐกถา เคยเขียนเป็นตำราไว้ ซึ่งตำราที่ว่านี้ เรียกว่า พุทธวิทยา ได้เขียนไว้หลายปีแล้ว และเดี๋ยวนี้ ก็แพร่หลายมาก แต่ถึงกระนั้น นักศึกษาส่วนมากก็ยังไม่ค่อยจะเข้าใจอยู่นั่นเอง คนที่จะเข้าใจได้จริง ๆ ส่วนมากจะต้องมาฟังคำบรรยายของข้าพเจ้าเอง และต้องมีการปฏิบัติในทางสมาธิและวิปัสสนาด้วย เพราะการที่จะเข้าใจเรื่องนี้ได้จริง ๆ นั้น จะต้องพิสูจน์ได้ด้วยการเข้าสมาธิ และการพิจารณาตามหลักวิปัสสนาชั้นสูง ในเมื่อคนส่วนมากไม่มีโอกาสเช่นนี้ ฉะนั้น จึงไม่อาจจะเข้าใจได้

และนอกจากนี้ก็เป็นเพราะติดอยู่ในตำราเก่า ๆ ที่เรียนกันมาผิด เคยชินกับความเชื่อเดิม ๆ ซึ่งเชื่อมั่นกันว่า ต้นไม้ไม่มีวิญญูณ โดยถือว่าต้นไม้เป็นอนุปาทินนกะสังขาร ซึ่งหารู้กันไม่ว่า เราผิดกันมานานแล้ว เพราะขาดการค้นคว้า

แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าท่านผู้อ่านคนใดไม่อาจจะเข้าใจเรื่องนี้ได้ก็ควรจะผ่านไป ไม่ควรจะเก็บเอาเรื่องนี้

มาสนใจ เพราะการจะจำอะไรไว้โดยไม่เข้าใจเหตุผลนั้น เป็นอันตราย

เมื่อท่านเข้าใจความหมายของคำว่า วิญญาณ ใน พระพุทธศาสนาถูกต้องแล้ว การที่จะแยกให้เห็นว่า **สมองกับวิญญาณไม่ใช่ของสิ่งเดียวกันนั้น** ก็เป็นสิ่งที่ไม่ยาก ก่อนอื่นขอให้นึกถึงวิญญาณ คือความรู้สึกใน ต้นไม้ก่อน

ต้นไม้หรือพืชทุกชนิด สัตว์เซลล์เดี่ยวต่าง ๆ ชีวิตเหล่านี้ไม่มีสมอง แต่ก็มีความรู้สึก มีวิญญาณ ชีวิตของคนเมื่อแรกเกิดใหม่ ๆ ก็ยังสังเกตไม่ได้ว่ามีสมอง แต่ก็มีความรู้สึก มีวิญญาณ (แต่ตามหลักอภิธรรมถือว่า สมองเกิดพร้อมปฏิสนธิวิญญาณ สมองในขณะนี้เล็กมาก แม้จะดูด้วยกล้องจุลทรรศน์ก็ไม่เห็น)

การที่วิญญาณมีวิวัฒนาการกล่าวคือปรากฏออกมาเป็นการเห็น การได้ยิน หรือความรู้สึกนึกคิดได้ต่าง ๆ นั้น เป็นเพราะอาศัย ตา หู จมูก ลิ้น กาย และ สมอง ถ้าขาดเครื่องมือขาดระบบประสาทเหล่านี้ วิญญาณก็ไม่อาจจะแสดงความรู้สึกเหล่านั้นออกมาได้ เมล็ดผลไม้ถ้า

ขาดดิน ขาดความชื้น ขาดอุณหภูมิต่ำที่เหมาะสมก็ไม่อาจ
จะงอกงามขึ้นมาเป็นต้นไม้ ฉันทใด วิญญูณก็เช่นเดียวกัน
ถ้าขาดระบบประสาทเสียแล้ว ก็ไม่อาจจะแสดงตัวออก
มาเป็นการเห็นหรือการได้ยิน เป็นต้น ได้ฉันทนั้น

๑๐. *บางคนมีความจำดี บางคนความจำไม่ดี การที่
เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากอะไร ? จะมีวิธีแก้ไขความจำ
ให้ดีขึ้นอย่างไรบ้างหรือไม่ ?*

คนโดยมากเข้าใจว่า ความจำเกิดจากสมอง และ
จำเรื่องราวต่าง ๆ ไว้ในสมอง ทั้งนี้เพราะมีตัวอย่างเห็น
ได้ง่าย หลายอย่าง เช่น เด็กทารกสมองยังไม่เจริญ เด็ก
จำอะไรไม่ค่อยได้ คนแก่สมองเสื่อมแล้วจำอะไรไม่ค่อยได้
คนที่สมองพิการ ความจำก็เสื่อม จากตัวอย่างต่าง ๆ ใน
ทำนองนี้ทำให้คนทั่วไปเข้าใจว่า ความจำเกิดจากสมอง
แต่ความเป็นจริง ความจำไม่ใช่เป็นเรื่องของสมอง
เลย ความจำก็เป็นเรื่องของวิญญูณโดยเฉพาะ
แต่มีความสัมพันธ์อยู่กับสมองอย่างใกล้ชิดที่สุด
เหมือนต้นไม้กับดิน เช่น ส้มโอจะหวานหรือไม่หวาน
เกี่ยวกับพืชพันธุ์ของมันโดยเฉพาะ แต่ถ้าดินไม่ดี แม้จะ
เป็นส้มโอพันธุ์หวาน ก็อาจจะกลายเป็นเปรี้ยวได้เหมือนกัน

ในทางพระพุทธศาสนาได้แบ่งสิ่งที่เรียกว่า **ตัวเรา** ออกเป็น ๕ อย่าง ซึ่งเรียกว่า **เบญจขันธ์** แปลว่า **ขันธ์ ๕ ขันธ์** ในที่นี้แปลว่า **ส่วน, ประเภท หรืออย่าง, เบญจ** แปลว่า ๕

เบญจขันธ์ ก็คือ :-

๑. **รูป** ได้แก่ ร่างกาย

๒. **เวทนา** แปลว่า **ความรู้สึก** แบ่งออกเป็น ๓ อย่าง คือ **สุขเวทนา** ความรู้สึกเป็นสุข **ทุกขเวทนา** ความรู้สึกเป็นทุกข์ **อุเบกขาเวทนา** ความรู้สึกเฉย ๆ

๓. **สัญญา** การกำหนดหมาย หรือ **ความจำ**

๔. **สังขาร** สังขารในที่นี้โปรดจำไว้ว่า ไม่ใช่หมายถึงร่างกาย แต่หมายถึงความดี ความชั่ว ซึ่งเรียกว่า **คุณธรรม และอธรรม หรือบุญและบาป สังขาร** ตามศัพท์แปลว่า **ปรุงแต่งหรือสร้างสรรค์** ความดีความชั่ว หรือบุญและบาป เป็นตัวการสำคัญ ที่จะปรุงแต่งสร้างสรรค์ชีวิตคนเราให้สูงหรือต่ำ ให้ไปสวรรค์หรืออบายฉะนั้น จึงเรียกว่า **สังขาร**

๕. วิญญาณ ความรู้สึกนึกคิด

ร่างกายเป็นรูปธรรม ฉะนั้น จึงเรียกสั้น ๆ ว่า รูป ส่วนเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เรียกสั้น ๆ ว่า นาม

ขั้นที่ ๕ นี้ เมื่อสรุปแล้วเรียกว่า นามรูป

อนึ่ง เวทนา สัญญา และ สังขาร ทั้ง ๓ นี้ยังรวมเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เจตสิก แปลว่า คุณสมบัติของวิญญาณ เกิดมาจากวิญญาณโดยตรง ผูกพันอยู่กับวิญญาณ ไปไหนไปด้วยกันกับวิญญาณ

ถ้าเข้าใจหลักวิชาอย่างนี้แล้ว ก็คงจะมองเห็นว่า ความจำไม่ใช่เรื่องของสมอง เช่นเดียวกับการเห็นไม่ใช่เรื่องของตา ไม่ใช่ตาเป็นผู้เห็น การเห็นเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของวิญญาณ เป็นเรื่องของวิญญาณ แต่วิญญาณจะเห็นได้ก็ต้องอาศัยตา ในทำนองเดียวกัน สัญญาความจำ เป็นเจตสิก เป็นเรื่องของวิญญาณ แต่วิญญาณจะจำได้ก็ต้องอาศัยสมอง สมองดี ความจำก็ดี สมองไม่ดีความจำก็ไม่ดี ฉะนั้น การที่จะบำรุงความจำ

ให้ดีขึ้น ก็จำเป็นจะต้องบำรุงทั้งสมองและวิญญาณไปพร้อม ๆ กัน

วิธีบำรุงสมอง ก็คือการรักษาสุขภาพทางกายให้ดีไว้เสมอ เช่น รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ หรือยาที่บำรุงสมอง และมีการพักผ่อนให้พอ ส่วนการบำรุงวิญญาณเพื่อที่จะให้มีความจำดีนั้น มีเรื่องที่จะต้องชี้แจงมากมาย แต่มีหลักใหญ่ ๆ อยู่ว่า :-

๑. จะต้องรักษาจิตใจให้เป็นสุขไว้เสมอ ความกลุ้มใจ เสียใจ ความโกรธแค้น ความริษยา ความรู้สึกสะเทือนใจแรง ๆ เหล่านี้บั่นทอนความจำของวิญญาณมาก

๒. ต้องหัดคิดให้มีระเบียบ จะทำอะไรต้องจัดระเบียบให้ดีก่อน และต้องพยายามทำความเข้าใจให้กระจ่าง พร้อมทั้งวางพื้นฐานของเรื่องที่จะจำให้ดีด้วย

๓. ต้องหมั่นฝึกสมาธิอยู่เสมอ

หลักการต่าง ๆ เหล่านี้มีสอนและฝึกให้เป็นการกุศลโดยไม่ต้องเสียอะไรเลย และเป็นงานประจำอยู่ที่

แผนกธรรมวิจัยของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพุทธศาสนา ซึ่งตั้งอยู่ในวัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์ พระนคร ผู้สนใจโปรดมาติดต่อกับข้าพเจ้าที่นี่

๑๑. บางคนเกิดมามีความสุข ทั้งที่การเงินก็ไม่ค่อยดี บางคนเกิดมาแต่ความทุกข์ทั้งที่การเงินก็ดี มีการศึกษาดี มีฐานะดี แต่ก็ค่อยจะมีเรื่องเดือดร้อน ทั้งนี้เป็นเพราะเหตุใด ? และโชคดีโชคร้ายเกิดจากอะไร ?

ก่อนอื่นโปรดจำไว้ด้วยว่า ความสุขหรือความทุกข์ พระพุทธศาสนาเรียกว่า เวทนา โปรดสังเกตว่า สุข ก็เรียกว่า เวทนา คำว่า เวทนา ไม่ใช่จะต้องหมายถึงความเจ็บปวดเสมอไป และ ไม่ใช่แปลว่าสงสาร อย่างที่พูดว่า น่าเวทนา คือน่าสงสาร เวทนาเป็นเจตสิกอย่างหนึ่ง กล่าวคือเรื่องสุขหรือทุกข์นี้เป็นเรื่องของวิญญานโดยตรง

คนที่มีวิญญานดี คือมีนิสัยดี มีความรู้สึกนึกคิดในทางดีอยู่เสมอ เป็นคนมีหลักธรรมอยู่ในใจ คนประเภทนี้ แม้จะมีเคราะห์ร้ายเกิดขึ้นก็ไม่สู้เป็นทุกข์เท่าไร ซึ่งตรง

กันข้ามกับคนบางคนที่มีใจต่ำ มีความเข้าใจผิดในเรื่องต่าง ๆ ผังอยู่ในใจ มีกิเลสหยาบ คนประเภทนี้แม้จะมีเงินหรือการศึกษาดีอย่างไร ก็ยากที่จะหาความสุขได้เปรียบเหมือนสุนัขหัวเน่า แม้จะมีการอยู่ดีกินดีอย่างไร ก็ไม่มีความสุขในเมื่อหัวเน่า และมีหนอนคอยก่อความรำคาญ หรือสร้างความเจ็บปวดอยู่ในหัวเสมอ เพื่อให้จะให้เข้าใจในเรื่องนี้ดี ท่านควรจะศึกษาพุทธพจน์ต่อไปนี้ให้ละเอียด :-

มโนปุพฺพพฺงคฺมา	ธมฺมา	มโนเสฏฺฐา	มโนมยา
มนสา	เจ ปทฺฏฺเจน	ภาสติ	วา กโรติ
วา	ตโต นํ	ทกฺขมนฺเวติ	จกฺกัว
			วหโต ปทํ.

มโน คือ วิญญาณ เป็นรากฐานของสิ่งทั้งหลาย ประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลาย สิ่งทั้งหลายสำเร็จมาแต่วิญญาณ ฉะนั้น หากว่าบุคคลใดมีวิญญาณชั่ว บุคคลที่มีวิญญาณชั่ว จะพูดอะไรหรือทำอะไรก็ตาม เพราะเหตุที่มีวิญญาณชั่วนั้น ความทุกข์ย่อมจะติดตามเขาไป เหมือนล้อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียน

มโนปุพฺพพฺงคฺมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐจา มโนมยา
 มนสา เจ ปสนฺนเนน ภาสติ วา กโรติ วา
 ตโต นํ สุขมนเวติ ฉายาว อนุปายินี.

มโน คือ วิญญาณ เป็นรากฐานของสิ่งทั้งหลาย ประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลาย สิ่งทั้งหลายสำเร็จมาแต่วิญญูญาณ ฉะนั้น หากว่าบุคคลใดมีวิญญาณบริสุทธิ์ บุคคลที่มีวิญญาณบริสุทธิ์ จะพูดอะไรหรือทำอะไรก็ตาม เพราะเหตุที่มีวิญญาณบริสุทธิ์นั้น ความสุขย่อมติดตามเขาไปเหมือนเงาติดตามตัว

หากท่านศึกษาพุทธพจน์ทั้ง ๒ บทนี้ ให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งแล้ว ท่านจะรู้ได้เองว่า สาเหตุอันแท้จริงที่จะทำให้คนเรามีสุขหรือมีทุกข์ มีโชคดีหรือโชคร้ายนั้นก็คือใจของเราเอง

๑๒. นิสัยสันดานเกิดจากอะไร ? คำว่า นิสัยดี สันดานดี นิสัยไม่ดี สันดานไม่ดีนั้น มีความหมายอย่างไร ?

คำว่า นิสัย แปลว่า ความเคยชิน สันดาน หมายถึง ความเคยชินที่ฝังอยู่อย่างลึกซึ้ง โดย

ธรรมดาคนเราเมื่อทำอะไรบ่อย ๆ ก็เกิดความเคยชิน และเมื่อความเคยชินนั้นบ่มตัวมากขึ้น เหมือนกับผลไม้ที่บ่มตัวจนแก่เอาไปปลูกได้ และฝังลึกลงไปในจิตใจ ก็เรียกว่า **สันดาน** คำว่า **สันดาน** มาจากคำบาลีว่า **สนฺดาน** ซึ่งตามศัพท์ แปลว่า **การสืบท่อไปในรูปเดิม**

คำว่า **นิสัยดี** หรือ **สันดานดี** นั้น หมายถึง **ในใจมีคุณธรรมมากและมีอยู่อย่างมั่นคง** เช่น คนที่มีความกตัญญูต่อผู้ที่มีคุณเสมอ ไม่ว่าเหตุการณ์จะเปลี่ยนแปลงอย่างไร อย่างนี้เราเรียกคนนั้นว่าเป็นคนมี **นิสัยดี** คือมี **นิสัยกตัญญู** แต่ถ้าพูดว่า คนนั้นมี **นิสัยสันดานดี** เช่น **ดีในทางกตัญญู** ก็หมายถึงว่า คนนั้นมี **นิสัย** อย่างนี้มาตั้งแต่เกิดแล้ว **นิสัย** เรามักจะหมายถึง ความเคยชินที่เกิดขึ้นภายหลัง ส่วน **สันดาน** หมายถึง **นิสัย** ที่มีมาแต่กำเนิด

ส่วนคำว่า **นิสัยไม่ดี** หรือ **สันดานไม่ดี** ก็หมายถึง **มีอธรรมคือความชั่วอยู่ในใจมาก และแก้ไม่หาย**

๑๓. คนที่มี **นิสัย** หรือ **สันดานดี** ก็คือคนมีบุญมาเกิด ส่วนคนที่มี **นิสัย** **สันดานไม่ดี** ก็คือคนมีบาปมาเกิด เช่นนี้จะถูกหรือไม่ ?

ตามหลักในเรื่องเบญจขันธ์ ตามที่ได้เรียนมาแล้ว จะเห็นได้ว่า คำว่า **บุญหรือกุศล** นั้น ก็หมายถึงคุณธรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในใจ คนมีบุญก็คือคนที่มีคุณธรรม ส่วนคำว่า **บาป** ก็หมายถึงอธรรมหรือความชั่วต่าง ๆ ที่มีอยู่ในใจ คนมีบาปก็คือคนที่มีความชั่วอยู่ในใจ และเพราะเหตุที่นิสัยหรือสันดานเป็นเจตสิก คือเป็นคุณสมบัติของวิญญาณสามารถติดตามวิญญาณไปถึงชาติหน้าได้ ด้วยเหตุนี้ จึงไม่ผิดในอันที่จะกล่าวว่า คนที่มีบุญมาเกิด ก็คือคนที่มีนิสัยสันดานดีมาเกิด คนที่มีบาปมาเกิด ก็คือคนที่มีนิสัยสันดานไม่ดีมาเกิดนั่นเอง

๑๔. คนทั่วไปมักเข้าใจว่า บุญและบาปเป็นอำนาจศักดิ์สิทธิ์ สามารถจะดลบันดาลให้คนเราประสบโชคดีและโชคร้ายอย่างไรก็ได้ และตามความเข้าใจของพุทธศาสนิกชนทั่วไป พระเจ้าในความหมายของพระพุทธศาสนาก็คือบุญและบาป เช่นนี้ จะเป็นการถูกหรือไม่ ?

จากเรื่องเบญจขันธ์ ท่านจะเห็นได้ว่า **เวทนา** **สัญญา** ไม่เรียกว่า **สังขาร** ร่างกายกับวิญญาณก็ไม่เรียก

ว่า สังขาร บุญกับบาปเท่านั้นที่เรียกว่า สังขาร ตามศัพท์แปลว่า ปรงแต่งหรือสร้างสรรค์ การที่ พระพุทธเจ้าตรัสว่า บุญและบาปเป็นสังขาร ก็เพราะบุญและบาปเป็นตัวการสำคัญที่จะทำให้ ชีวิตสูงและต่ำ โปรดคิดให้ลึกซึ้งดังนี้ :-

บุญคือความดีต่าง ๆ ที่มีอยู่ในใจ บาปคือความชั่วต่าง ๆ ที่มีอยู่ในใจ สิ่งทั้ง ๒ นี้เป็นอำนาจศักดิ์สิทธิ์และ ลึกลับ เพราะบุญและบาปเป็นนามธรรม ซึ่งคนส่วนมาก ไม่ค่อยจะนึกถึง ทั้งนี้ก็เพราะเหตุว่า ในเมื่อเราได้ดี มีความสุข โดยมากก็มองเห็นกันว่า เป็นเพราะคนอื่น ช่วยเหลือ เช่น พ่อแม่ หรือญาติพี่น้อง หรือมิตรสหาย ในขณะที่เราได้ดี เรามักจะนึกถึงคนเหล่านั้นมากกว่า ที่จะนึกถึงความดีในใจของตัว และตรงกันข้าม ถ้าเราจะ ติดคุกติดตะราง หรือได้รับภัยพิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง อันเนื่องมาจากคนอื่นกระทำ เราก็มักจะนึกว่า ต้นเหตุ อยู่ที่คนเหล่านี้ ส่วนความชั่วในใจของตนไม่นึกถึง เหมือนกับว่า เมื่อเราปลูกต้นมะม่วงกร่องและมะม่วง นั้งาม ในเมื่อมะม่วงต้นนั้นมีลูกให้เรารับประทาน ซึ่งมี

รศหวนสนธิ เรามักจะนึกว่าเป็นเพราะดินดี แทนที่จะนึกว่าเป็นเพราะพันธุ์ดี ซึ่งหมายความว่า การที่มะม่วง อกร่องเกิดขึ้น และมีรศหวนสนธิทนั้น เป็นผลมาจาก คุณสมบัติภายในเมล็ด

ขอได้โปรดคิดดูอีกอย่างหนึ่งว่า :-

ทำไมบุญและบาป พระพุทธองค์จึงตรัสว่า เป็นสังขาร ?

ที่จริงการที่คนเราจะเกิดมาเป็นอะไร ชีวิตจิตใจจะดี หรือชั่วอย่างไรนั้น ปัจจัยสำคัญอยู่ที่มีความดีความ ชั่วในใจนั่นเอง การที่เรื่องนี้เป็นเรื่องลึกลับ คนส่วนมาก ไม่ค่อยเข้าใจ ก็เพราะไม่คิดในแง่นี้กัน ความจริงไม่ใช่ เรื่องลึกลับอะไรเลย ทำไมเราไม่แปลกใจกันบ้าง ในเมื่อ เห็นเมล็ดมะม่วงโตขึ้นเป็นต้นมะม่วง เมล็ดมะปรางโตขึ้น เป็นต้นมะปราง เมล็ดผลไม้ของต้นอะไร โตขึ้นก็เป็นต้น ไม้เช่นนั้น เรื่องอย่างนี้เราไม่แปลกใจ เพราะเห็นกัน บ่อย ๆ จนเคยชิน แต่ถ้าลองคิดดูให้ลึกซึ้ง จะพบว่าเป็น สิ่งประหลาดมาก เพราะการที่ดินกลายเป็นส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้ และเป็นไม้เหมือนกันด้วย กล่าวคือดินในที่

แห่งเดียวกัน อาจจะกลายเป็นต้นมะม่วงก็ได้ มะปรางก็ได้ อะไรก็ได้ เช่นนี้ไม่ใช่ของอัศจรรย์หรือ ? และตัวการที่ทำการเปลี่ยนแปลงให้ดินกลายเป็นต้นไม้ต่าง ๆ นั้นเป็นอำนาจลึกลับที่มีอยู่ในเมล็ดนั่นเอง

วิญญาณเป็นนามธรรม เป็นสิ่งที่ตาเรามองไม่เห็น และในวิญญาณได้มีทั้งความดีซึ่งเรียกว่าบุญ และมีทั้งความชั่วซึ่งเรียกว่าบาป ถ้าท่านเข้าใจว่า วิญญาณนี้แหละคือตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดชีวิตตามหลักที่ว่า :-

วิญญาณปัจจุยา นามรูป วิญญาณเป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป

ท่านก็จะเข้าใจได้อย่างชัดเจนที่เดียวว่า บุญและบาปเป็นตัวอำนาจสร้างสรรค์ **พระเจ้า** ในความหมายของพระพุทธเจ้าก็คือ บุญ และ บาป นี้เอง โปรดจำไว้ว่า :-

บุญและบาปเป็นอำนาจศักดิ์สิทธิ์ เสมือนหนึ่งเป็นอำนาจลึกลับที่มีอยู่ภายในเมล็ดของผลไม้ต่าง ๆ ซึ่งคอยควบคุมให้ทุก ๆ อย่างเป็นไปตามอำนาจของมันเหมือนกับว่า เมื่อเราปลูกเมล็ดมะม่วงลงไป在地ดิน อำนาจลึกลับ

ภายในเมล็ดมะม่วง จะคอยควบคุมให้ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงเป็นต้นมะม่วง ในทำนองเดียวกัน บุญและบาปซึ่งมีอยู่ในวิญญาณ จะคอยควบคุมโชคชะตาของมนุษย์ให้ เป็นไปตามอำนาจของมันอยู่เสมอ

๑๕. บุญคือคุณธรรม บาปคืออธรรม ฟังดูแล้วเข้าใจง่ายไม่ยุ่งยากเกินสติปัญญาของมนุษย์สามัญ แต่อย่างไรก็ตาม ก็อดสงสัยไม่ได้ว่า ทำไมคนส่วนมากจึงไม่เข้าใจอย่างนี้ เพราะเท่าที่สังเกตดูพุทธศาสนิกชนที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เขาเชื่อในเรื่องอำนาจของบุญและบาป แต่คำว่าบุญและบาปในความหมายของคนเหล่านั้น รู้สึกว่าจะเป็นการอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่นอกตัวเขา เช่นเมื่อพูดถึงบุญก็ทำให้นึกว่าเป็นอะไรอันหนึ่งที่ไปรออยู่ที่สวรรค์ และเมื่อนึกถึงบาป ก็ทำให้นึกว่าเป็นอะไรอันหนึ่งที่ไปรออยู่ในเมืองนรก สงสัยว่า ความเชื่อในเรื่องบุญและบาปตามที่คนส่วนมากเชื่อกันเช่นนั้น กับความเชื่ออย่างใหม่ที่ถือว่าบุญและบาปที่มีอยู่ในใจเช่นนี้ ไหนจะถูกกันแน่ ?

และทำไม ในความเชื่ออย่างใหม่นี้ ฟังดูแล้วเข้าใจง่าย ซึ่งถ้าความเชื่ออย่างนี้เป็นความเชื่อที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาจริง ความเชื่ออย่างนี้ก็มักจะแพร่หลายทั่วไป แต่ความเป็นจริงหาเป็นเช่นนี้ไม่ ทั้งนี้เป็นเพราะอะไร ?

เรื่องในพระพุทธศาสนา ถ้าหากเป็นเรื่องพิสุจน์ไม่ได้ พระพุทธเจ้าจะไม่ทรงนำเอามาสอนเป็นเด็ดขาด ซึ่งสัญลักษณ์อันนี้ พระพุทธองค์ได้ทรงระบุไว้ชัด ในเรื่องคุณธรรม ในข้อที่ว่า **สนธิฎฺฐิโก พระธรรมเป็นหลักความจริงที่จะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง** เพราะฉะนั้นก่อนอื่นโปรดพิจารณาดูก่อนว่า เรื่องบุญและบาปตามที่คนส่วนมากเชื่อกัน กับเรื่องที่ถูกกล่าวไว้ในหนังสือเล่มนี้ อย่างไหนจะพิสุจน์ความจริงให้เห็นได้ดีกว่ากัน

อนึ่ง การที่คนส่วนมากเข้าใจเรื่องบุญและบาปไป ในทำนองที่เห็นว่าเป็นอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่นอกตัวนั้น ทั้งนี้เป็นเพราะประชาชนส่วนใหญ่เข้าใจเรื่องบุญและบาปจากนิยายต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนา และส่วนมากก็ไม่ค่อยมีโอกาสได้เข้ามาศึกษาให้เข้าใจเรื่องนี้อย่างจริงจัง

เชื่อต่อ ๆ กันมาตามประเพณีมากกว่า และยิ่งกว่านั้น ประชาชนในสมัยก่อนไม่มีการศึกษาเหมือนกับคนในสมัยปัจจุบัน ฉะนั้น จึงเป็นการยากที่จะเข้าใจถึงความหมายอันแท้จริงของพระพุทธศาสนา และพระที่ทรงความรู้จริง ๆ ก็มีน้อย ไม่เพียงพอกับจำนวนของพุทธศาสนิกชน ด้วยเหตุนี้ความเชื่อที่ผิด ๆ จึงฝังอยู่ในจิตใจของประชาชนทั่วไป ในปัจจุบันนี้ถ้าหากจะมีการส่งเสริมเพื่อให้พุทธศาสนิกชนมีความเข้าใจถูกในเรื่องนี้ ก็จะต้องลงทุนกันไม่น้อย และต้องใช้เวลามากด้วย เพราะเรื่องยุ่งยากมีอยู่ว่า การที่จะฝังความเชื่ออย่างใหม่ลงไป ทั้งที่เป็นความเชื่อที่ถูกต้องนี้ ประชาชนส่วนใหญ่จะต้องต่อต้าน เพราะความเชื่ออย่างเก่าได้ฝังลงไป ในจิตใจของเขา ความเชื่ออย่างเก่านี้คอยลุกขึ้นมาต่อต้านอยู่ตลอดเวลา แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าผู้มีเงินมีอำนาจ และมีปัญญาได้ร่วมมือกันจัดการเรื่องนี้ ความสำเร็จ ความสว่าง จะเกิดขึ้นในท่ามกลางของพุทธศาสนิกชนอย่างกว้างขวางและรวดเร็วโดยแน่แท้

๑๖. ที่ถือกันว่า บุญและบาปติดตามไปถึงชาติหน้าได้ เรื่องนี้มีทางที่จะพิสูจน์ให้เห็นจริงได้อย่างไรบ้าง ?

การที่จะพิสูจน์เรื่องนี้ให้เห็นจริงได้ด้วยตนเองนั้น ก่อนอื่นท่านต้องเข้าใจเสียก่อนว่า บุญและบาปเป็นเจตสิก คือเป็นคุณสมบัติของวิญญาณ และจะต้องเข้าใจอีกว่า ตายแล้ววิญญาณไปเกิดชาติหน้าได้ ถ้าเข้าใจเรื่องทั้ง ๒ นี้แจ่มแจ้ง ปัญหาที่ว่านั้นก็เข้าใจได้เอง

บุญและบาปเป็นเจตสิก ข้าพเจ้าได้อธิบายมาแล้ว ส่วนข้อที่ว่า ตายแล้วไปเกิดใหม่ ไปได้อย่างไร มีอะไรเป็นข้อพิสูจน์ เรื่องนี้ยังไม่ได้อธิบาย และสำหรับในระยะแรกนี้ จะขออธิบายแต่เพียงผิวเผินก่อน เพราะการที่จะให้เข้าใจเรื่องตายแล้วเกิดจริง ๆ นั้น จะต้องศึกษาธรรมอีกหลายข้อ เช่น ต้องศึกษาให้เข้าใจว่าวิญญาณเป็นผู้สร้างชีวิต ดังนี้ เป็นต้น

ปัญหาเรื่องวิญญาณเป็นผู้สร้างชีวิต ข้าพเจ้าเคยเขียนไว้โดยละเอียดในหนังสือ พุทธวิทยา และ คำบรรยายพุทธปรัชญา ซึ่งหนังสือทั้ง ๒ เรื่องนี้จะหาได้จากแผนกธรรมวิจัยของมหาจุฬา ฯ และที่สำนักค้นคว้าทางวิญญาณ สำหรับในหนังสือนี้ข้าพเจ้าจะอธิบายไว้โดยสังเขป

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า :-

วิญญานปัจจุณา นามรูป วิญญานเป็นปัจจัย
ให้เกิดนามและรูป

คำพูดประโยคนี้หมายความว่า นาม คือ เวทนา
สัญญา และสังขาร เกิดมาจากวิญญาน รูปคือ
ร่างกาย ก็เกิดมาจากวิญญาน

นามเกิดจากวิญญาน มีวิธีคิดให้เข้าใจดังนี้
โปรดสังเกตว่า ความสุขหรือความทุกข์จะเกิดขึ้นก็ต่อ
เมื่อได้เห็นหรือได้ยินอะไร หรือต้องมีความนึกคิด
เกิดขึ้น ถ้านอนหลับสนิทไม่มีความรู้สึกนึกคิดเกิดขึ้น
ความสุขความทุกข์ก็จะไม่เกิด หรือถ้าเข้าสมาธิให้ลึก
เหมือนกับนอนหลับสนิท ความสุขความทุกข์ก็จะไม่เกิด
เช่นเดียวกัน สัญญาความจำจะเกิดก็ต่อเมื่อได้เห็นได้ยิน
อะไรหรือมีความนึกคิดเกิดขึ้น เมื่อเห็นบ่อย ๆ ได้ยิน
บ่อย ๆ ในเรื่องอะไร หรือหมั่นนึกคิดบ่อย ๆ ในเรื่อง
อะไร ความจำในเรื่องนั้นก็ดีขึ้น ความดีความชั่วในใจ
ก็เช่นเดียวกัน จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้เห็นได้ยินหรือ
มีความนึกคิด เช่น ถ้าได้เห็น ได้ยินสิ่งที่ดี หมั่นนึกคิด

แต่ในทางที่ดูอยู่เสมอ ความดีคือคุณธรรมต่าง ๆ ก็จะมี
เจริญงอกงาม

ความสุข ความทุกข์ ความจำ ความดี ความ
ชั่ว สิ่งเหล่านี้เป็นเจตสิก คือเป็นคุณสมบัติ
ของวิญญาณ เกิดมาจากวิญญาณ เกิดพร้อมกับ
วิญญาณ คือเกิดพร้อมกับความรู้สึกนึกคิด ถ้า
ความรู้สึกนึกคิดไม่มี สิ่งเหล่านี้ก็ไม่มีได้

ถ้าตั้งข้อสงสัยอย่างนี้ไว้เสมอ ท่านก็จะเข้าใจได้เองว่า
วิญญาณเป็นปัจจัยให้เกิดนามคือเจตสิกต่าง ๆ เหล่านี้

วิญญาณเป็นปัจจัยให้เกิดรูป คือร่างกายนั้น
มีวิธีคิดดังนี้ :-

โต๊ะ เก้าอี้ หรือของอะไรก็ตามที่มนุษย์ทำขึ้น ซึ่ง
ถ้าจะพูดให้ชัดก็คือวิญญาณได้สร้างขึ้น เพราะสิ่งต่าง ๆ
เหล่านี้เกิดจากความนึกคิดของวิญญาณ วิญญาณคิด
อย่างไร ก็สั่งให้มือทำขึ้นมาอย่างนั้น โต๊ะไม้ เก้าอี้ไม้
ย่อมเกิดจากไม้ แต่การที่ไม้จะกลายมาเป็นโต๊ะหรือเก้าอี้
ได้ ปัจจัยสำคัญอยู่ที่ความรู้สึกนึกคิดของวิญญาณ ใน
ความหมายอย่างนี้แลที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า วิญญาณ

เป็นปัจจัยให้เกิดรูป โปรดสังเกตว่า วิญญาณอย่างเดียว จะสร้างหรือบันดาลให้เกิดโต๊ะหรือเก้าอี้ขึ้นมาไม่ได้ โต๊ะหรือเก้าอี้จะเกิดขึ้นมาได้จะต้องมีไม้ มีเครื่องมือ มีมือที่จะทำอีกด้วย ถ้าสิ่งเหล่านี้มี แต่ไม่มีความคิดที่จะทำ ลำพังไม้เครื่องมือทำอะไรไม่ได้ โต๊ะหรือเก้าอี้จะเกิดขึ้นมาได้จะต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง โปรดสังเกตว่า บรรดาปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ความรู้สึกนึกคิดของวิญญาณ เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด เพราะการที่ไม้จะกลายเป็นโต๊ะหรือเก้าอี้ หรือจะกลายเป็นอะไรขึ้นมา ปัจจัยสำคัญอยู่ที่วิญญาณ โต๊ะหรือเก้าอี้จะดีหรือไม่ดี ปัจจัยสำคัญอยู่ที่วิญญาณ

อนึ่ง โปรดสังเกตว่า สิ่งใดถ้าเกิดจากวิญญาณ เป็นปัจจัย สิ่งนั้นจะต้องมีความหมาย เช่น โต๊ะพื้นโต๊ะ มีไว้ทำไม อธิบายได้ทั้งสิ้น

คราวนี้ท่านลองหันมาพิจารณาดูร่างกาย ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ ตา หู จมูก ลิ้น สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นมาอย่างมีความหมายทั้งสิ้น ผมเกิดมาทำไม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ

เกิดมาทำไม เราอธิบายได้ทั้งนั้น ไม่มีสิ่งใดเลยใน
ร่างกายที่อธิบายไม่ได้ว่า มีไว้ทำไม เว้นไว้แต่เราจะไม่ได้
เรียนในทางนี้ให้เข้าใจเท่านั้น จึงจะอธิบายไม่ได้ ส่วนผู้ที่
เรียนในทางแพทย์อธิบายได้ทุกอย่าง ปัญหามีอยู่ว่า
ทำไมสิ่งเหล่านี้จึงเกิดขึ้นมาอย่างมีความหมาย ? ถ้าสิ่ง
เหล่านี้ไม่ใช่เกิดมาจากวิญญานเป็นปัจจัยแล้ว มันจะ
เกิดมาจากสิ่งใดเป็นปัจจัยเล่า ? อย่าลืมว่า “สิ่งใดถ้า
เกิดจากวิญญานเป็นปัจจัย สิ่งนั้นย่อมมีความหมาย”

เราทราบกันดีว่า ชีวิตเมื่อแรกเกิดใหม่ ๆ ในท้อง
แม่เป็นเพียงจุดเล็ก ๆ ที่เกิดจากสเปิร์มของพ่อกับไข่
ของแม่มาผสมกัน ครั้นแล้วโดยอาศัยโลหิตของแม่ที่
เข้าไปหล่อเลี้ยง จุดเล็ก ๆ อันนี้ก็ค่อยเจริญเติบโตขึ้นมา
เป็นตัวตน ปัญหามีอยู่ว่า :-

อะไรเป็นปัจจัยสำคัญที่ควบคุมการเปลี่ยนแปลง
ให้วัตถุต่าง ๆ ที่ละลายอยู่ในโลหิตกลายเป็น
อวัยวะต่าง ๆ

ใครเล่าเป็นผู้นำเอาวัตถุต่าง ๆ เหล่านั้น มา
สร้างเป็นผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ สร้างเป็น

ตา หู จมูก ลิ้น สร้างเป็นหัวใจ ปอด ตับ ลำไส้
กระเพาะ

ธรรมชาติอันใดเล่าที่สร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา
อย่างประณีต และทำให้อวัยวะต่าง ๆ เหล่านี้
ทำงานประสานกันอย่างมีระเบียบดียิ่ง

ปัญหาข้อนี้ พระพุทธองค์ได้ทรงตอบไว้สองพัน
กว่าปีแล้วดังนี้ :-

วิญญานปัจจุยา นามรูป

วิญญานเป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป

คำพูดประโยคนี้ควรจะสนใจให้มาก เดียวนี้เรา
ส่วนมากเชื่อความคิดทางตะวันตกมากเกินไป จนกระทั่ง
จะกลายเป็นดูหมิ่นความคิดและสติปัญญาของพระ
พุทธองค์ไปแล้ว

พระพุทธองค์เป็นพระอรหันต์ เป็นผู้ตรัสรู้
เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ เป็นผู้เสด็จไปดี
เป็นผู้รู้แจ้งโลก เป็นสารถิฝึกคนที่ควรฝึกได้ ไม่มี
ใครยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์
ทั้งหลาย เป็นผู้ตื่น เป็นผู้บอกความจริงให้แก่โลก

พระคุณต่าง ๆ เหล่านี้ เราทราบกันดี แต่ไม่ค่อยซึ่ง เพราะไม่ซึ่งในพระคุณของพระพุทธองค์ ความคิดของเรา จึงได้แล่นไปสู่ความเข้าใจผิด แล่นไปหา มิจฉาทิฎฐิโดยไม่รู้สีกตัว ถ้ามีปัญหาเกิดขึ้นมาว่า “ชีวิตเกิดขึ้นมาอย่างไร ? ทำไมคนเราจึงต้องเกิดมามีรูปร่างลักษณะอย่างนี้ ?” เราก็คงตอบกันว่า “ร่างกายเกิดขึ้นมาตามธรรมชาติ ธรรมชาติได้สร้างร่างกายขึ้นมา ใครจะเกิดมาเป็นอะไรสุดแล้วแต่ธรรมชาติ” แต่ครั้งถามว่า ธรรมชาติที่ว่านี้คืออะไรเล่า ? ดูเหมือนทุกคนจะตอบได้ แต่คำตอบอย่างนั้น จะสมบูรณ์หรือเปล่า พิสูจน์ได้ลงตัวหรือเปล่า ?

ในสมัยครั้งพุทธกาล ไม่มี คำว่า ธรรมชาติ ในความหมายว่า เป็นผู้สร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา เมื่อพูดถึงธรรมชาติ ในสมัยนั้นเขาจะเข้าใจว่า ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ หรือ ดินฟ้าอากาศ หรือถ้าจะพูดว่า คน สัตว์ และต้นไม้ เป็นธรรมชาติ เขาก็จะเข้าใจว่า สิ่งเหล่านี้ โดยธรรมชาติจะต้องเกิดมาอย่างนั้นจริง แต่ไม่ใช่ว่า ธรรมชาติได้สร้าง คน สัตว์ และต้นไม้ขึ้นมา ทำไมผลไม้

เมื่อหล่นจากต้นจึงหล่นลงสู่พื้นดิน ? ทำไมน้ำจึงเหลว ? เขาก็บอกว่า สิ่งเหล่านี้เป็นธรรมดาของมัน เขาไม่เคยคิดกันเลยว่าธรรมชาติได้สร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา และถ้าจะถามเขาว่า มันเกิดขึ้นมาอย่างไร ? ใครเป็นผู้สร้าง ในสมัยนั้น สำหรับคนที่เชื่อในเรื่องพระพรหม หรือในเรื่องเทพเจ้าต่าง ๆ เขาก็บอกว่า พระพรหมหรือเทพเจ้าองค์นั้นองค์นี้ได้สร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา เช่น พระอัครนี้ได้สร้างไฟ พระพายได้สร้างลม ดังนี้ เป็นต้น แต่สำหรับในกลุ่มของคนที่น่าเชื่อถือพระพุทธศาสนาแล้ว เขาก็จะบอกว่า สิ่งเหล่านี้เกิดมาจากเหตุปัจจัยหลายอย่าง ไม่มีผู้สร้าง เพราะปัจจัยแต่ละอย่างที่เป็นเหตุให้เกิดสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้นมา นั้น ก็เนื่องมาจากปัจจัยอื่น ๆ อีก

วิญญูณเป็นปัจจัยให้เกิดนาม คือวิญญูณเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา สัญญา และสังขาร วิญญูณเป็นปัจจัยให้เกิดรูป คือเป็นปัจจัยให้เกิดร่างกาย คำว่าปัจจัยไม่ใช่หมายความว่า ลำพังวิญญูณอย่างเดียว จะทำให้เกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นมาได้ เช่น พุดว่า ดินเป็นปัจจัยให้เกิดต้นไม้ ก็ไม่ใช่หมายความว่า ดินอย่างเดียว

ที่ทำให้เกิดต้นไม้ได้ ต้นไม้จะเกิดขึ้นมาได้ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง เช่น ต้องอาศัยน้ำ อาศัยอุณหภูมิที่เหมาะสม อาศัยอากาศ คือแก๊สต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับต้นไม้ และยังต้องอาศัยเมล็ดอีกดังนี้ เป็นต้น

วิญญานเป็นปัจจัยให้เกิดรูป คือ โຕะหรือเก้าอี้

วิญญานเป็นปัจจัยให้เกิดรูป คือ ร่างกาย

จงเทียบกันดู จะทำให้เข้าใจง่ายขึ้น อย่าลืมว่า :-

วิญญานเป็นพลังงานชนิดหนึ่ง ซึ่งโดยธรรมชาติก็มีอยู่ในวัตถุทั้งปวงอยู่แล้ว เพราะโครงสร้างหรือคุณสมบัติของวัตถุนั้นขึ้นอยู่กับพลังงานวิญญาน

จงพิจารณาดูให้ละเอียด ถ้าเซลล์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีชีวิตนั้นไม่มีพฤติกรรม เช่น การกิน การย่อย การเผาผลาญ เซลล์นั้นจะเจริญเติบโต หรือมีชีวิตอยู่ได้หรือไม่ ? และพฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ มีความหมายหรือไม่ ? อย่าลืมว่า สิ่งใดถ้าเกิดจากวิญญานเป็นปัจจัย สิ่งนั้นจะต้องมีความหมาย วิญญานเป็นพลังงานนามธรรม

ซึ่งโดยธรรมดาย่อมมีเจตนาอยู่ในตัวของมันเสมอ เรื่องนี้ท่านจะทราบรายละเอียดได้จากเรื่องปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ของชีวิตต่าง ๆ เป็นกฎธรรมชาติที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ เป็นกฎที่ทำให้พระองค์เกิดความรอบรู้ในสิ่งทั้งปวง และทำให้ทรงละกิเลสได้หมดสิ้น

แสง เสียง ความร้อน ไฟฟ้า แม่เหล็ก พลังงานต่าง ๆ เหล่านี้ นักวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันเข้าใจกันดี และเรื่องของวัตถุ กฎเกณฑ์แห่งการเปลี่ยนแปลงของวัตถุมีอยู่อย่างไร ก็เข้าใจกันดี แต่วิญญูณ ซึ่งเป็นพลังงานอีกอย่างหนึ่งนอกจากพลังงานที่กล่าวมา ในวงการของนักวิทยาศาสตร์ทั่วไปยังไม่ทราบ นอกจากนักวิทยาศาสตร์บางคนที่สนใจในทางศาสนาหรือในทางปรัชญาเท่านั้นที่ทราบ ถึงกระนั้นก็ยังไม่รู้รายละเอียดอะไรมากมายนัก นักวิทยาศาสตร์ที่รู้ในเรื่องวิญญูณเหล่านี้ บางคนแม้จะได้เคยเขียนเป็นตำราขึ้นไว้ แต่ก็ไม่แพร่หลาย คนส่วนมากยังไม่เห็นด้วย ฉะนั้น เรื่องนี้จึงยังเป็นสิ่งที่มีดมนอยู่ ยุคแห่งวิญญูณเริ่มจะทอแสงขึ้นเหนือขอบฟ้า แต่ครั้นแล้วก็มีหมอกลงจัดหนาที่บ

คลุมท้องฟ้าทั่วไป คนทั่วไปยังมองไม่เห็นดวงอาทิตย์
แห่งยุคของวิญญานอยู่นั่นเอง

“วิญญานเป็นปัจจัยให้เกิดรูป” “วิญญาน
เป็นผู้สร้างชีวิต” ความคิดอันนี้ถ้าแพร่หลายไป
เมื่อใด นั่นหมายถึงยุคแห่งวิญญานได้เริ่มทอแสง
แล้ว ท้องฟ้าเริ่มสว่างแล้ว เมฆหมอกที่เคยบดบัง
ได้กระจายออกไปแล้ว

แต่อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้ายอมรับว่าความคิดใน
เรื่องวิญญานนี้เข้าใจยาก ข้อความเพียงสั้น ๆ ในหน้า
หนังสือเล่มนี้ คงไม่อาจจะให้ความสว่างแก่ท่านได้
นอกจากท่านจะมาศึกษาด้วยตนเอง ที่แผนกธรรมวิจย
ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือมาเอาหนังสือ
คำบรรยายพุทธปรัชญาไปอ่านด้วยตนเอง ในขั้นแรกนี้
เพียงแต่แนะนำให้ท่านรู้จักไว้ก่อน

๑๗. พุทธศาสนิกชนทั่วไปถือกันว่า ตายแล้วจะต้องเกิด
อีก ซึ่งหมายความว่า ตายแต่ร่างกาย ส่วน
วิญญานไปเกิดใหม่ สงสัยว่าวิญญานไปเกิดใหม่
ได้อย่างไร ?

ในขณะที่มีชีวิตอยู่ วิญญาณวิ่งไปวิ่งมาได้ทั่วร่างกาย โดยอาศัยวิ่งไปตามเส้นประสาท เหมือนไฟฟ้าวิ่งไปตามสาย เช่น ในขณะที่เราเขียนหนังสือ ความคิดเกิดที่ในสมองก่อนแล้ววิ่งมาตามเส้นประสาท มาบังคับมือให้เขียนดังนี้ เป็นต้น ถ้าเรามองดูความเป็นไปของวิญญาณ เช่นนี้ ก็เข้าใจได้ง่ายว่าวิญญาณสามารถแล่นไปมาได้ การไปของวิญญาณในขณะที่ร่างกายยังมีชีวิตอยู่ เข้าใจไม่ยาก แต่หลังจากตายแล้ว ร่างกายหมดลมหายใจแล้ว วิญญาณไปได้อย่างไร? ปัญหาข้อนี้คนส่วนมากข้องใจกันมาก และมองไม่เห็นทางเลยว่า ไปได้อย่างไร

ไฟฟ้าวิ่งตามสายก็มี วิ่งไปโดยไม่มีสายก็มี เช่น ฟ้าแลบ เราเคยมองเห็นไฟฟ้าวิ่งเป็นสายในท้องฟ้าในขณะที่ฟ้าแลบ เรื่องอย่างนี้เราไม่แปลก เพราะเราเห็นกันจนเคยชิน และเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ไม่ยาก เพราะมองเห็นได้ด้วยตา ส่วนวิญญาณเป็นนามธรรม จะให้มองเห็นอย่างนั้นย่อมทำไม่ได้ แต่ถึงกระนั้นก็มีทางที่จะเข้าใจได้ในเมื่อพยายามคิดตามวิธีดังต่อไปนี้ :-

ก่อนอื่นท่านต้องนึกไว้เสมอว่า วิญญาณไม่ใช่มีรูปร่างเป็นตัวตน วิญญาณเป็นพลังงานอย่างหนึ่ง ซึ่ง

โดยธรรมดาได้มีอยู่แล้วในวัดฤๅษาทูทั้งปวง วิญญาณในวัดฤๅษเป็นวิญญาณที่ยังไม่มีความรู้สึกแสดงออกมา วิญญาณที่จะมีความรู้สึกแสดงออกมา ก็ต่อเมื่ออยู่ในสิ่งที่มีชีวิต และวิญญาณที่มีอยู่ในสิ่งที่มีชีวิตนั้น ก็ยังแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือเป็นวิถีวิญญาณกับภวังค-วิญญาณ เป็นจิตสำนึกกับจิตไร้สำนึก โดยธรรมดาที่ว่าวิญญาณวิ่งไปมาได้ทั่วร่างกายนั้น ไม่ใช่หมายความว่า วิญญาณวิ่งไปมาเหมือนลูกปืน และไม่ใช่อะไรเหมือนน้ำไหล วิญญาณวิ่งไปมาได้ก็เพราะอาศัยวิญญาณซึ่งมีอยู่ในเซลล์ประสาทเป็นสื่อ ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดกันไปโดยลำดับ พุดง่าย ๆ ว่า วิญญาณจะวิ่งไปได้ ก็ต้องอาศัยวิญญาณเป็นสื่อเหมือนกับ การวิ่งไปของกระแสไฟฟ้าตามเส้นลวดหรือการวิ่งไปของไฟฟ้าในอากาศ ปราณการณ์ของไฟฟ้าที่เราเห็นนั้น คือการเกิดของไฟฟ้าที่เกิดต่อ ๆ กันไป ถ้าเข้าใจการวิ่งไปของกระแสไฟฟ้า และการไปของวิญญาณในร่างกายอย่างแจ่มแจ้งดีแล้ว ท่านก็จะรู้ว่า ตายแล้ววิญญาณไปเกิดใหม่นั้นไปได้อย่างไร ?

โดยธรรมชาติ วิญญาณเป็นพลังงานอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในวัตถุทั้งปวง ในอากาศ ในน้ำ ในภูเขา ในทุกสิ่งทุกอย่าง มีวิญญาณแทรกซึมอยู่ทั้งสิ้น ตายแล้ว วิญญาณไปเกิดในที่อื่นได้ โดยอาศัยวิญญาณในวัตถุเป็นสื่อถ่ายทอดไปนั่นเอง การไปของวิญญาณในลักษณะนี้รวดเร็วมาก พระพุทธเจ้าทรงเปรียบไว้ว่า เหมือนกับการไปของแสง แสงหรือคลื่นวิทยุมีความเร็วอย่างไร เราเข้าใจกันดี ในคัมภีร์เคยกล่าวไว้ว่า ผู้ที่ตายแล้วไปเกิดในที่อื่นแม้จะไกลเพียงไร ก็กินเวลาเพียงชั่วขณะจิตเดียวเท่านั้น

โครงสร้างและคุณสมบัติของวัตถุ ขึ้นอยู่กับสภาพของวิญญาณในวัตถุ โครงสร้างของร่างกาย และธรรมชาติของร่างกาย ขึ้นอยู่กับสภาพของวิญญาณในร่างกาย ระเบียบของร่างกายก็คือ ระเบียบของวิญญาณในร่างกาย การประสานงานของอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกาย คือการประสานงานระหว่างวิญญาณในจุดต่าง ๆ ของร่างกาย ระเบียบหรือกฎเกณฑ์ธรรมชาติต่าง ๆ ของโลก ก็คือ

ระเบียบหรือกฎเกณฑ์ของวิญญานต่าง ๆ ที่แผ่ซ่านอยู่ทั่วโลก วิญญานคือพลังงานอย่างหนึ่งที่แทรกซึมอยู่ในวัตถุทั้งปวง และติดเป็นผืนเดียวกันทั่วสากลจักรวาล

ถ้าท่านอ่านข้อความเหล่านี้เข้าใจได้อย่างลึกซึ้งแล้ว ท่านก็จะหมดปัญหาทุกอย่างเกี่ยวกับเรื่องตายแล้ว วิญญานไปเกิดใหม่ได้อย่างไร ?

๑๘. มีข้อพิสูจน์อย่างไรบ้าง ที่แสดงว่า คนเราเคยเกิดมาแล้ว ?

ข้าพเจ้าเคยย้ำบ่อย ๆ ว่า :-

“วิญญานเป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป”

“วิญญานเป็นผู้สร้างชีวิต”

จุดนี้เป็นรุ่งอรุณแห่งยุคใหม่ ซึ่งเป็นยุคที่จะเต็มไปด้วยความเข้าใจในเรื่องของชีวิตอย่างกว้างขวาง คนส่วนมากจะสามารถตอบปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับชีวิตของตัวเองได้เอง เรื่องลึกลับต่าง ๆ จะถูกเปิดเผยออกและศีลธรรมจะเกิดจากใจของประชาชนเอง โดยไม่ต้องมีการอบรม

กันมากมาย ความหลอกลวงกัน การเอาเปรียบกันใน
รูปต่าง ๆ จะค่อย ๆ หดไป ยุควิญญานคือยุคที่ใคร ๆ
ก็เข้าใจว่า “วิญญานเป็นผู้สร้างชีวิต” “ใครจะเกิดมา
เป็นอะไรก็สุดแล้วแต่สภาพของวิญญานของใครจะ
เป็นอย่างไร” ยุควิญญานจะเป็นยุคเริ่มต้นแห่งยุค
พระศรีอารีย์

วิญญานเป็นผู้สร้างชีวิต ถ้าท่านเข้าใจข้อความนี้
โดยกระจ่าง ท่านก็จะตอบปัญหาได้เองโดยไม่ยากว่า เรา
เคยเกิดมาหรือไม่

วิญญานเป็นผู้สร้างชีวิต นิสัยสันดานต่าง ๆ
เป็นเรื่องของวิญญาน บุคลิกลักษณะของแต่ละ
บุคคลเกิดมาจากนิสัยสันดาน โชคชะตาวาสนา
ของคนเป็นผลมาจากบุญและบาปซึ่งเป็นตัวสังขาร
เป็นเจตสิก สิ่งเหล่านี้จะติดตามวิญญานไปทุกหน
ทุกแห่ง

การที่จะเข้าใจว่า คนเราเคยเกิดมาหรือไม่ นั้น จะ
ต้องเข้าใจข้อความที่กล่าวนี้โดยกระจ่าง และเมื่อเข้าใจ
แล้วท่านก็จะสรุปปัญหาได้ง่าย ๆ ดังนี้

ทุกคนที่เกิดมามีนิสัยสันดานไม่เหมือนกัน มีบุคลิกลักษณะไม่เหมือนกัน และโชคชะตาวาสนาก็ไม่เหมือนกัน ซึ่งความแตกต่างอันนี้มีมาแล้วตั้งแต่กำเนิด ทำไมจึงต่างกัน ถ้าทุกคนไม่เคยเกิดมาก่อน ไม่เคยทำกรรมต่าง ๆ มาก่อน ทำไมจึงได้มีสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้น

ถ้าท่านศึกษาเรื่องกรรมให้เข้าใจชัด ท่านก็จะหมดปัญหาในเรื่องนี้อีก

๑๙. คนเราเมื่อตายแล้ว จะต้องเกิดเป็นคนเสมอไปหรือ หรือว่าอาจจะเกิดเป็นสัตว์ก็ได้

มนุษย์คือสัตว์โลกชนิดหนึ่ง สภาพของร่างกาย สภาพของจิตใจ สัญชาตญาณต่าง ๆ ของมนุษย์และสัตว์มีอะไรคล้ายคลึงกันมากมาย ตามหลักพระพุทธศาสนา ถือว่า คนเราวิวัฒนาการมาจากสัตว์ ตายแล้วอาจจะไปเกิดเป็นสัตว์อีกก็ได้ในเมื่อสันดานบางอย่างของสัตว์ยังมีอยู่ และโดยเฉาะอย่างยิ่ง สันดานอันนี้ไปแสดงตัวในขณะที่จวนจะตายอย่างที่ในบาลีกล่าวว่ :-

จิตเต สงกิลิฏฺเฐ ทุคฺคิ ปาฏิกงฺขา

เมื่อจิตเศร้าหมองแล้ว ทุคฺคิเป็นอันหวังได้

คำว่า ทุคฺคิ ในที่นี้จะหมายถึงการเกิดเป็นมนุษย์แล้ว ๆ หรือเกิดเป็นคนพิการ หรือหมายถึงการเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานก็ได้ คนที่ตายแล้วจะไม่เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานเลย ก็ต่อเมื่อมีมนุษยธรรมเต็มเปี่ยมหรือจิตใจเจริญถึงขั้นเป็นอริยบุคคล

๒๐. มนุษย์คนแรกเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ?

ปัญหาในทำนองนี้เรียกว่า **อันทคฺคาคานิกทิกฺกุฏฺฐิ** ซึ่งตามศัพท์แปลว่า ความเห็นที่ปรารถนาถึงที่สุด หรือความเห็นในทำนองสุดโต่ง ความสงสัยต่อปัญหาอย่างนี้ พระพุทธองค์ทรงห้ามมิให้คิด ในสมัยครั้งพุทธกาลเคยมีคนมาถามพระพุทธองค์ แต่พระองค์ไม่ทรงตอบ เพราะเห็นว่าไม่มีประโยชน์อันใด ทั้งเป็นปัญหาที่คนธรรมดาไม่มีทางเข้าใจได้ หรือพูดอีกนัยหนึ่ง คือเป็นปัญหาที่เกินความจำเป็นของคน เพราะฉะนั้น ปัญหาในทำนองนี้ ข้าพเจ้าก็จะไม่ขอตอบเช่นเดียวกัน และถ้าหากมีใครมาคะยั้นคะยอให้ข้าพเจ้าตอบ ข้าพเจ้าก็จะย้อนถามเอาว่า

นำหยดแรกเกิดขึ้นเมื่อไร ? และที่ไหน ? ซึ่งข้าพเจ้าคิดว่า ปัญหาอย่างนี้ก็คงไม่มีใครตอบได้แน่

๒๑. ตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอนว่า การที่คนเราเกิดมา ก็เกิดมาเพื่อใช้กรรมเท่านั้น หลักคำสอนข้อนี้มีความจริงแค่ไหน ?

เป็นความจริงอย่างยิ่ง ที่กล่าวว่าคนเราทุกคนเกิดมาเพื่อใช้กรรม และถ้าคนใดคิดได้อย่างนี้ ก็จะเป็นหลักระบายนามณ์ได้อย่างดี แต่คนส่วนมากเข้าใจไม่ถูก เพราะส่วนมากมักเข้าใจว่า ถ้าในชาติก่อนเราเคยทำบาปกรรมอะไรไว้ เป็นต้นว่าไปขโมยทรัพย์ของคนอื่นมาแล้วไม่ได้เอาไปคืนเจ้าของ หรือยังไม่ได้รับโทษอย่างใดอย่างหนึ่งจากการลักทรัพย์อันนั้น ตายแล้วหากกลับมาเกิดเป็นคนอีก ก็มักจะต้องมีอันให้ไปต่าง ๆ เช่น ทรัพย์มักจะถูกขโมยเสมอ หรือบางที่มีใครเขามาเยี่ยมทรัพย์สมบัติไป แต่แล้วก็ไม่ใช่คืนเป็นต้น และคนที่เชื่อมั่นในหลักพระพุทธศาสนา ถ้าต้องประสบกับเหตุการณ์ในทำนองนี้ ก็มักจะกล่าวว่าช่างมันเถอะ เราเคยทำกรรมมาเกิดมาชาตินี้จึงต้องใช้กรรม

ความเชื่อในเรื่องการใช้กรรมในลักษณะนี้ ความจริงก็มีส่วนถูกต้องอยู่มาก แต่ไม่ใช่ถูกต้องทั้งหมด เพราะคำว่า เกิดมาใช้กรรมในความหมายของพระพุทธศาสนาจริง ๆ นั้น หมายความว่า ถ้าเรายังมีวิชา ดัชนีหา อุปาทาน อยู่ ทำอะไรก็เป็นกรรม เช่น สมมติว่า ในชาติก่อน เราเป็นคนหมั่นบริจาคทาน รักษาศีล และฝึกฝนตนเองให้มีความสามารถในอันที่จะทำประโยชน์ให้แก่คนอื่น ก็เรียกว่าเป็นคนมีกรรม เพราะโดยธรรมชาติคนดีที่มีความสามารถจะต้องเหน็ดเหนื่อยมาก ความดีจะบังคับให้คนคนนั้นอยู่เฉยมิได้ จะต้องชวนชวายทำอะไรต่ออะไรหลายอย่าง ในความหมายอย่างนี้ก็เรียกว่า เกิดมาใช้กรรม

อีกนัยหนึ่ง คนเราในเมื่อเจริญเติบโตเป็นหนุ่ม เป็นสาวแล้ว จะอยู่ลำพังคนเดียวก็ไม่ได้ จะต้องแต่งงานมีครอบครัว ครั้นแล้วก็มีเรื่องยุ่งยากเกิดขึ้นหลายอย่าง อย่างนี้เรียกว่าเกิดมาใช้กรรม ถ้าหากว่าในชาติก่อนเราได้พยายามชำระล้างกิเลสให้เบาบางกว่านี้ เกิดมาชาตินี้ ก็คงจะไม่มีเรื่องยุ่งยากเหมือนอย่างที่คุณอื่นเขามีกัน

คนที่มีเงินย่อมจะอยู่เฉยไม่ได้ ในอันที่จะไม่ใช้เงิน คนที่มีความรู้ก็ย่อมจะอยู่เฉยไม่ได้เช่นกัน จะต้องทำงาน ตามความรู้ที่มีอยู่ เงินก็เกิดจากกรรม ความรู้ก็เกิดจาก กรรม คนที่มีเงินก็ต้องใช้เงิน คนที่มีความรู้ก็ต้องใช้ ความรู้ ในความหมายอย่างนี้เรียกว่าการใช้กรรม โปรดจำไว้ว่า คำว่า เกิดมาใช้กรรมนั้น ไม่ใช่มีความหมายแต่เฉพาะในทางบาปกรรม คนที่สร้างความดี ไว้มากก็ต้องเกิดมาใช้ความดี ความดีอันนั้นจะต้อง บังคับให้เขาทำงานต่าง ๆ หลักวิชามีอยู่ว่า :-

เมื่อมีกิเลสก็ต้องมีกรรม เมื่อมีกรรมก็ต้องมีวิบาก และเมื่อมีวิบาก ก็ต้องเกิดมาสร้างกิเลสต่อไปอีก และ เมื่อมีกิเลสก็ต้องมีกรรม เมื่อมีกรรมก็ต้องมีวิบาก วนเวียนกันไปอย่างนี้ไม่มีสิ้นสุด คำว่า เกิดมาใช้กรรม โปรดเข้าใจตามนี้

๒๒. คำว่า **ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว** อันนี้เป็นหลักความจริง โดยไม่มีข้อยกเว้น หรือว่าคนเราทำดีแล้ว อาจจะได้ชั่ว และทำชั่วแล้วอาจจะได้ดี เรื่องนี้มี ความจริงอย่างไรแน่ ?

กฎอันนี้เป็นกฎธรรมดาไม่มีข้อยกเว้น เหมือนกับ
 หว่านข้าวต้องได้ข้าว หว่านถั่วก็ต้องได้ถั่ว พระพุทธองค์
 ตรัสไว้เป็นอย่างนี้ว่า :-

ยาทิสํ วปเต พีชํ ตาทิสํ ลภเต ผลํ
 กลุยาณการี กลุยาณํ ปापการี จ ปापกํ.

หว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น ทำดีได้ดี
 ทำชั่วได้ชั่ว

พุทธพจน์บทนี้ มีความหมายว่า เมื่อทำดีย่อม
 ได้ความดี และเมื่อทำชั่วย่อมได้ความชั่ว เช่น เมื่อเราหัด
 เป็นคนขยัน เราก็ต้องได้นิสัยขยัน เมื่อเราหัดเป็นคนซื่อ
 ก็ได้นิสัยซื่อ และตรงกันข้าม ถ้าเราหัดเป็นคนโกหก
 ก็ได้นิสัยโกหก ถ้าหัดเป็นคนซี้ก็เลยจกได้นิสัยซี้ก็เลยจ
 ความหมายที่แท้จริงของพุทธพจน์บทนี้เป็นอย่างนี้ แต่
 คนส่วนมากไปแปลความหมายผิด คือ ไปแปลว่า ทำดี
 ได้ดี คือ ต้องได้เงิน ได้ชื่อเสียง หรือได้ตำแหน่ง อะไร
 ต่าง ๆ ทำนองนี้เป็นต้น ทำชั่วได้ชั่ว คือต้องติดคุก
 ติดตาราง หรือต้องประสบกับความวิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง
 จึงจะถือว่าได้ชั่ว

ทำดี ทำชั่ว ทำอย่างไร ? คนส่วนมากเข้าใจถูก เพราะหลักเกณฑ์ในการทำความดีความชั่วนั้นมีสอนกันทั่วไปและใคร ๆ ก็ยอมรับว่าเป็นจริงตามนั้น แต่ข้อเท็จจริงมีอยู่ว่า คนที่ทำดี เช่น เป็นคนซื่อ แทนที่จะได้ดี คือได้เงินหรือได้ชื่อเสียง หรือได้เลื่อนตำแหน่งขึ้น แต่ผลกลับปรากฏว่า คนที่ตลบตะแลงแก่งในสังคมมีโอกาสได้เงินและชื่อเสียงมากกว่า ตัวอย่างจริง ๆ มักจะมีอยู่เช่นนี้ เพราะฉะนั้น คนส่วนมากจึงเข้าใจว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วนั้น ไม่เป็นความจริง

ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วว่า *ทำดี ทำชั่ว* คนส่วนมากเข้าใจถูกว่า หมายถึงกระทำอะไร แต่คำว่า *ได้ดี ได้ชั่ว* เข้าใจไม่ถูก ตามความหมายของพระพุทธองค์นั้น คำว่า *ได้ดี* หมายถึงได้ความดี แต่คนทั่วไปเข้าใจว่า *ได้ดี* คือได้เงินหรือได้ชื่อเสียง *ได้ชั่ว* ในความหมายของพระพุทธองค์ คือ ได้ความชั่ว แต่คนทั่วไปเข้าใจว่า *ได้ชั่ว* หมายถึงติดคุกติดตะราง หรือประสบกับความวิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะเข้าใจผิดกันเช่นนี้ จึงได้เกิดการดูหมิ่นสติปัญญาของพระพุทธองค์ โดยกล่าวหาว่า คำสอนของพระพุทธเจ้านั้นไม่เป็นความจริง

แม้ว่าข้าพเจ้าจะได้แยกแยะให้เห็นถึงความหมายที่แท้จริงของคำสอนนี้ แต่แทนที่จะทำให้คนทั่วไปเกิดความสนใจ คนส่วนมากกลับจะรู้สึกว่ถ้าความจริงเป็นอย่างนั้น กฎของกรรมอย่างนี้ ก็ไม่น่าจะนับถือ เพราะทำดีได้ความดีก็จริงอยู่ แต่ถ้าความดีอันนั้นไม่ก่อให้เกิดเงินหรือชื่อเสียง ไม่ทำให้เลื่อนตำแหน่งหรือมีอำนาจอะไรขึ้นมาแล้ว ความดีอันนั้นก็ไม่น่าจะมีความหมาย เพราะสิ่งที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตก็คือเงิน ชื่อเสียง และอิทธิพล ถ้าสิ่งเหล่านี้ไม่มี แม้จะเป็นคนดีอย่างไร ก็ไร้ความหมาย คนทั่วไปต้องการเงิน ต้องการชื่อเสียง ต้องการอำนาจ ไม่ใช่ต้องการความดี เมื่อเป็นเช่นนี้ คำสอนในเรื่องกฎของกรรมจึงไม่เป็นที่น่าสนใจของคนทั่วไป

พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงเป็นโลกวิทู เป็นผู้รู้แจ้งโลก มนุษย์สามัญแม้จะมีการศึกษาดีสักเพียงไร ก็หาเป็นผู้รู้แจ้งเหมือนพระพุทธองค์ไม่ แต่ถึงกระนั้น คนเหล่านี้ก็ยังหยิ่งในสติปัญญาของตัวเอง ถือว่าสติปัญญาของตัวเองสมบูรณ์และถูกต้อง คนเหล่านี้กล้ามาก คือกล้าเอาปัญญาของตัวเองไปเทียบกับปัญญาของพระพุทธองค์ ถ้าเขาจะทำตัวเสมือนลูกศิษย์ที่เคารพต่อครูจริง ๆ ก็คงจะไม่กล้า

คัดค้านอย่างนี้ แต่อย่างไรก็ตาม คำสอนในทางพระพุทธศาสนาให้อิสระแก่ชนทุกชั้น ใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ตาม แต่พระธรรมก็ยังคงทำหน้าที่เป็นพระธรรม คือพยายามที่จะแนะนำให้คนเหล่านั้นค่อย ๆ สำนึกถึงความเข้าใจผิดของตนขึ้นมาทีละน้อย ผู้ทำหน้าที่ในทางศาสนา เขาจะให้อิสระแก่ผู้ฟังอย่างถึงที่สุด ทั้งนี้ก็เพราะมีหลักธรรมดาอยู่ว่า เรื่องจิตใจนั้นบังคับกันไม่ได้ ความเชื่อที่เกิดจากการบังคับจะอยู่ได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น และถ้าหากคนใดไม่มีสติปัญญาพอที่เข้าใจเหตุผล ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่เขาจะไม่เชื่อ และก็เป็นหลักธรรมดาอีกเหมือนกันที่ว่า เรื่องใดถ้าขัดกับสันดานของตน แม้เรื่องนั้นจะเป็นความจริง คนเราย่อมจะไม่เชื่อ ในเมื่อคนส่วนมากเขาต้องการเงิน ต้องการชื่อเสียงแต่ไม่ต้องการความดี ชนิดที่ไม่ก่อให้เกิดเงินและชื่อเสียง และการประพฤติความดีตามหลักของศาสนา ส่วนมากไม่ก่อให้เกิดเงิน และชื่อเสียงอย่างเห็นได้ชัด ไม่เหมือนกับการฝึกฝนให้เป็นคนดีตามหลักวิชาชีพ เช่น คนดีในกลุ่มทหาร คนดีในกลุ่มของตำรวจ คนดีในกลุ่มของพ่อค้า คนดีในกลุ่มของวงการแพทย์

การเป็นคนดีตามความหมายของนักวิชาการ ซึ่งเป็นวิชา
ชีพแต่ละแขนงมีผลเห็นได้ชัด เพราะฉะนั้น คนส่วนมาก
จึงทุ่มเททุนรอนและเวลา เพื่อที่จะให้ได้ชื่อว่าเป็นคนดี
หรือคนเก่งในกลุ่มของนักประกอบอาชีพเหล่านี้

ความเป็นจริง คนที่ปฏิบัติความดีตามหลักของ
ศาสนานั้น เขาจะได้ทั้งเงิน ชื่อเสียง อำนาจ และทุกสิ่ง
ทุกอย่างที่มนุษย์ต้องการ แต่ผลที่วุ่นนี้เกิดซ้ำ คนติดตาม
ดูไม่ทัน และ คนที่เขามีทรัพย์ มีชื่อเสียง หรือมีอำนาจ
ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากบุญกุศล คนส่วนมากก็จะดูเขา
ไม่ออก เรื่องกฎของกรรมจึงได้มัวอยู่จนทุกวันนี้ แต่ถ้า
ท่านลองศึกษาพุทธพจน์ดังต่อไปนี้ให้เข้าใจดี บางที่ท่าน
จะเห็นด้วยกับคำที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด

ยี่ ยี่ เทวาภิพตฺเถนติ	สพฺพเมเตน ลพฺภติ
สุวณฺณตา สุสรตา	สุสณฺจันํ สุรูปตา
อาธิปจฺจํ ปรีวาโร	สพฺพเมเตน ลพฺภติ.

เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ปรรอณาซึ่งผล
ใด ๆ ผลนั้น ๆ ทั้งหมด จะพึงได้ด้วยบุญที่สร้างสมไว้
เช่น ความเป็นผู้มีผิวงาม มีเสียงดี มีทรวดทรงงาม

มีรูปร่าง ความเป็นใหญ่และมีบริวาร สิ่งเหล่านี้
ทั้งหมดจะพึงได้ด้วยบุญที่สร้างสมไว้

ข้อความที่กล่าวมานี้เป็นพุทธพจน์ แสดงถึงผล
ของบุญหรือความดีที่เราได้สะสมเอาไว้ แต่อย่างไรก็ตาม
ผลดังที่กล่าวมานี้ คนส่วนมากที่ไม่มีความรู้เรื่อง
วิญญานเป็นผู้สร้างสรรค์ชีวิต คงไม่เชื่ออย่างนี้
แน่นอน เพราะโดยปกติ การที่คนเราจะเกิดมา
มีรูปร่างหรือผิวพรรณเป็นอย่างไร เราเห็นว่า
ความสำคัญอยู่ที่กรรมพันธุ์และสิ่งแวดล้อม พ่อแม่
ผิวขาว หน้าตาสวย ลูกออกมาก็ย่อมจะมีผิวขาวรูปร่าง
หน้าตาสวย ถ้าพ่อแม่ผิวดำหน้าตาขี้ริ้ว ลูกก็ย่อมจะเป็น
อย่างนั้น เรื่องเสียงก็เช่นเดียวกัน ส่วนมากมักขึ้นอยู่กับ
กรรมพันธุ์ เรื่องอย่างนี้เข้าใจง่าย เห็นได้ง่าย ส่วนที่จะบอก
ว่า สิ่งเหล่านี้เป็นผลมาจากบุญกุศลนั้น มองไม่เห็นเลย

การดูอะไรหรือทำความเข้าใจอะไรอย่างผิวเผินนั้น
เราทราบกันดีอยู่แล้ว มันก่อให้เกิดความเข้าใจผิดได้
อย่างมาก ๆ และถ้ายิ่งยึดมั่นอยู่แต่ในแง่ที่ตนเองเข้าใจ
ก็จะยิ่งไปกันใหญ่ คือไม่มีทางที่จะเข้าใจความจริงในแง่

อื่นเลย พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงเป็นโลกวิทู รู้แจ้งโลก เรื่องง่าย ๆ อย่างนั้น ทำไมพระองค์จะไม่ทรงทราบ การที่พระองค์ตรัสว่า ผิวงาม รูปสวย อะไรเหล่านี้เป็น ผลสืบเนื่องมาจากบุญ เราก็น่าจะตระหนักให้มากกว่า การที่คนเราจะเกิดมาเป็นอะไร ปัจจัยสำคัญคง ไม่ใช่อยู่ที่เรื่องกรรมพันธุ์อย่างเดียว พระองค์เป็นผู้ที่มีสายตาไกลยิ่งกว่าคนธรรมดามากมาย ฉะนั้น เรื่องอย่างนี้น่าจะต้องเป็นความจริงอีกแง่หนึ่งโดยแน่แท้

วิญญานเป็นผู้สร้างชีวิต หลักความจริงอันนี้ คนส่วนมากไม่ค่อยจะคำนึงถึง แต่ถ้าท่านจะลองติดตาม หลักอันนี้ดูบ้าง ท่านก็จะเข้าใจได้โดยไม่ยาก วิญญานเป็นผู้สร้างชีวิต บุญก็คือคุณสมบัติที่ดีของวิญญาน ในเมื่อความจริงมีอยู่เช่นนี้ ฉะนั้น จึงไม่เป็นการยาก อะไรเลยในอันที่จะทำความเข้าใจว่า รูปร่างสวย ผิวยุพราภรณ์งามตลอดทั้งลักษณะที่ดีอื่น ๆ จะต้องเป็นผลสืบเนื่องมาจากบุญแน่นอน

อนึ่ง โปรดสังเกตไว้บ้างว่า คนที่ได้เป็นใหญ่มีอำนาจ มีบริวาร ผลต่าง ๆ เหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็น

ผลสืบเนื่องมาจากบุคลิกลักษณะและอุปนิสัยที่ดี
เรื่องอย่างนี้ คนที่เป็นใหญ่จะทราบได้ดี แต่ทั้งนี้จะต้อง
ไม่เอาไปปะปนกับเรื่องของคนบางคน ที่ได้ดีมีอำนาจมี
บริวารขึ้นมาจากการใช้ความฉลาดในทางทุจริต ซึ่ง
ความยิ่งใหญ่ในลักษณะอย่างนี้จะอยู่ได้ไม่นานเท่าไรนัก

บางคนทำความชั่ว แต่ได้ดีมีเงิน ส่วนบางคนทำ
ความดีอยู่เสมอ กลับยากจน และได้รับความลำบาก
ต่าง ๆ เรื่องอย่างนี้แม้จะมีผลจริง ๆ ก็ไม่ใช่หมายความว่า
จะหักล้างคำสอนที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว”
หลักอันนี้ยังเป็นความจริงอยู่ตลอดเวลา และคำว่า ได้ดี
นั้น นอกจากจะหมายถึงการได้ดีแล้ว ในความ
หมายอีกอย่างหนึ่งก็หมายถึงได้ดีมีเงิน มีชื่อเสียงด้วย
เหมือนกัน และคำว่า ได้ชั่ว ในความหมายอีกอย่างหนึ่ง
ก็คือ หมายถึงการได้รับภัยพิบัติต่าง ๆ แต่การที่จะทำ
ความเข้าใจเรื่องนี้ให้แจ่มแจ้ง ท่านจะต้องศึกษาข้อความ
ต่อไปนี้ให้แจ่มแจ้งเสียก่อน

ต้นไม้พันธุ์ดี แต่ถ้าปลูกในที่ซึ่งไม่เหมาะแก่กับ
พันธุ์อย่างนั้น ต้นไม้นั้นคงไม่เกิด หรือเกิดแต่ก็ไม่งาม

ไม่มีผลมาก ในทำนองเดียวกัน คนดีถ้าอยู่ผิดที่ ก็อาภัพได้ ความดีไม่ให้ผลเท่าที่ควรจะได้ คนดีบางคน ถ้ายังไม่ถึงเวลาที่ความดีจะให้ผล เหมือนต้นไม้ที่ยังไม่ถึงเวลาจะมีผล คนดีนั้นก็อาภัพ และอีกนัยหนึ่ง คนดีบางคน หากมีความดีไม่สมบูรณ์ เช่น มีแต่ความเชื่อ แต่ความฉลาดไม่มี มีแต่ความขยัน แต่ไม่รู้จักกาลเทศะอะไรต่าง ๆ ทำนองนี้ คนดีก็อาภัพ

ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ทำนองนี้มีอยู่ทั่วไป และโดยอาศัยข้อเท็จจริงเหล่านี้ พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงวางหลักไว้ว่า :-

คนดีจะได้ดี เพราะความดีให้ผลนั้น ก็ต่อเมื่ออาศัยสมบัติ ๔ ประการ คือ :-

๑. **คติสมบัติ** แปลว่า คดีดีหรือคดีสมบูรณ์
๒. **อุปธิสมบัติ** ,, ร่างกายดีหรือสมบูรณ์
๓. **กาลสมบัติ** ,, ถึงเวลาที่ความดีจะให้ผลแล้ว

๔. ปโยคสมบัติ แปลว่า การประกอบความดี สมบูรณ์

คติ แปลว่า ทางไป ทางดำเนินชีวิต ถิ่นที่อยู่ หรือสิ่งแวดล้อม คติสมบัติ หมายความว่า คติสมบูรณ์ หรือคติดี ในข้อนี้ หมายความว่า คนดีหากได้ อยู่ในที่ซึ่งเหมาะสมกับความดีที่มีอยู่ ประกอบอาชีพ หรือดำเนินชีวิตเหมาะสมกับความดีที่มีอยู่ ทั้งคนในถิ่นนั้นก็ต้องการความดีอย่างที่ตนเองมีอยู่ สิ่งแวดล้อมก็ส่งเสริมให้ตนได้แสดงความดีออกมาได้อย่างเด่นชัด คนดีที่ได้อยู่ในคติอย่างนี้ เรียกว่าได้คติสมบัติ สำหรับคนดีที่มีคติสมบัติอย่างนี้ เราเห็นแล้วว่าต้องได้ดีแน่ แต่ถ้า คติวิบัติ คือ คดีไม่ดี ความดีก็อาภัพ ในกรณีที่ความดียังอาภัพอยู่ คือยังไม่ให้ผล นี่แหละที่คนส่วนมากมักเข้าใจว่า ทำดีแล้วไม่ได้ดี เขาลืมไปว่า โดยธรรมดาความดีจะให้ผลในทางวัตถุได้ จะต้องอาศัยคติสมบัติด้วย

อนึ่ง โปรดพิจารณาดูให้ดีด้วยว่า คนที่ยังหมั่นสร้างความดีอยู่เสมอเช่นนั้น อย่างไรก็ตามเสีย สักวันหนึ่ง ความดีต้องให้ผลอย่างแน่นอน เพราะความดีเป็น

สิ่งที่ไม่บูดไม่เน่า ไม่เสียไม่สูญหายไปไหน ความดี เป็นคุณสมบัติของวิญญาน

คติของคนเราเปลี่ยนแปลงได้ วันนี้คติไม่ดี แต่ต่อไปภายหน้าคติจะต้องดี ไม่วันใดก็วันหนึ่ง แน่แน่นอน เมื่อใดได้คติดีแล้ว เมื่อนั้นก็จะเห็นผล ของความดีได้ชัด

ขอให้พยายามสังเกตคนที่เขามีความสุขความเจริญ พยายามสังเกตให้ถี่ถ้วน แล้วท่านจะพบว่า ความสุข ความเจริญทั้งหลายที่เขามีอยู่นั้น แท้จริงเป็นผลมาจาก ความดีในตัวเขานั้นเอง และข้อสำคัญต้องระวังอย่า สังเกตผิด แม้บางคนที่ได้ดีมีความสุขความเจริญจาก ความชั่วนั้น ถ้ามองให้ลึกแล้วก็จะพบว่า การที่ความชั่ว ของเขายังไม่ให้ผลเป็นความวิบัติ ก็เพราะความดี ที่เขาเคยทำไว้อย่างคุ้มครองเขาอยู่ ทำดีได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว ยังคงเป็นความจริงอยู่ตลอดเวลา

อุปธิ แปลว่า ร่างกาย อุปธิสมบัติ หมายถึง มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีบุคลิกลักษณะท่าทางดี เราทราบกันดีอยู่แล้วว่า คนที่มีความรู้ความสามารถ

ในการงานเป็นอย่างดึ้นนั้น หากร่างกายไม่สมประกอบ ไม่แข็งแรง บุคลิกไม่สง่าหรือแก่เกินไป คนดีอย่างนี้มักจะ ต้องอาภัพ กล่าวคือความดีที่มีอยู่นั้นแทนที่จะให้ผลมาก ก็อาจให้ผลแต่เพียงเล็กน้อย หรือในบางกรณีก็อาจจะ ไม่ให้ผลเลย คนที่เรียนสำเร็จได้ปริญญาชั้นสูงออกมา แต่ครั้นแล้วก็ป่วยเป็นวัณโรคอย่างแรง หรือเกิดพิการ เช่น ตาบอด แขนหัก อะไรต่าง ๆ ทำนองนี้ ท่านก็เห็นแล้วว่า จะให้ได้ดีเหมือนกับคนดีที่ไม่พิการ ย่อมเป็นไปได้

เรื่องร่างกายเป็นสิ่งที่เราบังคับเอาไม่ได้ ที่จะต้อง ให้เกิดมาเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เพราะสาเหตุของร่างกาย นั้นมีหลายอย่างด้วยกัน แม้ความจริงจะมีอยู่ว่า คนมีบุญ เมื่อเกิดมาก็ย่อมจะมีร่างกายครบถ้วนสมบูรณ์ มีบุคลิก ลักษณะดีก็จริงอยู่ แต่หลักอันนี้ไม่ใช่จะเป็นหลักความ จริงเสมอไป คนดี แต่ร่างกายไม่ดีก็มีอยู่ถมไป เพราะ แต่ละคนที่สร้างความดีขึ้นมา นั้น ไม่ใช่ว่าเขาจะทำ ดีทุกครั้ง คนส่วนมากเวลาทำความดีก็มักจะทำ ความชั่วแทรกลงไปด้วย ฉะนั้น จึงหวังไม่ได้ว่า คนดี มีบุญจะต้องมีร่างกายดีเสมอไป

และอีกประการหนึ่ง สภาพของร่างกายย่อมขึ้นอยู่กับกรรมพันธุ์และสิ่งแวดล้อม บางคนครั้งแรกอาจจะเกิดมาดี แต่ก็อาจจะมีอุปัทวเหตุทำให้ร่างกายพิการหรืออ่อนแอ เป็นโรคชนิดที่หายยากหรือรักษาไม่หายก็ได้ เมื่อเวลาที่เราปลูกข้าว เห็นน้ำดีดินดี แล้วจะหวังว่าอย่างไรเสีย ข้าวก็ต้องงามแน่ เช่นนี้ก็ไม่ใช่จริงเสมอไป เพราะในระหว่างที่ข้าวงามนั้น อาจเกิดน้ำท่วม หนอนลงกินข้าว หรือเกิดอันตรายอื่น ๆ อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ คนดีจะได้ดีมีความสุขจริง ๆ จำเป็นจะต้องพึงปัจจัยอื่น ๆ อีกหลายอย่าง ฉะนั้น ก่อนที่เราจะพูดว่า ทำดีไม่ได้ดีนั้น ควรจะแยกแยะเหตุผลต่าง ๆ ดังที่กล่าวนี้ ออกมาพิจารณาดูให้ละเอียดด้วย ในกรณีที่คนดีอาภัพ เพราะร่างกายไม่ดีนั้น อย่าพึงลงมติเอาง่าย ๆ ว่า ทำดีแล้วไม่เห็นได้ดี

อนึ่ง อย่าลืมนะ :-

ร่างกายเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ ตายแล้วเกิดเอาใหม่ได้ แต่ความดีซึ่งมีอยู่ในวิญญาณนั้น ถ้ามั่นประกอบความดีอยู่เสมอ ๆ ความดีนั้นจะไม่ตาย และอย่างไรเสีย วันหนึ่งก็ได้ผลอย่างแน่นอน

กาล แปลว่า เวลา กาลสมบัติ หมายความว่า ถึงเวลาที่ความดีจะให้ผลแล้ว เมื่อเราเรียนหนังสือ ก็ต้องรอให้เรียนจนสำเร็จ จึงจะไปหางานทำได้ และได้เงินเดือน ได้ชื่อเสียง ความดีทุกอย่างย่อมมีเวลา ของมันเอง พระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีกว่าจะได้สำเร็จ เป็นพระพุทธรูปเจ้าก็ต้องใช้เวลานานมาก ในทำนองเดียวกัน ถ้าเราจะบำเพ็ญตนเป็นคนซื่อสัตย์ ให้ความซื่อสัตย์ที่ให้ผลจริง ๆ เราก็ต้องหัดเป็นคนซื่ออยู่ตลอดไป และต้องรอไปจนกว่าตนเองจะมีความฉลาดรอบรู้ มีความดีในด้านอื่น ๆ และมีผู้ใหญ่ต้องการคนซื่ออย่างเราด้วย เมื่อใดถึงเวลาเข้าเช่นนี้ ความซื่อสัตย์ก็ต้องให้ผลแน่นอน ข้อสำคัญบางคนอุตส่าห์ทำความดีมานาน แต่แล้วทนรอต่อไปไม่ไหว เลิกประพฤติความดีอย่างที่เคยทำมา หันไปประพฤติความชั่ว ซึ่งถ้ารอไปอีกไม่นานสักเท่าไรก็จะได้รับความดี คนอย่างนี้มีอยู่ไม่น้อย การที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะไม่เชื่อมั่นในคุณค่าของความดี เขามองไม่เห็นว่าคุณค่าความดีเป็นคุณสมบัติของวิญญูญาณ ความดีเป็นสิ่งที่ไม่ตาย ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องคุณค่าของความดีไม่เพียงพอ จึงรอต่อไปไม่ไหว

อนึ่ง การที่คนชั่วบางคนทั้งที่ประพฤติกว้างขวาง อยู่เสมอ ๆ แต่แล้วก็ไม่ได้รับผลของความชั่ว ซึ่งทำให้คนส่วนมากเห็นว่า ทำชั่วแต่ได้ดีนั้น ความจริงในเรื่องนี้มีอยู่ว่า ในสมัยใดหรือในที่ใดก็ตาม ถ้าคนชั่วมีอำนาจในสังคมของคนกลุ่มนั้น เช่น กำนันหรือนายอำเภอเป็นอันธพาลและเลี้ยงคนอันธพาลไว้ ในกาลสมัยเช่นนั้น ก็ย่อมเป็นธรรมดาอยู่เองที่คนอันธพาลจะยังไม่ได้รับผลร้าย แต่กาลสมัยเช่นนี้จะยั่งยืนอยู่ตลอดไปไม่ได้ มันจะต้องถึงเวลาเข้าสู่กวันหนึ่ง ที่คนดีจะต้องมีอำนาจในสังคม แล้วกำจัดคนเลวเหล่านี้ออกไป

อย่าลืมว่า :-

เวลาเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน แต่ความดีที่หมั่นทำไว้เสมอมนั้นแน่นอน ตายแล้วก็พาความดีติดตามไปถึงชาติหน้าได้อีก คนที่ซึ้งในคุณค่าของความดีจริง ๆ เขาจะรอคอยจนกว่าจะถึงเวลาที่ความดีจะให้ผลได้เสมอ

อีกนัยหนึ่ง คนชั่วที่ฉลาดในการปกปิดความชั่วของตัวเองจนคนอื่นไม่รู้หรือรู้แต่ทำอะไรเขาไม่ได้ ชีวิตของ

เขาจะรุ่งเรืองอยู่เสมอ คนอย่างนี้มีอยู่ไม่น้อยในกลุ่มของคนที่มีการศึกษาดี แต่ถึงกระนั้นก็อย่าลืมนะ :-

ความชั่วที่สะสมไว้ทุก ๆ วันนั้น มันก็จะมากขึ้นโดยลำดับ ซึ่งในวันหนึ่ง ความชั่วนั้นจะต้องปรากฏออกมาให้โลกรู้

เรื่องอย่างนี้หาตัวอย่างได้ทั่วไป แต่คนที่มิมีนิสัยอันธพาลไม่ค่อยคำนึงถึง เพราะเขามักจะคิดแต่ในแง่ที่จะได้ คอยนึกถึงแต่วิธีการและตัวอย่างของคนที่เคยทำความชั่วได้ผลดีมาแล้ว ส่วนตัวอย่างคนชั่วที่ได้รับผลร้ายทั้งที่เขาทำอยู่ แต่ก็มักคิดว่าคนนั้นมันโง่งอย่างนั้น อย่างนี้เขาจึงจับได้ ส่วนตนเองฉลาดกว่าคนนั้น ฉะนั้นจึงเชื่อมั่นว่าความชั่วของตนเองจะไม่มีใครรู้ เขาถูกเหตุผลของตัวเองหลอกตัวเองโดยไม่รู้สึกรู้หา เหตุผลในการทำงานนี้หลอกคนได้แม้กระทั่งคนที่มีการศึกษาดี คนที่ไม่ถูกหลอกเลยมีประเภทเดียว คือคนที่ยึดมั่นอยู่ในคำสอนของพระพุทธเจ้า

หญิงสาวหรือชายหนุ่มที่รอคอยคนรักนาน ๆ รอที่จะให้ถึงเวลาอันเหมาะสม ถ้าเวลาแห่งการรอคอยนี้

นานมาก และทั้งคู่ต่างก็ไม่เชื่อมั่นในความรักของตน ในกรณีอย่างนี้เราจะพบว่า มีเรื่องแทรกเข้ามาได้ง่ายมาก แล้วทั้งคู่ต่างก็เสียใจในภายหลัง เรื่องอย่างนี้มีอยู่ การทำความดีจะต้องมีศรัทธาเชื่อมั่น ถ้าไม่เชื่อมั่นจริง ๆ ทรนรออยู่ไม่ได้ ก็จะเสียใจในภายหลังเช่นเดียวกัน

ที่จริงความดีกับความรักไม่เหมือนกัน ความรักที่เกิดครั้งแรกอาจจะผิด แต่ความดีไม่เคยสร้างความผิดพลาดให้กับใครเลย ถ้าจะพยายามทำไปและรอไปจนกว่าจะถึงเวลา

อย่าลืมว่า ความดีทุกอย่างย่อมมีเวลาเป็นของตัวเอง เหมือนต้นไม้ต่าง ๆ ซึ่งแต่ละประเภทก็มีเวลาที่ออกดอกออกผลไม่เหมือนกัน

ปิโยคะ แปลว่า การประกอบความเพียร หรือ การทำความดี ปิโยคสมบัติ หมายความว่า สมบูรณ์ด้วยการกระทำ กล่าวคือ ได้ทำความดีที่ควรจะทำครบทุกอย่าง เช่น ในฐานะที่เป็นคนใช้ในบ้าน ความดีอันใดบ้างที่คนใช้ดี ๆ เขามีกัน เราก็พยายามทำความดีอย่างนั้นทุกอย่าง หรือในฐานะที่

เป็นแม่บ้านพ่อบ้าน เป็นข้าราชการหรือเป็นอะไรก็ตาม ถ้าพยายามทำดีให้ครบตามลักษณะที่คนประเภทนั้น ๆ จะพึงมีแล้ว อย่างนี้เรียกว่า ปโยคสมบัติ

ตามหลักพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ได้ทรงจัดความดีที่จะพึงประพฤติไว้เป็นประเภท ๆ เช่น พรหมวิหารธรรมของผู้ใหญ่มี ๔ ข้อ มรรค คือทางแห่งความพ้นทุกข์มี ๘ ข้อ ดังนี้ เป็นต้น ผู้ที่จะปฏิบัติความดีแต่ละประเภทให้ได้ผลดีจริง ๆ ตามนั้น จะต้องปฏิบัติให้ครบตามหัวข้อ เช่น จะปฏิบัติพรหมวิหาร ก็ต้องปฏิบัติทั้ง ๔ ข้อ แต่ถ้าปฏิบัติเฉพาะข้อใดข้อหนึ่ง ข้ออื่นไม่ปฏิบัติที่ปฏิบัติได้แต่บางข้อนั้นก็จะไม่ให้ผลอย่างสมบูรณ์ เช่น มีแต่ความเมตตากรุณา แต่มุทิตาหรืออุเบกขาไม่มีเลย อย่างนี้ก็จะเห็นว่าเดือดร้อนแน่ หรือไม่เช่นนั้นก็จะไม่ได้รับการยกย่องเท่าที่ควร ดังนี้ เป็นต้น

ขอให้พยายามสังเกตดูบางคนที่บ้านว่า เขาทำความดีมานานแล้ว แต่ไม่เห็นได้ผล คนประเภทนี้เขามีดีบางอย่างจริงอย่างที่เขารู้ แต่เราก็จะพบว่า ในตัวเขามีความไม่ดีอยู่หลายอย่างซึ่งเขามองไม่เห็น หรือมองเห็น แต่เขาก็ถือว่าไม่ใช่เรื่องสำคัญ

คนโดยมากถ้าเก่งในทางไหน ก็มักจะพูดถึงตัวเองแต่ในทางนั้น ซึ่งบางทีพูดมากจนคนอื่นรำคาญ หรือเพราะเหตุที่เด่นในทางนั้นจริง แต่แล้วเกิดความเข้าใจผิดว่า ความดีของคนอื่นซึ่งไม่เหมือนกับของตนไม่สำคัญ เขาไม่ยอมรับนับถือความดีของคนอื่น ไม่ยอมรับนับถือความดีในแง่อื่น

คนประเภทนี้มีอยู่ไม่น้อยในสังคม และเพราะเหตุที่มีนิสัยย่ำอย่างนี้ เลยเป็นเหตุทำให้ตัวเองเข้ากับใครไม่ได้ เข้ากับผู้ใหญ่ก็ไม่ได้ และมักจะถือแต่ความคิดของตัวเองมากไป จนเกิดความบกพร่องในแง่อื่น คนฉลาดแต่ถ่อมตัวไม่เป็น คนซื่อแต่ไม่ฉลาด คนขยันแต่โง่ คนเหล่านี้เรียกว่าปโยควิบัติทั้งสิ้น เมื่อปโยควิบัติ คือมีความดีไม่สมบูรณ์ตามแบบฉบับที่คนประเภทนั้น ๆ ควรจะมี เหมือนกับพระบางรูปที่ถือศีลเคร่งบางข้อ แต่อีกหลายข้อไม่ถือเลย ทั้งที่เป็นข้อสำคัญ ที่ไม่ถือก็เพราะขัดกับอหิชาศัยเช่นนี้เป็นต้น ความดีที่มีอยู่ก็ย่อมจะให้ผลโดยสมบูรณ์ไม่ได้อยู่นั่นเอง

อนึ่ง สำหรับในกรณีที่บางคนทำชั่วอยู่เสมอ แต่กลับได้ดีนั้น ขอให้พิจารณาดูให้ละเอียด จะพบว่า คนประเภทนี้เขาใช้ความดีกลบเกลื่อนความชั่ว หรืออาศัยความดีที่เขาได้อยู่เป็นฉากกำบังความชั่ว ฉะนั้น ในขณะที่ความดียังคุ้มครองเขาอยู่ ความชั่วก็ย่อมจะยังไม่ให้ผลอยู่นั่นเอง แต่อย่างไรก็ตาม ความชั่วในเมื่อสะสมบ่อย ๆ เข้า วันหนึ่งความดีก็คงไม่อาจคุ้มครองได้ ครั้นแล้วความชั่วก็ต้องให้ผลอย่างที่เรียกกันว่า “เพราะบุญเก่ายังให้ผลอยู่ ความชั่วในปัจจุบันจึงยังไม่สนอง แต่ในเมื่อบุญเก่าหมดเมื่อไร บาปที่ทำไว้ก็จะให้ผลทันที”

อนึ่ง โปรดสังเกตว่า คนบางคนที่ทำความดีอยู่เสมอ ๆ แต่ก็ไม่ประสบโชคดี มีแต่เคราะห์ร้ายอยู่เรื่อย ๆ การที่เป็นเช่นนี้นอกจากจะพิจารณาในแง่ที่ว่า เพราะคติของเขาวิบัติ อุปธิวิบัติ และกาลวิบัติแล้ว ยังมีแง่อีกอันหนึ่งที่ควรพิจารณา กล่าวคือบาปกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อนคอยติดตามให้ผลอยู่ และความดีในปัจจุบันไม่อาจคุ้มครองป้องกันได้ ซึ่งข้อนี้เราจะสังเกตได้จากการที่บุคคลประเภทนี้จะต้องมีจุดเสีย

ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง และจุดเสียที่วานี้ ขึ้นอยู่กับนิสัยและ
 สันดานที่ต่ำซึ่งตัวเองแก้ไขไม่ได้ อย่าลืมนะว่า บาปกรรม
 ที่ทำไว้ในชาติก่อนที่ยังมีผลเหลืออยู่ในปัจจุบัน เป็น
 สัญลักษณ์ที่ทำให้สังเกตได้ ก็คือนิสัยและสันดานที่ต่ำนั่นเอง

แต่อย่างไรก็ตาม จุดเสียอย่างนี้ สำหรับคนที่มี
 การศึกษา สังคมเก่ง รู้จักซ่อนเร้นความไม่ดีของตัวเอง
 คนที่อยู่ห่าง ๆ สังเกตเห็นได้ยาก นอกจากคนที่อยู่ใกล้ชิด
 จำเจเท่านั้น และในบางกรณี แม้แต่ตัวเองก็ไม่อาจที่จะ
 รู้ได้ว่า ตนเองมีจุดเสียอยู่ตรงไหน ถ้าหากผู้นั้นไม่ได้
 เรียนธรรมมาอย่างกว้างขวาง เหมือนกับคนไข้บางคน
 ทั้งที่ตนเองไม่สบาย แต่ก็ไม่สามารถจะทราบได้ว่ามันมี
 สาเหตุมาจากอะไร เพราะตัวเองไม่ใช่หมอ คนที่มีความ
 ดีแต่อาภัพ เพราะมีจุดเสียอยู่ในตัว เช่นนี้ก็เรียกว่า
 ปโยควิบติ

ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ถ้าท่านพิจารณาถึงกฎ
 อันนี้ พร้อมกับนึกถึงหลัก ๔ ประการ คือ คติ
 อูปลิ กาละ ปโยคะ ท่านก็จะไม่มีทางแย้งได้เลย
 โปรดจำหลักสั้น ๆ ไว้ว่า :-

คนดี ความดีของเขาจะให้ผลในทางวัตถุ ก็ต่อเมื่อได้อาศัย คติสมบัติ อุปธิสมบัติ กาล-สมบัติ และปโยคสมบัติ ถ้า ๔ อย่างนี้วิบัติ คนดี ก็อาภัพ ส่วนคนชั่ว ความชั่วของเขายังไม่ให้ผล ทั้งที่เขายังทำความชั่วอยู่เสมอ ก็เพราะอาศัย คติ อุปธิ กาละ และปโยคะที่ดีเป็นฉากปิดบังไว้ เมื่อใดตนเองได้ประสบกับคติวิบัติ อุปธิวิบัติ กาลวิบัติ และปโยควิบัติแล้ว ความชั่วจะต้องให้ ผลอย่างแน่นอน

อย่าลืมว่า :-

ความดีความชั่วเป็นสิ่งที่ไม่ตาย เราเกิดมาตัวเปล่า แต่สิ่งที่ติดตัวมา คือ ความดีความชั่ว เมื่อถึงคราวตาย ก็ไปตัวเปล่า แต่สิ่งที่ติดตัวไป ก็คือความดีความชั่ว อีกเหมือนกัน ความดีความชั่วเป็นตัวสังขาร คือเป็นตัว ที่ปรุงแต่งสร้างสรรค์ชีวิตให้สูงและต่ำ

โปรดสังเกตว่า ในเรื่องเบญจขันธ์ พระองค์ตรัสว่า บุญและบาปหรือความดีและความชั่วเท่านั้นที่เป็น ตัวสังขาร

๒๓. คนบางคนทั้งที่รู้ว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว อะไรคือความดี อะไรคือความชั่ว ทำดีแล้วจะได้รับผลอย่างไร ทำชั่วแล้วจะได้ผลอย่างไร แต่ก็อดทำ ความชั่วไม่ได้ ทั้งนี้เป็นเพราะเหตุไร ?

การที่บุคคลบางคนอดทำความชั่วไม่ได้ ทั้งที่รู้ว่าอยู่ที่ไม่ดีเช่นนี้ สาเหตุสำคัญอยู่ที่เขาไม่ได้ศึกษาให้เข้าใจถึงกฎของกรรมโดยละเอียด และคนบางคนแม้จะได้ศึกษากฎของกรรมเหล่านี้มาแล้วอย่างละเอียด แต่ก็ยังอดทำความชั่วไม่ได้ นั่น อันนี้เกี่ยวกับสันดานของเขาเอง ขอให้พิจารณาดูตัวอย่างดังต่อไปนี้ :-

พระโศดามันเป็นบุคคลชั้นพระอริยะ ท่านเหล่านี้บางกรณีก็ยังอดทำความไม่ดีไม่ได้ ทั้งที่รู้ว่า เช่น ท่านรู้ว่าแก้ใจว่า กามทั้งหลายมีโทษมาก มีคุณน้อย แต่ก็ยังละกามไม่ได้ หรือรู้ว่าแก้ใจว่าตัวตนไม่ดี ละสักกายทิฐิได้หมดแล้ว แต่ก็ยังอดถือตัวตนไม่ได้ มานะยังละไม่ได้ จากตัวอย่างเช่นนี้ ก็คงจะทำให้เข้าใจได้เป็นอย่างดีว่า คนที่รู้ว่าความชั่วไม่ดี แต่ก็อดทำไม่ได้ แม้จะเป็นถึงชั้นพระอริยะก็ยังอดทำไม่ได้ นั่น เป็นเพราะความชั่ว

อันนั้นติดสันดานอยู่อย่างลึกซึ้ง ปุถุชนคนธรรมดาที่เช่นเดียวกัน ความชั่วบางอย่างเมื่อรู้ว่าไม่ดีแล้วก็ได้ง่าย อย่างนี้ก็มีอยู่ แต่ความชั่วบางอย่างที่ฝังแน่นอยู่ในสันดานนั้น ทั้งที่รู้อยู่ว่าไม่ดีแต่ก็ละไม่ได้ เรื่องอย่างนี้ก็มีอยู่ ฉะนั้น จะเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่คนเราอาจจะกระทำความชั่วได้ ทั้งที่รู้อยู่ว่าไม่ดี

๒๔. บางคนที่อดทำความชั่วไม่ได้ ทั้งที่รู้อยู่ว่าไม่ดี จะมีวิธีแก้อย่างไร ?

การแก้สันดานของคน มีหลักกว้าง ๆ อยู่ว่า :-

๑. จะต้องแนะนำให้รู้จักโทษของความชั่วอย่างกว้างขวางและละเอียดถี่ถ้วน
๒. ให้คบคนดี
๓. ต้องให้มีการปฏิบัติในทางที่ตรงกันข้ามกับสันดาน
๔. ต้องให้เขาได้มีโอกาสทำตามสันดานของเขาบ้าง

วิธีแก้ตามหลักข้อที่ ๑ ถึงข้อที่ ๓ ไม่จำเป็นจะต้องอธิบาย เพราะเข้าใจกันดีอยู่แล้ว แต่สำหรับในข้อที่ ๔

คนส่วนมากยังไม่เข้าใจ ฉะนั้น จะขออธิบายให้เข้าใจ
โดยสังเขป

ถ้าเราสังเกตวิถีสอนของพระพุทธเจ้า เราจะพบว่า
พระพุทธเจ้ามีการผ่อนผันให้กับผู้ปฏิบัติอย่างกว้างขวาง
มากทั้งที่พระองค์รู้อยู่ว่า การปฏิบัติเช่นนั้นเป็นการผิด
เช่นคนใดหากว่าจิตใจยังไม่สูงพอที่จะเป็นนักบวช พระองค์
ก็จะไม่ทรงแนะนำให้บวช จะต้องให้คนเหล่านี้อยู่เป็น
ฆราวาสไปก่อน การอยู่เป็นฆราวาส พระองค์ก็ทรงรู้อยู่
แล้วว่า เป็นชีวิตที่หมักหมมอยู่ด้วยกิเลส เหมือนอย่าง
คนที่เดินไปตามทางที่เต็มไปด้วยฝุ่น ซึ่งฝุ่นจะต้องเปื้อน
ตามตัว ทางของฆราวาสเปรียบเหมือนทางเกวียนที่เต็มไปด้วย
ฝุ่น ทั้งที่พระองค์ทรงรู้เช่นนี้ แต่ก็ไม่ทรงแนะนำ
ให้ใครบวช ในเมื่อเขายังปฏิบัติไม่ได้ เขาจะต้องอยู่เป็น
ฆราวาส ทำไปตามกิเลสสันดานของตัวเองก่อน แต่พร้อม
กันนี้ พระองค์จะทรงสอนให้รู้จักความดีความชั่ว สอน
ให้คบคนดี และสอนให้ถือศีล ๕ หรือ ศีล ๘ เท่าที่เขา
สามารถจะถือได้ การที่ต้องมีการผ่อนผันเช่นนี้ ก็เพราะ
มีกฎอยู่ว่า :-

คนที่ได้ทำความดีหรือความชั่วไว้ จนกระทั่งความดีหรือความชั่วอันนั้นฝังแน่นอยู่ในสันดาน เรียกว่าเป็นคนมีกรรม คนที่มีกรรมต้องได้ใช้กรรมตัวเองก่อน คือต้องได้ทำตามสันดานที่มีอยู่นั้นจึงจะหมดไปได้

ด้วยเหตุนี้เอง ข้าพเจ้าจึงได้กล่าวว่า การแก้สันดานของคนเรา จะต้องให้โอกาสเขาได้ทำอะไรตามสันดานของตนเสียบ้าง

แต่ก็ขอได้โปรดสังเกตไว้อีกว่า คนที่ทำอะไรตามสันดานของตนเองอยู่เสมอ แต่ก็ยังไม่มีอะไรดีขึ้น ซึ่งคล้ายกับว่าคนที่เป็นหนี้เขา เมื่อได้ใช้หนี้เขาไปบ้างแล้ว หนี้ก็ย่อมจะหมดไปหรือเหลือเล็กน้อยลง แต่เหตุการณ์จริง ๆ หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ อันนี้ไม่ใช่เพราะเหตุอะไรอื่น แต่เพราะขาดการปฏิบัติ ๓ ข้อข้างต้น คือไม่หมั่นศึกษาให้รู้จักความดีความชั่ว ไม่คบคนดี และไม่มี การปฏิบัติในสิ่งตรงกันข้ามกับความชั่วของตัวเอง แต่ถ้าคนใดได้ปฏิบัติครบตามหลักทั้ง ๔ ข้อที่ได้กล่าวมาแล้ว เขาจะต้องแก้สันดานของตนเองได้อย่างแน่นอน

๒๕. บารมีคืออะไร ? คนที่มีบารมีหมายความว่าอย่างไร ? และเป็นความจริงหรือที่กล่าวว่า คนที่จะทำอะไรเป็นผลสำเร็จ จะต้องเป็นคนที่มีบารมีอย่างเพียงพอ ?

บารมีหมายถึงคุณธรรม ๑๐ ประการ คือ :-

๑. ทาน การให้หรือการเสียสละ
๒. ศีล หมายถึงศีล ๕ หรือศีล ๘ หรือศีล ๒๒๗
๓. เนกขัมมะ การออกบวช การทำตนไม่ให้หมกมุ่นมัวเมาอยู่แต่ในเรื่องสนุก ไม่เห็นแก่ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ไม่เห็นแก่กินแก่เที่ยว
๔. ปัญญา ความรอบรู้ ปัญญาในที่นี้หมายถึงทั้งความรู้ในทางโลกและทางธรรมในทางโลกียะและโลกุตตระ
๕. วิริยะ ความเพียร ความกล้า
๖. ขันติ ความอดทน
๗. สัจจะ ความซื่อสัตย์ การทำอะไรทำจริง

๘. อธิษฐาน ความตั้งใจมั่นคง
๙. เมตตา ความปรารถนาดี ความเป็นมิตร
๑๐. อุเบกขา ความวางเฉย ความไม่ลำเอียง
ความยุติธรรม ความเข้มแข็ง การทำอะไรได้
พอดี

คุณธรรมทั้ง ๑๐ ประการนี้ เรียกว่า บารมี คำว่า บารมี ศาสตราจารย์ริสเดวิดส์ แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า perfection ซึ่งแปลเป็นไทยว่า **ความสมบูรณ์** หรือ **ความเต็มเปี่ยม** หมายความว่า คนที่จะทำอะไรเป็นผลสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือบรรลุมรรคผลและนิพพาน จะต้องมียุคุณธรรมเหล่านี้อย่างเต็มเปี่ยม อีกนัยหนึ่ง คำว่า บารมี จะแปลว่า **คุณธรรมที่เป็นเหตุให้ถึงซึ่ง** ฝั่งแห่งความสำเร็จ ก็ได้

คนที่มีบารมี หมายถึง **คนที่มีคุณธรรมเหล่านี้** แต่คนโดยมากมักเข้าใจว่า คนที่มีบารมีคือคนที่มีอำนาจ มีอิทธิพล ที่สามารถจะบันดาลความสำเร็จขึ้นมาได้ ที่จริง ความเข้าใจอย่างนี้ ก็มีสวนถูกอยู่บ้าง เป็นแต่ถ้าเข้าใจเพียงแค่นี้ ก็มักจะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดได้ เพราะ

คนที่มีอำนาจบางคนไม่มีคุณธรรมทั้ง ๑๐ อย่างนี้เพียงพอ ก็มียอ และคนที่มีบารมีทั้ง ๑๐ นี้ แต่ไม่มีอิทธิพลและอำนาจก็มียอ เพราะฉะนั้นต้องดูให้ออก

โดยปกติคนที่มีคุณธรรมทั้ง ๑๐ ประการนี้ แม้จะไม่สมบูรณ์ทุกข้อ แต่ถ้ามีบางข้อเด่นชัดเช่นมีปัญญา มีขันติ มีวิริยะ มีเมตตา มีอุเบกขา คนที่มีคุณธรรมเหล่านี้เด่นชัดย่อมมีอิทธิพล มีอำนาจที่สามารถจะบันดาลความสำเร็จขึ้นมาได้ แต่จะให้บรรลุผลถึงขั้นมรรคผลนั้น เป็นไปไม่ได้ และขอให้สังเกตว่า **คนที่สร้างอิทธิพลขึ้นมาจากความเลวบางอย่าง โดยปกติก็ต้องมีคุณธรรมเหล่านี้หนุนหลังอยู่บ้าง** ไม่เช่นนั้น จะเป็นคนมีอิทธิพลไม่ได้เป็นอันขาด เช่น บางคนสร้างอิทธิพลขึ้นมาด้วยการใช้อำนาจอย่างป่าเถื่อน แล้วกลายเป็นคนที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งใหญ่ คนอย่างนี้ถ้ามองดูให้ซึ่งมองดูทุก ๆ แ่ง เราก็จะพบว่าเป็นคนมีคุณธรรมเด่นอยู่หลายอย่าง เช่น เป็นคนที่มีความฉลาดสูง เป็นคนที่รู้จักการเสียสละ เป็นคนที่มีความกล้าหาญ เป็นคนที่มีความยุติธรรมในกลุ่มลูกน้องของตัวเอง เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้า

จึงกล่าวว่า การที่บางคนเข้าใจว่าคนที่มีการมี หมายถึง คนที่มีอำนาจหรืออิทธิพลนั้น มีส่วนถูกอยู่บ้าง

แต่อย่างไรก็ดี โปรดจำไว้ว่า คนที่จะมีอำนาจมี อิทธิพลยั่งยืนนั้น จะต้องมีการมีครบทั้ง ๑๐ โดยเฉพาะ อย่างยิ่ง จะต้องมีความบริสุทธิ์พอสมควร ผู้ที่มีอิทธิพล ในทางฆราวาสส่วนมากมักจะขาดข้อนี้ เพราะฉะนั้น อิทธิพลจึงไม่ค่อยยั่งยืน

๒๖. การกระทำความดี ตามหลักของพระพุทธศาสนา ควรจะมีจุดมุ่งอยู่ที่ตรงไหน ? เช่นอย่างบางคนคิด สร้างความดี ก็เพื่อที่จะให้ตัวเองมีเงิน มีชื่อเสียง มีความสุข มีความสะดวกสบาย อย่างนี้จะเป็นการ ถูกหรือไม่ ?

คนโดยมากคิดทำความดีเพื่อหวังผลเหล่านี้ การหวังอย่างนี้เป็นการถูกเหมือนกัน เพราะเรื่องเงินและชื่อเสียงเป็นความจำเป็นในเรื่องการครองชีพ คนที่ไม่มีเงินไม่มีชื่อเสียงย่อมลำบากมากในเรื่องการเป็นอยู่ ความสุขความสะดวกสบายส่วนมากขึ้นอยู่กับเงิน และชื่อเสียง ความสุขความสะดวกสบายเป็นจุดหมาย

ของทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนชนิดไหนก็ต้องการอย่างนั้น ฉะนั้น จึงได้กล่าวว่า คนที่คิดสร้างความดี เพื่อหวังผล คือเงินและชื่อเสียง และความสุขความสะดวกนั้นไม่ผิด เพราะตราบไต่ที่ยังต้องมีชีวิตอยู่ในโลก สิ่งเหล่านี้ก็เป็น ความจำเป็นอยู่ตลอดเวลา

แต่โปรดจำไว้ว่า ผู้ที่หวังจะได้สิ่งเหล่านี้ และ ไม่ต้องการให้สิ่งเหล่านี้เกิดเป็นพิษ หรือเป็นภัยแก่ตน ในภายหลังแล้ว การสร้างความดีโดยหวังผลอย่างนั้น หาถูกไม่ จุดหมายที่ถูกต้องควรจะอยู่ที่ **“สร้างความดีเพื่อ ให้ใจบริสุทธิ์ หรือเพื่อให้คนอื่นได้รับผลประโยชน์ จากความดีที่ตนมีอยู่”**

พระโพธิสัตว์ทุกองค์เกิดมาเพื่อสร้างบารมี ท่านพยายามทำดีทุกอย่างก็เพื่อเพิ่มพูนบารมีให้ยิ่ง ๆ ขึ้น ไม่ว่าจะทำอะไรจุดหมายของท่านอยู่ที่การสร้างบารมีทั้ง ๑๐ เสมอ อย่างนี้เรียกว่าทำดีเพื่อเพิ่มพูนบารมี ขอให้ สังเกตว่า จุดหมายของการสร้างสมบารมี ก็เพื่อจะให้ ตนเองได้ทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นได้มากที่สุด การทำความดี อย่างนี้จะเรียกว่าเป็นการทำความดีเพื่อความดีก็ได้ และ ขอให้สังเกตอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้ที่คิดสร้างความดีเพื่อ

เพราะน้อยไปอะไรทำนองนี้ ชีวิตจะต้องประสบกับความผิดหวังและเดือดร้อนบ่อย ๆ คนโดยมากไม่รู้สึกรู้ว่า เงินและชื่อเสียงนั้นเป็นพิษร้ายอย่างไร ถ้าหากเราวางใจในเรื่องนี้ไม่ถูก ความยึดมั่นในเรื่องการเงินและชื่อเสียง คนโดยมากไม่รู้ว่า ได้สร้างความมีดีมนหรือความหลงผิดอย่างไร คนที่รับประทานอาหารเพื่อความอร่อยเป็นที่ตั้งกับคนที่รับประทานโดยหวังจะให้ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ เรื่องอร่อยถือเป็นเพียงส่วนประกอบเล็กน้อย เราก็พบว่า คนที่เห็นแก่รสนั้นจะต้องเดือดร้อนบ่อย ๆ และมักจะเป็นโรคเกี่ยวกับกระเพาะอาหารและลำไส้

ในทำนองเดียวกัน คนที่สร้างความคิดเพื่อความดีกับคนที่สร้างความคิดเพื่อเงินและชื่อเสียงนั้น เราจะพบว่า คนที่เห็นแก่เงินและชื่อเสียงนั้นจะกลุ่มใจปวดศีรษะบ่อย เพราะความผิดหวัง หรือเพราะปรารถนาอย่างใดแล้ว ไม่ได้เป็นอย่างนั้น และมักจะเลิกทำความดีเองง่าย ๆ ในเมื่อมองเห็นว่า จะไม่ได้เงินไม่ได้ชื่อเสียง

ส่วนคนที่เขาสร้างความคิดเพื่อความดีนั้น เขาจะไม่มีอาการผิดหวัง เพราะการทำความดีย่อมต้องได้ความดี

ทุกครั้งไม่มากก็น้อย และในเมื่อความดีของเขาเต็มเปี่ยมแล้ว ทั้งเงินและชื่อเสียง ก็หลั่งไหลมาหาเขาและพร้อมกันนั้นใจก็สบาย และเพราะเหตุที่เขาได้สร้างสมความดีไว้มาก ซึ่งเป็นกรทำให้ใจสูงด้วยคุณธรรม คนที่มีใจสูง โดยธรรมชาติย่อมคิดอะไรได้ถูกต้อง มองเห็นความจริงต่าง ๆ ในโลกได้ชัด จะไม่หลงไหลลงมลายในสิ่งที่ไร้สาระ

คนที่คิดแต่จะหาเงินและชื่อเสียงนั้น ใจย่อมไม่สูง เมื่อใจไม่สูง ก็มักตกเป็นทาสของความหลงผิดมากที่สุด และผลร้ายจากการหลงผิดนั้นก็มิมีมาก และที่ร้ายที่สุดก็คือคนหลงผิดมักไม่รู้สึกว่าตนเองหลงผิด ทั้งที่ตนเองต้องประสบกับผลร้ายอยู่เสมอ จากการหลงผิดนั้น

การทำความดี แต่ตั้งจุดหมายผิด มีผลร้ายอย่างไร ขอให้พิจารณาเหตุผลตามที่กล่าวมาให้ละเอียด ที่จริงไม่ว่าคนชั้นไหน ก็ต้องการเงินต้องการชื่อเสียงด้วยกันทั้งนั้น แต่วิธีการหาเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งเหล่านี้ มีเคล็ดลับ ถ้าจับเคล็ดไม่ถูกก็หาลำบาก ท่านไม่รู้หรือว่า เงินและชื่อเสียงนั้น โดยเนื้อแท้แล้วมันมาจากความดี ไม่ใช่มาจากความชั่ว เพราะความดีเป็นสิ่งที่มิมีประโยชน์ต่อ

สังคม ใคร ๆ ก็ต้องการความดี ส่วนความชั่วเป็นสิ่งที่สร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคม เป็นที่รังเกียจของสังคม เงินและชื่อเสียงจะมีแก่เราได้ก็ต่อเมื่อคนอื่นเอามาให้ และคนอื่นจะเอามาให้ก็ต่อเมื่อเราได้ทำอะไรให้เป็นประโยชน์แก่เขา จงพิจารณาดูอีกครั้ง คนที่ทำความดีเพื่อความดีจะต้องได้รับความดีทุกครั้ง และเมื่อทำบ่อย ๆ ความดีก็มากขึ้นโดยลำดับ ส่วนคนที่ทำความดีเพื่อเงินและชื่อเสียงนั้นเป็นคนใจร้อนเกินไป เป็นคนคิดสั้นทำได้เพียงเล็กน้อย ก็จะได้เงินหรือให้มีชื่อเสียงแล้ว นั้นจะเป็นไปได้ได้อย่างไร ในเมื่อสิ่งเหล่านี้โดยธรรมชาติมีจำกัด และใคร ๆ ก็ต้องการแย่งกันอยู่เสมอ ถ้าเราไม่มีความดีอยู่เหนือคนอื่นจริง ๆ ก็เป็นการยากที่จะให้สิ่งเหล่านี้ หลั่งไหลมาสู่เรา

อนึ่ง อย่าลืมว่า การเห็นแก่เงินและชื่อเสียงนั้น ได้สร้างความหลงผิดให้กับมนุษย์มากมาย คนที่คิดแต่จะสร้างความดีเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ปล่อยให้เรื่องเงินและชื่อเสียงเป็นภาระของคนอื่น ให้มันมาตามทางของมันเอง เหมือน

ชาวสวนปลูกต้นไม้ เอาใจใส่ทุกอย่างเพียงเพื่อจะ
ให้มันเจริญเติบโตสมบูรณ์ยิ่ง ๆ ขึ้นเท่านั้น ส่วน
การที่มันจะมีผลเมื่อไรนั้นเป็นภาระของต้นไม้มันเอง
อย่างนี้เขาจะไม่ผิดหวังในการสร้างความดีนั้นเลย

๒๗. บุญและบาปคืออะไร ? เป็นความจริงหรือเปล่า
ที่กล่าวกันว่า ถ้าทำบุญไว้ ตายแล้วได้ไปสวรรค์
แต่ถ้าทำบาปไว้ ตายแล้วไปนรก ? สวรรค์และ
นรกตามที่กล่าวไว้เป็นทำนองนิยายนั้น มีจริง
หรือเปล่า ? หรือว่าเป็นแต่เพียงนิทาน ที่แทรก
คติธรรมไว้ให้คนคิดเท่านั้น ?

บุญ คือ คุณธรรม บาป คือ อธรรม บุญและ
บาปเป็นเจตสิก เป็นสังขาร เรื่องนี้เคยอธิบายมาแล้ว
การทำความเข้าใจในเรื่องบุญและบาป ไม่ยุ่งยากแต่
อย่างไร ถ้าเข้าใจความหมายของคำนี้ถูกต้อง แต่ในกรณี
ที่ว่า คนมีบุญตายแล้วไปสวรรค์ ส่วนคนมีบาปตาย
แล้วไปนรก ตรงนี้ค่อนข้างเข้าใจยากสำหรับสามัญชน
ก่อนอื่นขอให้ท่านศึกษาพุทธพจน์ดังต่อไปนี้ก่อน จะทำ
ให้เข้าใจเรื่องนี้ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ไม่ค่อยจะ
เชื่อเรื่องนี้ บางทีอาจจะกลับใจหันมาเชื่อก็ได้

น หิ ธมฺโม อธมฺโม จ อุโภ สมวิปากิโน
 อธมฺโม นiryํ เนติ ธมฺโม ปาเปติ สุกคฺติ.

แท้จริง ธรรมกับอธรรมทั้งสองนี้มีผลไม่เสมอกัน
 อธรรมนำไปสู่นรก ธรรมนำไปถึงสุคติ

คำว่า ธรรม ในที่นี้หมายถึง คุณธรรม หรือ
 บุญ กุศล อธรรม หมายถึงความชั่วที่มีอยู่ในใจ
 หรือบาป คาทาบทนี้เป็นพุทธพจน์ และนอกจากนี้
 ยังมีอีกที่แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนายอมรับว่า
 สวรรค์และนรกมีจริง คนที่ทำบุญไว้ไปสวรรค์จริง คนที่
 ทำบาปไว้ไปนรกจริง

อิธ ตปฺปติ เปจฺจ ตปฺปติ
 ปापकारी उग्रयत्न तपति
 पापं मे गतन्ति तपति
 ภियโย तपति तुคคฺติ คโต.

คนที่ทำบาปไว้ย่อมเดือดร้อนในโลกทั้ง ๒ คือใน
 โลกนี้ก็เดือดร้อน ละจากโลกนี้ไปแล้วก็เดือดร้อน และ
 เมื่อคิดว่า เราได้ทำบาปไว้ ก็จะได้เดือดร้อน เมื่อไปสู่สุคติ
 แล้วก็จะเดือดร้อนยิ่งขึ้นอีกหลายเท่า

อิธ นนุทติ เปจจ นนุทติ
 กตปุณฺโณ อุภยตถ นนุทติ
 ปุณฺณํ เม กตนฺติ นนุทติ
 ภิชฺชโย นนุทติ สุคฺคิ คโต.

คนที่ทำบุญไวย่อมบันเทิงใจในโลกทั้ง ๒ คือในโลกนี้ก็บันเทิงใจ ละจากโลกนี้ไปแล้วก็บันเทิงใจ และเมื่อคิดว่าเราได้ทำบุญเอาไว้ก็จะบันเทิงใจ เมื่อไปสู่สุคติแล้วก็จะบันเทิงใจยิ่งขึ้นอีกหลายเท่า

คำว่า **สุคติ** แปลว่า **ทางดี** **ทุกคติ** แปลว่า **ทางชั่ว** คนมีคุณธรรมย่อมไปทางดี คนมีอธรรมย่อมไปทางชั่ว ฟังดูเพียงเท่านี้ ก็เข้าใจได้ไม่ยาก เพราะมีตัวอย่างเห็นได้ชัดอยู่เสมอ ทางชั่วเช่นอบายมุข คนจะเดินไปในทางอบายมุข ก็เพราะความชั่วที่มีอยู่ในใจบังคับหรือส่งให้ไป ส่วนคนที่จะเดินไปในทางที่ดี คือทางสุจริต หรือทางที่มีความก้าวหน้า ก็เพราะมีคุณธรรมอยู่ในใจ

แต่อย่างไรก็ตาม คำว่า **สุคติ** หรือ **ทุกคติ** ไม่ใช่มีความหมายเพียงเท่านี้ จากความหมายในคัมภีร์หลายแห่ง คำว่า **สุคติ** หมายถึง **กำเนิดมนุษย์ที่ดี** และ**กำเนิด**

เทวดา คนไปสู่สุคติหมายความว่าไปเกิดเป็นมนุษย์ที่
เจริญหรือไปเกิดเป็นเทวดา และคำว่า **ทุกคติ** หมายถึง
นรก เปรต อสุรกาย **ดิรัจฉาน** ตายแล้วไปสู่ทุกคติ
หมายถึงไปเกิดเป็นสัตว์นรก หรือเป็นเปรต หรือเป็น
อสุรกาย หรือไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน

ในกำเนิดต่าง ๆ เหล่านี้ มนุษย์และสัตว์ดิรัจฉาน
ได้เห็นกันอยู่แล้ว ส่วนพวกนรก เปรต อสุรกาย เป็น
ชีวิตที่ตาเรามองไม่เห็น ในคัมภีร์กล่าวว่่า กำเนิดของ
มนุษย์มีอยู่ ๔ ประเภท

๑. **ชลัพพะชะ** ชีวิตที่เกิดออกมาเป็นตัว เช่น คน
๒. **อันทชะ** ชีวิตที่เกิดออกมาเป็นไข่ แล้ว
มาพักเป็นตัวข้างนอก เช่น ไก่
๓. **สังเสทชะ** ชีวิตประเภทเชื้อโรคต่าง ๆ
๔. **โอปปาติกะ** ชีวิตที่เกิดเป็นตัวตนใหญ่โตขึ้น
มาทันที เช่นที่เรียกกันว่า ผี
เทวดา หรือ พรหม เป็นต้น

ชีวิตทั้ง ๓ ประเภทข้างต้น ไม่มีอะไรสงสัย ส่วนชีวิต
โอปปาติกะ คนส่วนมากไม่เชื่อว่ามี คำว่า **โอปปาติกะ**

ตามศัพท์แปลว่า ปราภฏเป็นตัวตนขั้นทันทีเหมือนภาพที่ปรากฏในความฝัน ชีวิตประเภทนี้เกิดขึ้นมาโดยไม่ต้องอาศัยการผสมพันธุ์ ไม่ต้องอาศัยความเหมาะสมของดินฟ้าอากาศ ร่างกายของพวกโอปปาติกะเป็นกายทิพย์ เป็นกายวิญญูณ เป็นสิ่งที่ตาธรรมตามองไม่เห็น ร่างกายของพวกนี้เกิดจากความบังดาลของวิญญูณโดยเฉพาะ และภาพที่ปรากฏนั้นจะให้เปลี่ยนเป็นอย่างไรก็ได้ ชีวิตพวกนี้เข้าใจยาก เพราะเราขาดเครื่องมือในอันจะพิสูจน์คือทิพยจักขุ

แต่อย่างไรก็ตาม ชีวิตอย่างนี้มีจริง ๆ ในอปัณณกสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงเรื่องมิจฉาทิฏฐิ ๑๐ อย่าง ซึ่งถ้าผู้ใดเชื่อตามนี้ ผู้นั้นก็เป็นมิจฉาทิฏฐิ คือมีความเห็นผิดเข้าใจผิด มิจฉาทิฏฐิ ๑๐ อย่างนี้ บาลีเรียกว่า นัตถิกทิฏฐิ คือ :-

๑. นตฺถิ ทินฺนํ การให้ทานไม่มีผล
๒. นตฺถิ ยิฏฺฐํ การบูชาไม่มีผล
๓. นตฺถิ หุตํ การเคารพนับถือไม่มีผล
๔. นตฺถิ สุกฺกทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก
ผลหรือวิบากของกรรมดีกรรมชั่วไม่มี

๕. นตฺถิ อयํ โลกโก โลกนี้ไม่มี
๖. นตฺถิ ปโร โลกโก โลกอื่นไม่มี
๗. นตฺถิ มาตา คุณของแม่ไม่มี
๘. นตฺถิ ปิตา คุณของพ่อไม่มี
๙. นตฺถิ โอบปาทิกา พวกโอบปาทิกะไม่มี

๑๐. นตฺถิ สมณพราหมณา สมมุคฺคตา
 สมฺมาปฏิปนฺนา เย อิมญจ โลกํ ปฺรญจ โลกํ
 สยํ อภิญญา สจฺจิกตฺวา ปเวเทนฺติ.

สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ได้บรรลุ
 ธรรมอันชอบ คือบรรลุอภิญญา มรรคผล และนิพพาน
 รู้แจ้งซึ่งโลกนี้และโลกอื่นด้วยตนเอง และให้คนอื่นรู้ได้
 ด้วยไม่มี

จากเรื่องมิจฉาทิฎฐิตัง ๑๐ ข้อนี้ ท่านจะเห็นว่า ผู้ที่
 เชื่อว่าโอบปาทิกะไม่มี เป็นมิจฉาทิฎฐิตัง และผู้ที่
 เชื่อว่า ผู้ที่รู้แจ้งเรื่องโอบปาทิกะไม่มี หรือเชื่อว่า
 ผู้ที่ละกิเลสได้ขาดจากสันดานไม่มี ก็เป็นมิจฉา-
 ทิฎฐิตัง เรื่องมิจฉาทิฎฐิตัง ๑๐ ข้อนี้ขอได้โปรดใส่ใจให้มาก

การที่จะเชื่อว่านรกหรือสวรรค์ในโลกของโอบปาติกะ มีจริงหรือไม่ มีความสำคัญข้อแรก ก็คือต้องเข้าใจ ให้แจ่มแจ้งเสียก่อนว่า ชีวิตในแบบของโอบปาติกะมีได้หรือไม่ อันที่จริงเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่ทุกคนจำเป็นจะต้องรู้ เพราะถ้าไม่รู้ ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจผิดในเรื่องของชีวิตขึ้นมาหลายอย่าง และทางที่จะรู้เรื่องนี้ ที่จริงก็ไม่สู้ยากอะไร ถ้าหากท่านจะทำความเข้าใจข้อความดังต่อไปนี้ให้แจ่มแจ้ง กล่าวคือ :-

๑. วิญญาณคือพลังงานอย่างหนึ่งที่เป็นนามธรรม
วิญญาณ คือ ตัวธรรมชาติผู้สร้างสรรค์ชีวิต

๒. วิญญาณกับร่างกาย ไม่ใช่ของสิ่งเดียวกัน
วิญญาณเป็นสิ่งที่มิใช่อย่างหนึ่งนอกจากร่างกาย

๓. โครงสร้าง คุณสมบัติของวัตถุ กฎเกณฑ์
ธรรมชาติต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับวิญญาณ

๔. เมื่อวิญญาณเกิด นามรูปจะต้องเกิด และ
นามรูปที่เกิดขึ้นนั้น จะเกิดในแบบไหนก็ได้ สุดแล้วแต่
สภาพของวิญญาณ แบบของชีวิตย่อมวิวัฒนาการไปได้
ต่าง ๆ เพราะวิญญาณเป็นสิ่งที่วิวัฒนาการได้

๕. วิญญาณจะเกิดหรือไม่เกิด ปัจจัยสำคัญไม่ใช่ อยู่ที่ร่างกาย แต่อยู่ที่อวิชชา ตัณหา อุปาทาน และกรรม ถ้าปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มีอยู่ในวิญญาณ เมื่อตายแล้ววิญญาณก็ต้องปฏิสนธิอีก

๖. ชีวิตที่เกิดขึ้น ไม่จำเป็นจะต้องเป็นไปตามกฎ เหมือนกับที่เรารู้และเข้าใจอยู่ ขอได้โปรดสังเกตว่า สภาพของชีวิตต่าง ๆ ในโลกนี้ มีกฎเกณฑ์แตกต่างจากกฎที่เรารู้จัก ก็มีอยู่อย่างมากมาย เช่น โดยธรรมดาเรารู้กันทั่วไปว่า ต้นไม้ต้องเกิดบนบกจึงจะมีชีวิตอยู่ได้ แต่ต้นไม้บางอย่างเกิดและเจริญเติบโตในน้ำก็มี ต้นไม้ชนิดนั้นถ้าเกิดบนบกก็ตาย และคนที่ไม่เคยรู้เรื่องต้นไม้ในน้ำก็คงจะเข้าใจว่า ขึ้นชื่อว่าต้นไม้แล้วจะต้องเกิดบนบกเสมอ เกิดในน้ำไม่ได้ ในทำนองเดียวกัน คนที่เคยเห็นแต่ชีวิตที่เกิดในแบบอย่างที่เราเองรู้จัก เช่น การเกิดของพืช ของสัตว์ และของคน โดยธรรมดา จะต้องอาศัยความเหมาะสมของดินฟ้าอากาศ อาศัยการผสมพันธุ์ มิฉะนั้นจะเกิดไม่ได้ ครั้นได้ยินเรื่องการเกิดในแบบของพวกเขาโอปปาติกะ ก็มักจะเห็นว่าเป็นไปไม่ได้

เช่นเดียวกัน อย่าลืมว่า ในสมัยที่โลกยังไม่มีกล้องจุลทรรศน์ ก็ไม่มีใครรู้จักถึงเรื่องเชื้อโรคต่าง ๆ ในทำนองเดียวกัน เมื่อในโลกปัจจุบันนี้ไม่มีบุคคลที่ได้สำเร็จทิพยจักขุ ซึ่งเป็นเครื่องมืออันเดียวที่จะพิสูจน์เรื่องโอปปาติกะได้อย่างชัดเจนที่สุด คนส่วนมากเกือบจะทั้งโลกจึงไม่ยอมเชื่อว่าชีวิตในแบบของโอปปาติกะมี

๗. วิญญาณจะไปปฏิสนธิในชีวิตใด สภาพของวิญญาณกับสภาพของชีวิตนั้น จะต้องมีความเหมาะสมกัน วิญญาณจึงจะทำให้ชีวิตนั้นเจริญเติบโตขึ้นมาได้ แต่ถ้าความเหมาะสมไม่มี และวิญญาณก็ต้องเกิดอีก เพราะยังมีกิเลสและมีกรรม และในเมื่อเกิดในรูปของคนและสัตว์ไม่ได้ ก็จะต้องเกิดในรูปของโอปปาติกะ^๑

ข้อความทั้ง ๗ ข้อนี้ ขอให้พยายามอ่านทบทวนดูให้ละเอียดแล้วจะเข้าใจขึ้นมาเองว่า ชีวิตในแบบโอปปาติกะต้องมีแน่ และเมื่อเข้าใจว่าโอปปาติกะมีได้ ปัญหาในเรื่องนรกหรือสวรรค์ก็จะหมดไป

^๑ รายละเอียดเรื่องนี้ ขอให้ท่านอ่านหนังสือวิญญาณ ผีและเทวดามีจริง

ผู้ที่เข้าใจข้อความทั้ง ๗ ข้อนี้ ย่อมจะเชื่อเรื่องนรก และสวรรค์โดยไม่มีปัญหา การที่คนส่วนมากไม่เชื่อเรื่องนี้เป็นเพราะเรื่องนิยายต่าง ๆ เกี่ยวกับเมืองนรกและสวรรค์ถูกระบายสีมากเกินไป จนกลายเป็นเรื่องเหลือเชื่อ ฉะนั้น นิยายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับนรกและสวรรค์นั้นเราควรจะตัดออก เพราะเรื่องนิยายต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้คนเข้าใจผิดในเรื่องนรกและสวรรค์กันมาก ถ้าท่านเข้าใจข้อความทั้ง ๗ ข้อ โดยกระจ่างแจ้ง ท่านก็เชื่อได้อย่างสนิท ว่า นรกและสวรรค์มี โดยไม่ต้องหวังฟังเรื่องนิยายเลย

อันที่จริง การที่เราจะเข้าใจเรื่องนรกและสวรรค์ในโลกของโอปปาติกะได้ ก็ต่อเมื่อเข้าใจเรื่องนรกและสวรรค์ในโลกนี้ให้ดีเสียก่อน พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า :-

ภิกษุทั้งหลาย การที่เธอทั้งหลาย ได้เข้าประพฤติพรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้ นับว่าเป็นลาภอันประเสริฐของพวกเธอ อนึ่ง นรกและสวรรค์ เราตถาคตก็ได้มองเห็นแล้ว นรกและสวรรค์มีอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจนี้เอง กล่าวคือ ในขณะใดได้ประสบ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ

และธรรมารมณฺ์ อันไม่เป็นที่พึงปรารถนา ในขณะนั้น ก็คือการอยู่ในนรก ส่วนในขณะใดได้ประสปรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณฺ์อันเป็นที่น่าพึงปรารถนา ในขณะนั้น เรียกว่า อยู่ในสวรรค์

นรกสวรรค์ในความหมายอย่างนี้ ตรงกับที่เคยพูดกันว่า สวรรค์อยู่ในอกนรกอยู่ในใจ แต่อย่างไรก็ตามโปรดสังเกตว่า ความสุขหรือความทุกข์ที่เกิดขึ้นในใจนั้น ปัจจัยสำคัญไม่ใช่อยู่ที่รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณฺ์ แต่สำคัญอยู่ที่ใจของเราเอง คนที่มีบุญคือคนที่มีคุณธรรม ไม่ว่าจะอยู่ในสิ่งแวดล้อมอย่างไรมักจะได้ประสบแต่สิ่งที่พอใจ ส่วนคนที่มีบาป คือมีความชั่วอยู่ในใจก็มักจะได้พบแต่ในสิ่งที่ไม่พอใจ สิ่งภายนอกจะเป็นที่ถูกใจหรือไม่สำคัญอยู่ที่ใจของเราเอง เพราะฉะนั้น เรื่องนรกและสวรรค์ในโลกนี้จึงสรุปได้ว่า คนที่มีบาปก็มักจะต้องตกนรกเสมอ ส่วนคนที่มีบุญก็มักจะได้ไปสวรรค์เสมอ ความทุกข์ทรมานที่เกิดจากความชั่วคือนรก ความสุขความเจริญที่เกิดจากความดีคือสวรรค์

๒๘. ความสุขหรือความทุกข์อยู่ที่ใจ แต่การที่จะเป็นสุขหรือทุกข์นั้น ปัจจัยสำคัญอยู่ที่ไหน ? ในเรื่องนี้พระพุทธเจ้าตรัสไว้อย่างไรบ้าง ?

ความสุขหรือความทุกข์เป็นเรื่องของจิตใจก็จริงอยู่ แต่การที่จิตใจจะเป็นสุขหรือเป็นทุกข์นั้น มีสาเหตุอยู่หลายอย่าง การมีเงิน มีชื่อเสียง มีปัจจัย ๔ สมบูรณ์ มีร่างกายสมบูรณ์ สิ่งเหล่านี้แต่ละอย่างก็เป็นปัจจัยที่จะทำให้ใจมีความสุข ถ้าขาดปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ใจก็จะไม่มีความสุข คนทั่วไปมักจะรู้จักกันเพียงแค่นี้ แต่ในทรรศนะของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงมองเห็นว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ไม่อาจจะทำให้คนเรามีความสุขได้จริง เพราะตราบไต่ที่ยังไม่แก้ที่ต้นเหตุแห่งความทุกข์ กล่าวคือ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน และกรรมให้เบาบางลงไปแล้ว คนเราก็ไม่อาจจะมีความสุขสมบูรณ์ได้ แม้จะมีเงิน มีปัจจัย ๔ มีร่างกายสมบูรณ์สักเพียงไรก็ตาม อย่าลืมว่า :-

ความสุขความทุกข์เป็นเจตสิก เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากวิญญานโดยตรง ถ้าวิญญานไม่บริสุทธิ์

สะอาดพอ หรือยังมีดมนไม่เข้าใจเรื่องของชีวิตตามความเป็นจริง ก็ไม่มีทางที่จะทำใจให้มีความสุขได้

ขอให้ท่านพิจารณาข้อความต่อไปนี้ :-

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ชาตินี้ ทุกๆ ชาตินี้ แปลว่า ความเกิดเป็นทุกข์ คำว่า ชาตินี้ ซึ่งแปลว่า เกิด ในที่นี้ไม่ใช่หมายถึงเฉพาะถึงการเกิดในท้องของแม่เท่านั้น เมื่อก่อนไม่มีเงิน เดียวนี้เกิดมีเงินก็เรียกว่า ชาตินี้ เมื่อก่อนไม่เคยมีชื่อเสียง เดียวนี้เกิดมีชื่อเสียงก็เรียกว่า ชาตินี้ เมื่อก่อนไม่เคยมีบ้านเป็นของตนเอง เดียวนี้เกิดมีก็เรียกว่า ชาตินี้ คำว่า ชาตินี้ ซึ่งแปลว่า เกิด นี้หมายถึง การเกิดของนามและรูป

นาม คือ เวทนา สัญญา สังขาร รูป คือ ร่างกาย หรือ พฤติกรรมต่าง ๆ ของร่างกาย ทุกขณะที่เวทนา คือสุขหรือทุกข์ หรืออุเบกขา เกิด ทุกขณะที่สัญญาเกิด คือ เกิดจำอะไรได้ ทุกขณะที่สังขารเกิด คือความดีหรือความชั่วเกิด และทุกขณะที่วิญญาณเกิด คือเกิดการเห็นหรือเกิดความรู้สึกนึกคิด

ใด ๆ และทุกขณะที่รูปเกิด คือทุกจังหวะที่มีการเคลื่อนไหว หรือมีการเปลี่ยนอิริยาบถ พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นทุกข์ทั้งสิ้น ความทุกข์ในความหมายอย่างนี้ เรียกว่า ทุกขอริยสัจ คือ เป็นทุกข์ที่พระอริยเจ้ามองเห็น คำว่า อริยสัจ แปลว่า ความจริงของพระอริยะ คือ เป็นความจริงที่พระอริยเจ้ามองเห็น เป็นความจริงที่ประเสริฐ คือเป็นความจริงที่ถ้าใครมองเห็นแล้ว จิตใจก็จะอยู่ห่างความทุกข์และจิตใจจะค่อย ๆ ก้าวขึ้นสู่ภูมิธรรมที่สูงขึ้นไปโดยลำดับ ทำให้ใกล้ต่อความเป็นพระอริยเจ้าเข้าไปทุกที และถ้าเห็นแจ่มแจ้งแล้ว เขาผู้นั้นก็จะกลายเป็นพระอริยบุคคล และบอกกับตัวเองได้ว่า ความจริงอย่างนี้เป็นอริยสัจ คือเป็นความจริงของพระอริยะ ไม่ใช่ความจริงของปุถุชน ปุถุชนคือคนที่กิเลสหนา ไม่อาจจะมองเห็นความจริงเหล่านี้ได้

คนโดยมากหวังและใฝ่ฝันที่จะมีเงิน มีชื่อเสียง และมีอะไรต่ออะไรอีกหลายอย่าง ตามความต้องการของกิเลส แต่หารู้สึกตัวไม่ว่า การมีสิ่งเหล่านี้เป็นทุกข์ทั้งสิ้น

ชาติปี ทุกๆ ชาติ ควรหมั่นนึกเสมอ เพราะเป็นคำเตือนสติ
ได้อย่างดีที่สุด ถ้าหากเข้าใจความหมายของคำเหล่านี้
แจ่มแจ้ง

การที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ไม่ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น
ก็เป็นทุกข์นี้ หมายความว่า ทุกครั้งที่ตนเองรู้สึกว่ เมื่อ
เกิดมีเงินหรือชื่อเสียงนั้น ตัณหาอุปาทานเป็นต้องเกิด
ขึ้นด้วยเสมอ ตัณหา หมายถึง ความอยาก ความ
พอใจ ที่ถูกแทรกไว้ด้วยความเข้าใจผิด อุปาทาน
คือความยึดมั่นที่ประกอบด้วยความหลงผิด และ
เป็นเหตุให้เกิดการกระทำผิดอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ
อวิชชา ตัณหา อุปาทาน และกรรม เป็นทุกขสมุทัย
ต้นเหตุแห่งความทุกข์ และเป็นอริยสัจ คือเป็นความจริง
ที่พระอริยเจ้ามองเห็น แต่ปุถุชนมองไม่เห็น เพราะโดย
ปกติปุถุชนจะมองเห็นแต่ในแง่ว่าถ้าไม่มีเงินหรือไม่มี
ชื่อเสียงนั้นแหละคือต้นเหตุแห่งความทุกข์ เขามอง
ไม่เห็นว่ ต้นเหตุแห่งความทุกข์อยู่ที่ อวิชชา ตัณหา
อุปาทาน และกรรม ทั้ง ๆ ที่ความเป็นจริงความทุกข์
ทุกอย่างเกิดมาจากสาเหตุ ๔ ประการนี้ทั้งสิ้น

อนึ่ง เพราะเหตุที่ทุกขณะที่ตนเองรู้สึกว่ามีอะไรเกิดขึ้นเป็นของตน เช่น เกิดมีเงิน หรือเกิดมีชื่อเสียง เป็นต้น อวิชชา ตัณหา อุปาทานเป็นต้องเกิดขึ้นด้วยเสมอ ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงได้ตรัสไว้ว่า ชาตปิ ทุกฺขา เพื่อเอาไว้เตือนตนเอง และเพื่อให้ได้ข้อสังเกตในเรื่องของความทุกข์อย่างถูกต้อง

ตัณหา แปลว่า ความอยาก ความพอใจ ความปรารถนา ความต้องการ คนโดยมากมักเข้าใจว่าเมื่อพูดถึงตัณหา จะต้องหมายถึงความทะเยอทะยาน หรือความปรารถนาที่ผิด ส่วนความต้องการของร่างกาย เช่น ความต้องการอาหาร ต้องการน้ำ ไม่ใช่ตัณหา เพราะถือว่าเป็นความต้องการตามธรรมชาติของร่างกาย ความเข้าใจอย่างนี้แคบเกินไป เพราะความเป็นจริงความต้องการทุกอย่างเกิดมาจากจิตใจทั้งสิ้น ความต้องการข้าวหรือต้องการน้ำ ก็คือความต้องการของจิตใจ เช่น จะสังเกตเห็นได้ว่าในขณะที่คนเรานอนหลับสนิทหรือเข้าสมาธิอย่างลึก ความหิว ความกระหายทุกอย่างจะระงับหมด อย่าลืมนะว่า เวทนาเป็นเจตสิก

อย่างหนึ่ง และตามหลักปฏิจจสมุปบาท ซึ่งมีว่า “เมื่อมีผัสสะก็ต้องมีเวทนา เมื่อมีเวทนามีต้องมิตถนา” ตามหลักที่ว่า หมายความว่า สำหรับปุถุชนหรือพระอริยเจ้าที่ไม่ถึงขั้นอรหันต์ ซึ่งยังมีอวิชชาอยู่ในสันดาน ทุกขณะจิตที่มีเวทนาเกิดขึ้น ตถนาเป็นต้องเกิดทุกขณะจิต เพราะฉะนั้น จึงได้กล่าวว่า ความต้องการทุกอย่างคือ ตถนา

ตถนา ในความหมายตามหลักวิชาจริง ๆ ไม่ใช่เป็นสิ่งที่หยาบเสมอไป เพราะความต้องการเป็นคนดี ต้องการมีความรู้ ต้องการธรรม อันนี้ก็เป็นตถนา แต่ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ตถนาเป็นทุกข์สมุทัยนั้น เป็นการพูดถึงความจริงอย่างลึกซึ้ง โปรดเข้าใจไว้ก่อนว่า ในความหมายของพระพุทธศาสนา ความสุข ความเจริญ ความก้าวหน้าของชีวิต สิ่งเหล่านี้เกิดจากตถนาเหมือนกัน และเมื่อพูดถึงในทางปฏิบัติ คนเราก็จำเป็นต้องอาศัยตถนา เพื่อสร้างตนเองอยู่ทุกขณะ ตถนามีอยู่หลายชั้น และโดยธรรมดา ตถนาย่อมจะเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นเสมอ ถ้าหากเราเข้าใจความจริงของสิ่งต่าง ๆ ดีขึ้น และเมื่อตถนา

เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นแล้ว ความใจต่ำก็จะค่อย ๆ
หมดไป ความใจสูงก็จะมีขึ้นโดยลำดับ จุดประสงค์ของ
การเรียนนี้ให้เข้าใจว่า ตัณหาเป็นทุกข์ขมุกขมูตนั้น ในทาง
ปฏิบัติไม่ใช่หมายความว่า ให้พยายามละตัณหากัน
ให้หมด เพราะนั่นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ คำว่า ละตัณหา
ในความหมายของการปฏิบัติ หมายถึงการเปลี่ยน
ความต้องการให้ดีขึ้น คือให้มีเหตุผลมากขึ้น ให้มี
การยับยั้งดีขึ้น ผู้ที่จะละตัณหาได้หมดทุกอย่างโดย
เด็ดขาด มีบุคคลประเภทเดียวคือพระอรหันต์ พระอริย-
บุคคลชั้นพระอนาคามีก็ยังมีตัณหา แต่ไม่ใช่ตัณหาอย่าง
เดียวกับปุถุชน

อนึ่ง ตัณหา อุปาทาน และวิชชาประกอบ
อยู่ด้วยกันเสมอ แยกออกจากกันไม่ได้ เมื่อละ
ตัณหา ย่อมหมายถึงการละอุปาทานด้วย อุปาทาน
คือความยึดถือที่ไม่ตรงตามความเป็นจริง เช่นถือว่า
บุหรืหรือสุราเป็นของจำเป็น หรือบางคนถือว่า ถ้าจะให้
รวยต้องมีการโกงบ้าง หรือความเป็นจริงตัวเราไม่มี
มีแต่ตัวตนที่สมมติ แต่ก็ถือว่ามิตัวตน การถืออย่างนี้

เรียกว่าอุปาทาน ขอให้สังเกตว่า ถ้าละตัณหาได้ในเรื่องไหน อุปาทานในเรื่องนั้นก็หมดไป และพร้อมกันนั้น ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องชีวิตก็ดีขึ้น ซึ่งหมายความว่าอวิชชาบางลง

อีกนัยหนึ่ง การละตัณหา หมายถึง การละกรรมด้วย ขอให้สังเกตว่า คนที่มีความอยากในสิ่งใดซึ่งจะดีหรือไม่ดีก็ตาม ก็อดที่จะทำสิ่งนั้นไม่ได้ ถ้าละความอยากได้ การกระทำอย่างนั้นก็หมดไป โปรดจำไว้ว่า อวิชชา ตัณหา อุปาทาน และกรรม ทั้ง ๔ อย่างนี้ประกอบอยู่ด้วยกัน เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ถ้าละอันไหนได้ เช่น ละอุปาทานหรืออวิชชาหรือกรรมได้ นอกนั้นก็เป็นการอันละได้ด้วย ทุกขสมุทัยไม่ใช่หมายความว่าแต่ตัณหาอย่างเดียว แต่หมายถึงทั้ง ๔ อย่างนี้รวมกัน เวลาที่พระพุทธเจ้าทรงนำเรื่องนี้ขึ้นมาอธิบาย บางครั้งก็ทรงหยิบข้อใดข้อหนึ่งขึ้นมาอธิบาย แต่บางครั้งก็ทรงอธิบายทั้งหมด ทั้งนี้สุดแล้วแต่เวลาและโอกาสและพื้นจิตใจของผู้ฟัง

เวทนาเป็นเจตสิก ความสุข ความทุกข์อยู่ที่ใจ การแก้ไขปัญหาชีวิตเพื่อจะให้มีความสุขสมบูรณ์ จะต้อง

พยายามมุ่งมาแก้ที่ ๔ ตัวนี้ จึงจะเป็นอันแก้ได้จริง ๆ คนที่จะคิดแก้ปัญหาชีวิตด้วยการเงิน ด้วยชื่อเสียง ด้วยอิทธิพล หรือด้วยความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่ง ข้าพเจ้าเชื่อว่าแก้ได้จริงและจำเป็นจะต้องอาศัยสิ่งเหล่านี้เข้าแก้ด้วย ปัญหาจึงจะตกไปได้ แต่อย่างไรก็ดี โปรดเข้าใจว่า ถ้าเรามุ่งที่จะแก้ปัญหาโดยอาศัยการเงิน หรืออาศัยชื่อเสียง หรืออาศัยความรู้ในทางวิชาชีพเพียงเท่านั้น จะแก้ไม่ตกเพราะไม่ใช่เป็นการแก้ที่ต้นเหตุ ต้นเหตุเป็นทุกขสมุทัย คือต้นเหตุแห่งความทุกข์ เป็นอริยสัจ คือเป็นความจริงที่พระอริยเจ้ามองเห็นเป็นความจริงอันประเสริฐ หัวข้อต่าง ๆ เหล่านี้โปรดคิดไว้เสมอ จะทำให้ท่านรู้สึกว่ หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับชีวิตโดยแท้

๒๙. การที่ทางพระพุทธศาสนาสอนให้พุทธศาสนิกชนพิจารณาถึง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อยู่เสมอ ความประสงค์เพื่ออะไร ? และถ้าหากคนไหนนึกถึงแต่ในแง่นี้อยู่เสมอ มิทำให้ชีวิตของเขาอับเฉา หรืออย่างน้อยก็ทำให้ชีวิตไม่ก้าวหน้า เป็นเช่นนี้จริงหรือเปล่า ?

ถ้าท่านเข้าใจว่า ต้นเหตุแห่งความทุกข์ คือ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน และกรรมโดยแจ่มแจ้ง ท่านก็จะเห็น ด้วยกับคำสอนเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เพราะการ พิจารณาให้เห็นว่า สิ่งทั้งปวงไม่เที่ยง สิ่งทั้งปวงเป็นทุกข์ สิ่งทั้งปวงเป็นอนัตตา คือสิ่งทั้งปวงไม่มีตัวตนที่แท้จริง เช่นนี้ก็คือวิธีการที่ดีที่สุดในอันที่จะทำให้ละ อวิชชา ตัณหา อุปาทานได้ และทำให้ละกรรมชั่วได้ โปรดสังเกตว่า :-

ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ซาติปิ ทุกฺขา ซึ่งหมายถึง ความว่า ไม่ว่าจะมิอะไรเกิดขึ้นก็เป็นทุกข์นั้น ความหมายที่แท้จริงนั้นก็คือ เมื่อเรามีเงินหรือมีชื่อเสียง หรือมิอะไรก็ตามที่เราพอใจ และถือว่าเป็นของเรา ตัณหา อุปาทานเป็นต้องเกิดขึ้นเสมอ และพร้อม กันนั้น ความเข้าใจผิดหลายอย่างก็จะเกิดขึ้นด้วย ความจริงมีอยู่ว่า สิ่งทั้งปวงไม่เที่ยง คือจะต้องมีการ เปลี่ยนแปลง เราทราบว่ามีเกิด จะต้องมีแก่และตาย ความจริงอันนี้เป็นความจริงของทุกสิ่งทุกอย่าง เช่นเมื่อ มีเงิน เรียกว่าชาติ เมื่อเงินน้อยลงไป เรียกว่าชรา เมื่อ เงินหมดไป เรียกว่ามรณะ คำว่า ชาติ ชรา มรณะ ไม่ใช่

หมายเหตุเฉพาะแต่เรื่องร่างกายเท่านั้น ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ก็อยู่ภายใต้กฎอันนี้เหมือนกันหมด

เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือเกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมลง แล้วในที่สุดก็หมดไปเช่นนี้ สำหรับคนที่มีความ อุกาทานเกาะอยู่ในสิ่งนั้น ๆ แน่นนอน เหลือเกินว่า ความทุกข์จะต้องเกิด แต่ถ้าในขณะที่ใดเรานึกได้เสมอว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นแก่เรานั้นมันไม่เที่ยง คือจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง และในเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ความทุกข์ก็จะติดตามมา และทุกอย่างย่อมเป็นไปตามปัจจัย ไม่ใช่เป็นไปตามใจ เราจะบังคับสิ่งที่ถือว่าเป็นตัวเราของเรา ให้เป็นไปตามใจ คือตามตัณหา อุกาทานนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ถ้าสำนึกอยู่อย่างนี้ไว้ได้เสมอ การมีเงิน การมีชื่อเสียง หรือมีอะไรก็ตาม จะไม่ก่อให้เกิดความทุกข์เท่าไรนัก ในเมื่อสิ่งเหล่านั้นมีการเปลี่ยนแปลง การที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้นึกถึงเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ความมุ่งหมายที่แท้ก็เพื่ออย่างนี้

แต่อย่างไรก็ตาม คนที่ไม่เข้าใจถึงความมุ่งหมายในเรื่องนี้ มักจะนำธรรมข้อนี้ไปใช้ผิดกาลเทศะ และผล

ที่สุด ก็คือทำให้มองไม่เห็นประโยชน์และอาจเกิดโทษ เช่นทำให้กลายเป็นคนอ่อนแอ เป็นคนที่ยอมแพ้อต่อ เหตุการณ์ง่าย ๆ หรืออาจจะทำให้ซบเซาดังที่เคยเห็น กันอยู่ การใช้ธรรมก็เหมือนกับการใช้ยา ถ้าใช้ไม่ถูกกับ โรคก็เกิดผลร้าย หรืออย่างน้อยก็เสียยา ไม่ได้ผล

คนทุกวันนี้เป็นโรคเบื่อธรรมกันมาก สาเหตุที่เป็น เช่นนี้ไม่ใช่อะไร เป็นเพราะผู้สอนธรรมส่วนมากเป็น เพียงคนขายยา ไม่ใช่หมอ และคนฟังธรรมก็เป็นเพียง คนไปซื้อยาตามร้าน ไม่ได้ผ่านการตรวจจากนายแพทย์ ให้ดีเสียก่อนว่า ควรจะรับประทานยาอะไรมากน้อยแค่ไหน เมื่อไรผลร้ายจึงได้เกิดขึ้นเช่นนี้ และเรื่องที่ว่านี้แก้ยาก เนื่องจากคนที่มีการศึกษาดีและเสียสละมาศึกษาธรรม ให้เกิดความรู้อย่างแตกฉาน และพร้อมกันนั้นก็มีการ ฝึกฝนอบรมจิตใจของตนเองให้ได้มาตรฐาน และมีความ ชำนาญพอในอันที่จะแก้ไขปัญหาชีวิตของสังคมด้วย หลักธรรม คนอย่างนี้หายาก เพราะเราไปเข้าใจกันว่า วิชาธรรมไม่จำเป็นเหมือนกับวิชาชีพ คนส่วนมากคิดว่า เมื่อมีความรู้ความสามารถพอที่จะประกอบอาชีพเป็น

หลักฐานหาเงินได้แล้ว เรื่องธรรมจึงค่อยสนใจในเมื่อมีเวลาว่างจากการประกอบอาชีพ เพราะถือว่าธรรมมีความจำเป็นน้อยกว่าวิชาชีพ

เรายกย่อง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นรัตนะ รัตนะ แปลว่า เพชร หรือแก้ว ที่มีราคาสูงสุด เพชรกับเงินหรือทอง เพชรมีราคามากกว่าหลายเท่า ทั้ง ๆ ที่เรายกย่องกันอย่างนี้ แต่การกระทำบอกเราไม่ได้ยกย่อง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นรัตนะ เพราะเราส่วนมากสนใจแต่จะหาเงินและทองมากกว่าที่จะหาเพชร บางคนแสวงหาเพชรจริง พยายามทุกอย่างเพื่อที่จะให้ได้ แต่เพชรที่เขาแสวงหาก็คือแหวนเพชรหรือสร้อยเพชร ไม่ใช่เพชรในความหมายอย่างที่เรายกย่อง เพชรอันเป็นสมบัติภายนอก เช่นแหวนเพชรหรือสร้อยเพชรนั้น แม้จะให้ความสุขก็เป็น การให้เพียงชั่วคราวและไม่ยั่งยืน ส่วนสมบัติภายใน กล่าวคือพระรัตนตรัย ถ้าคนใดเคารพบูชาอยู่ในใจของตน เก็บรักษาไว้ในห้วงแห่งความนึกคิดที่สูง สมบัติอันล้ำค่านี้จะสามารถบันดาลความสุข ความสมบูรณ์

ให้อย่างมากมายทั้งในชีวิตนี้และชีวิตต่อไป แต่เรื่องนี้คนส่วนมากเข้าไม่ถึง แม้จะได้เห็นพระรัตนตรัยอยู่เสมอก็ตาม ก็เป็นเหมือนไก่ได้พลอย เพราะคนเหล่านี้คอยเป็นห่วงแต่เรื่องกิน จึงไม่อาจจะเข้าใจถึงคุณค่าของพระรัตนตรัยได้

๓๐. พระพุทธเจ้าตรัสอะไร ? คำว่า ตรัสรู้ แปลว่าอะไร ? ที่เคยเข้าใจกันว่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้ อริยสังขันธ์เป็นความจริงหรือเปล่า เพราะปรากฏว่า ในคืนวันตรัสรู้ พระพุทธเจ้าพิจารณาถึงเรื่องปฏิจสุมุขบาท และหลังจากตรัสรู้แล้ว ก่อนที่จะทรงตัดสินพระทัยสอนสัตว์โลก พระองค์ก็ทรงพิจารณาเรื่องปฏิจสุมุขบาท เรื่องอริยสังขันธ์ เรื่องไตรลักษณ์ และเรื่องปฏิจสุมุขบาทคือเรื่องเดียวกันใช่หรือไม่ ?

คำว่า ตรัสรู้ แปลว่า รู้อย่างแจ่มแจ้งด้วยตนเอง ผู้ที่จะรู้อะไรอย่างไรแจ่มแจ้งด้วยตนเอง เรื่องนั้นจะต้องได้ผ่านการพิสูจน์ด้วยตนเอง พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธรรม ก็หมายความว่า ธรรมทุกข้อที่พระองค์ทรง

นำมาสอนนั้น พระองค์ได้ทรงพิสูจน์มาแล้วทุกข้อว่าเป็นความจริง เป็นสิ่งที่มีประโยชน์จริง และเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับชีวิตทุกคน แต่ปัญหามีอยู่ว่า :-

ธรรมที่พระองค์ตรัสรู้นั้น คืออะไร ?

คนทั่วไปเข้าใจว่าได้แก่อริยสัจ ๔ แต่ความจริงสิ่งที่พระองค์ได้ตรัสรู้นั้น เมื่อจะพูดกันให้ละเอียดและถูกต้องจริง ๆ คือเรื่องปฏิจจสมุปบาท ไม่ใช่เรื่องอริยสัจ ๔

ที่จริง อริยสัจ ๔ ก็คือเรื่องปฏิจจสมุปบาทนั่นเอง แต่ที่เรียกชื่อต่างกัน ก็เพราะพระองค์ทรงมีพระประสงค์ที่จะเน้นให้ผู้ฟังเข้าใจเรื่องนี้หลาย ๆ แง่ การศึกษาในทางพระพุทธศาสนา ถ้าต้องการที่จะให้เข้าถึงแก่นแท้ หรือที่มาแห่งคำสอนของพระพุทธศาสนาแล้ว จะต้องศึกษาเรื่องปฏิจจสมุปบาทให้เข้าใจอย่างละเอียด ผู้ที่จะศึกษาเรื่องอริยสัจ ๔ ให้เข้าใจจริง ๆ ก็ต้องศึกษาเรื่องปฏิจจสมุปบาทก่อน เพราะฉะนั้น ทุกคนจึงควรจะได้ศึกษาเรื่องปฏิจจสมุปบาทอย่างน้อยก็โดยสังเขป และในเบื้องต้นจะให้ศึกษาอย่างง่าย ๆ ดังต่อไปนี้ก่อน

ปฏิบัติสมุปบาท คือ หลักวิชาอันหนึ่งที่จะ
ทำให้เข้าใจว่าชีวิตอะไร ? เกิดขึ้นมาอย่างไร ?
อำนาจอะไรเป็นผู้สร้างสรรค์ชีวิต ? ตายแล้วจะ
ต้องเกิดอีกหรือไม่ ? นรกสวรรค์มีจริงหรือไม่ ?
ผีหรือเทวดามีจริงหรือไม่ ? สาเหตุแห่งความทุกข์
จริง ๆ คืออะไร ? จะแก้อย่างไรจึงจะได้ผล
จริง ๆ ? นอกจากนี้ ปฏิบัติสมุปบาทยังเป็น
หลักวิชาที่จะอธิบายให้เข้าใจถึงวิวัฒนาการของ
ชีวิตในรูปต่าง ๆ ปฏิบัติสมุปบาทเป็นหลักวิชาที่
กว้างขวางมาก เป็นที่มาแห่งคำสั่งสอนของพระ
พุทธศาสนาทั้งหมด ธรรมทุก ๆ ข้อในพระพุท
ธศาสนา ก็คือคำอธิบาย หรือข้อความที่ขยายออก
มาจากเรื่องปฏิบัติสมุปบาทนั่นเอง

เพื่อที่จะให้เข้าใจถึงความหมาย หรือคุณค่าของ
เรื่องปฏิบัติสมุปบาท ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงขอยกคาถา ซึ่ง
เป็นพุทธพจน์ที่แสดงถึงคุณค่าของเรื่องนี้มาให้ท่าน
ได้ศึกษาก่อน ดังต่อไปนี้ :-

๑. ยथा หเว ปาตุภวณฺติ ธมฺมา
 อาตปิโน ฌายโต พุราหฺมณสฺส
 อถสฺส กงฺขา วปยณฺติ สพฺพา
 ยโต ปชานาติ สเหตุธมฺมํ.
๒. ยथा หเว ปาตุภวณฺติ ธมฺมา
 อาตปิโน ฌายโต พุราหฺมณสฺส
 อถสฺส กงฺขา วปยณฺติ สพฺพา
 ยโต ขยํ ปจฺจยानํ อเวทิต.
๓. ยथा หเว ปาตุภวณฺติ ธมฺมา
 อาตปิโน ฌายโต พุราหฺมณสฺส
 วิธูปยํ ติฏฺฐติ มารเสนํ
 สุโรว โอภาสยมนฺตลิกขํ.

บทที่ ๑ แปงว่า

เมื่อใด ธรรมทั้งหลาย (คือ ธรรมเรื่องปฏิบัติ-
 สมุปปาท) ปรากฏชัดแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่ง
 อยู่ เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้น

ยอมสิ้นไป เพราะรู้แจ้งซึ่งธรรม (คือ รูปธรรมและนามธรรม) พร้อมกับเหตุ

บทที่ ๒ แปลว่า

เมื่อใด ธรรมทั้งหลายปรากฏชัดแก่พราหมณ์ ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวง ของพราหมณ์นั้นยอมสิ้นไป เพราะได้รู้แจ้งซึ่ง ความสิ้นไปแห่งปัจจัยทั้งหลาย (คือ ปัจจัยของนามรูป)

บทที่ ๓ แปลว่า

เมื่อใด ธรรมทั้งหลายปรากฏชัดแก่พราหมณ์ ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้น พราหมณ์ยอมกำจัด มารและเสนามารเสียได้ ดุจพระอาทิตย์อุทัยกำจัด มืดทำท้องฟ้าให้สว่าง ฉะนั้น

คำว่า ธรรมทั้งหลาย ในที่นี้หมายถึง ธรรมเรื่อง ปฏิจจสมุปบาท คำว่า พราหมณ์ หมายถึง พวกที่ สนใจในทางปรัชญาหรือศาสนา ในสมัยครั้งพุทธกาล ผู้นำในทางศาสนาก็คือพวกพราหมณ์ คำว่า มาร

จะหมายถึง กิเลส ซึ่งเรียกว่า กิเลสमार หรือหมายถึงอุปสรรคต่าง ๆ ก็ได้ เรื่องมารขอให้นึกถึงคืนที่พระพุทธองค์ทรงผจญกับกองทัพพญามารและเรื่องธิดาพญามาร จะทำให้เข้าใจในเรื่องมารในที่นี้แจ่มแจ้ง

โดยปกติ คนทั่วไปมักจะมีปัญหาเกิดขึ้นกับตัวเองเสมอว่า

ชีวิตเกิดขึ้นมาอย่างไร ?

อำนาจอะไรเป็นผู้สร้างสรรค์ชีวิต ?

พระผู้เป็นเจ้ามีจริงหรือไม่ ?

ชีวิตเพิ่งมีการเริ่มต้นจากพ่อแม่เท่านั้นหรือ ?

หรือว่าเคยมีอดีตอันไกลแสนไกลมาแล้ว ?

นรกสวรรค์มีจริงหรือไม่ ?

ชาติหน้ามีจริงหรือไม่ ?

โชคชะตาของคนเราเกิดจากอะไร ?

และเหตุไฉน คนบางคนที่ทำชั่วอยู่เสมอ แต่กลับได้ดีมีความสุข ส่วนคนที่ทำดีกลับยากจน

ลำบากยากแค้น ? กฎที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ไม่จริงหรืออย่างไร ?

ปัญหาต่าง ๆ ในทำนองนี้ เป็นปัญหาที่จำเป็นสำหรับคนทุกคน เพราะถ้าตอบปัญหาเหล่านี้ไม่ได้ การแก้ไขปัญหาชีวิตจะไม่มีทางประสบความสำเร็จได้เลย ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้แหละ ที่ผู้รู้แจ้งในเรื่องปฏิจจสมุปบาทสามารถกำจัดได้หมดสิ้น พร้อมกันนั้นก็รู้จักวิธีที่จะเอาชนะอุปสรรคหรือมารในชีวิตได้อย่างเด็ดขาดอีกด้วย

อีกแง่หนึ่ง พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า ดูก่อนอนานนท์ การที่สัตว์โลกทั้งหลายมีความยุ่งยากในชีวิตประจำวันเกิดขึ้น เหมือนกับกลุ่มด้ายที่ยุ่งขอดกันเป็นปม ก็เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดซึ่งปฏิจจสมุปบาท และจะก้าวไปไม่พ้นจากอบาย ทุกคติ วินิบาต และนรก

ข้อความที่แสดงถึงคุณค่าของปฏิจจสมุปบาท ดังที่ได้กล่าวมานี้ ขอได้โปรดอ่านหลาย ๆ เทียว ถ้าสามารถจะจดจำให้คล่องปากและขึ้นใจ และแปลความหมายได้ ถูกก็จะพึงมีอานิสงส์ยิ่งนัก นักศึกษาในทางพระพุทธศาสนา ส่วนมากที่ไม่อาจจะเข้าใจหลักของพระพุทธศาสนา

ได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งและถูกต้อง ก็เพราะไม่ได้ศึกษาเรื่องปฏิจจสมุปบาทให้เข้าใจเสียก่อน และการปฏิบัติที่ไม่ค่อยจะได้ผล ก็เพราะขาดความรู้ในเรื่องนี้อีกเหมือนกัน

ในสมัยก่อนที่วิทยาศาสตร์ยังไม่เจริญ คนส่วนมากไม่มีความรู้เรื่องชีววิทยา และจิตวิทยาอย่างในปัจจุบัน การศึกษาเรื่องนี้เข้าใจยากมาก เพราะเข้าใจยากมากนี้แหละ จึงไม่ค่อยมีใครนิยมเรียนและค้นคว้า ผู้ที่รู้เรื่องนี้จริง ๆ ก็หายาก แต่ในสมัยปัจจุบันวิทยาศาสตร์เจริญ คนได้รับการศึกษามีมาก ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐานที่จะทำให้เข้าใจเรื่องปฏิจจสมุปบาทได้อย่างดีที่สุด เพราะปฏิจจสมุปบาทก็คือวิทยาศาสตร์ชั้นสูง เป็นหลักวิทยาศาสตร์ที่ครอบคลุมหลักวิทยาศาสตร์ไว้หมดทุกสาขา ด้วยเหตุนี้การศึกษาเรื่องนี้จึงไม่ยากเหมือนกับในสมัยก่อน แต่อย่างไรก็ดี อย่าเพิ่งประมาทว่า การศึกษาเรื่องนี้อาจจะทำได้ง่าย ๆ ในระยะเวลาสั้น ๆ โดยปกติผู้ที่มาฟังคำบรรยายของข้าพเจ้าที่แผนกธรรมวิจัย กว่าจะเข้าใจเรื่องนี้ในขนาดพอสมควรก็ยังคงต้องใช้เวลาไม่น้อยกว่า ๒๐ ชั่วโมง และถ้าจะให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งก็ยังคงต้องมีการ

ปฏิบัติในทางสมาธิและวิปัสสนาคู่กันไปกับการศึกษาเรื่องนี้ด้วย สำหรับคำอธิบายต่อไปนี้เป็น การอธิบายเพียงเพื่อจะแนะนำให้ท่านเข้าใจถึงหลักเกณฑ์อย่างกว้าง ๆ เพื่อจะให้ท่านได้มีพื้นเข้ามศึกษาและค้นคว้าเรื่องนี้ได้

ปฏิจจสมุปบาทมีหัวข้อทั้งหมด ๑๒ หัวข้อ กล่าวคือ :-

อวิชา	เป็นปัจจัยให้เกิด	สังขาร
สังขาร	”	วิญญาน
วิญญาน	”	นามรูป
นามรูป	”	สฬายตนะ
สฬายตนะ	”	ผัสสะ
ผัสสะ	”	เวทนา
เวทนา	”	ตัณหา
ตัณหา	”	อุปาทาน
อุปาทาน	”	ภพ
ภพ	”	ชาติ

ชาติ เป็นปัจจัยให้เกิด ชรา มรณะ
 โสกะ ปริเทวะ
 ทุกขะ โทมนัส
 อุปายาส

ตามหัวข้อเหล่านี้หมายความว่า เมื่อมีวิชา ก็ต้องมีสังขาร ถ้าวิชาไม่มี สังขารก็ไม่มี และเมื่อมีสังขาร ก็ต้องมีวิญญาณ ถ้าสังขารไม่มี วิญญาณก็ไม่มี ดังนี้เป็นต้น ขอให้สังเกตระหว่างหัวข้อ ชาติ กับชรา และมรณะ ตรงนี้เข้าใจง่ายกว่าหัวข้ออื่น ๆ ทั้งหมด

ชาติ แปลว่า ความเกิด ชรา แปลว่า ความแก่ มรณะ แปลว่า ความตาย เมื่อมีเกิดก็ต้องมีแก่และตาย ถ้าเกิดไม่มี แก่และตายก็ไม่มี อันนี้คือกฎแห่งอนิจจัง ซึ่งเป็นหลักความจริงของทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นมาในโลก อนึ่ง พระพุทธองค์ตรัสว่า สิ่งใดถ้ามีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป สิ่งนั้นเรียกว่า สังขาร และขึ้นชื่อว่าสังขารแล้วจะต้องไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เป็นอนิจจลักษณะ และคำว่า เกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็คืออนิจจลักษณะเช่นเดียวกัน

เมื่อมีเกิด ก็ต้องมีแก่และตาย ถ้าเกิดไม่มี แก่และตายก็ไม่มี หัวข้อปฏิจจสมุปบาททุก ๆ หัวข้อ เป็นหลักความจริงอย่างนี้ทั้งสิ้น เช่น เมื่อมีสพายตนะ ก็ต้องมีผัสสะ เมื่อมีผัสสะ ก็ต้องมีเวทนา เมื่อมีเวทนา ก็ต้องมีตัณหา เมื่อมีตัณหา ก็ต้องมีอุปาทาน ถ้าสพายตนะไม่มี ผัสสะก็ไม่มี ถ้าผัสสะไม่มี เวทนามีไม่มี ถ้าเวทนามีไม่มี ตัณหาก็ไม่มี ถ้าตัณหาไม่มี อุปาทานก็ไม่มี

สพายตนะ แปลว่า อายตนะ ๖ อายตนะ ๖ ก็คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และ ใจ คำว่า เมื่อมีสพายตนะ ก็ต้องมีผัสสะ หมายความว่า เมื่อมีตาก็ต้องเห็น เมื่อมีหู ก็ต้องได้ยิน เมื่อมีจมูก ก็ต้องรู้สึกกลิ่น เมื่อมีลิ้น ก็ต้องรู้สึกรส เมื่อมีกาย ก็ต้องรู้สึกสัมผัส และเมื่อมีใจ ก็ต้องมีความรู้สึกนึกคิด

ผัสสะ แปลว่า กระทบ หรือถูกต้อง คำว่า ผัสสะในที่นี้หมายความว่า เมื่อตาได้สัมผัสกับรูปภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง การเห็นจะเกิดขึ้นที่ใจ ก็ต่อเมื่อมีผัสสะเกิดขึ้นที่ใจ หมายความว่า ใจจะต้องสัมผัสกับภาพนั้น ถ้าใจไม่ได้สัมผัส เช่น ในกรณีที่เราเดินสวนทางกับเพื่อน

ทั้งที่เพื่อนคนนั้นอยู่ในรัศมีของตา แต่ก็ไม่เห็น ทั้งนี้เนื่องจากในขณะนั้นใจมัวไปพะวงกับสิ่งอื่น ผัสสะก็ไม่เกิดขึ้นที่ใจ การเห็นจึงไม่เกิด คำว่า ผัสสะ หมายถึงอาการที่ใจได้กระทบกับอารมณ์ภายนอก ไม่ใช่หมายถึงการกระทบระหว่างตากับรูป เสียงเข้าหู ถ้าไม่เกิดผัสสะที่ใจ การได้ยินก็ไม่เกิด คำว่า เมื่อมีสพายตนะย่อมมีผัสสะ หมายความว่า โปรดสังเกตว่า ผัสสะซึ่งเป็นอาการของใจ จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีสพายตนะ คือมีตา หู จมูก ลิ้น กาย และสมอง และมีใจด้วย ถ้าอายตนะเหล่านี้ไม่มี ผัสสะย่อมมีไม่ได้

เมื่อมีผัสสะ ย่อมมีเวทนา หมายความว่า เมื่อใจได้สัมผัสกับอารมณ์ภายนอกแล้ว ถ้าอารมณ์นั้นเป็นที่พอใจ ก็เกิดสุขเวทนา ถ้าไม่เป็นที่พอใจก็เกิดทุกขเวทนา ถ้าไม่มีอะไรน่าสนใจก็เกิดอุเบกขาเวทนา หรืออีกนัยหนึ่ง เมื่อใจได้สัมผัสกับอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์ เช่น ได้กระทบกับอากาศหนาวเกินไปหรือร้อนเกินไป ก็เกิดทุกขเวทนา ถ้าอากาศพอดี ไม่หนาวหรือร้อนเกินไป ก็เกิดความสุข ดังนี้ เป็นต้น

เมื่อมีเวทนา ย่อมมีตัณหา หมายความว่า เมื่อได้พบกับสิ่งใด ที่ทำให้เกิดความสุข ความพอใจ ความปรารถนา ความต้องการในสิ่งนั้นย่อมเกิดขึ้น และหากได้พบกับสิ่งที่ทำให้เกิดความทุกข์ ความไม่พอใจ ความปรารถนาที่จะให้สิ่งนั้นพ้นไป ก็ย่อมจะต้องเกิดขึ้น ในความหมายอย่างนี้แลที่เรียกว่า เมื่อมีเวทนา ย่อมมีตัณหา โปรดสังเกตว่า ถ้าความสุขหรือความทุกข์ไม่มี ตัณหาคือความพอใจหรือความไม่พอใจ ก็จะไม่เกิดขึ้น เช่น ในกรณีที่ได้พบสิ่งที่ไม่มีอะไรน่าสนใจ ก็จะไม่รู้สึกเฉย ๆ ความพอใจหรือไม่พอใจไม่เกิด

เมื่อมีตัณหา ย่อมมีอุปาทาน เช่น เมื่อเราพอใจในสิ่งไหน จะพบว่าจะต้องมีความยึดถือเกี่ยวกับสิ่งนั้นเกิดขึ้น ซึ่งความยึดถือที่ว่านี้อาจจะเหมือนกันกับคนอื่นหรือไม่เหมือนกันก็ได้ ทั้งนี้สุดแล้วแต่จะได้รับการอบรมหรือความเคยชินมาอย่างไร ตัวอย่างเช่น ชายหนุ่มที่ได้รับการอบรมมาตามแบบโบราณ กับชายหนุ่มที่ได้รับการอบรมแบบปัจจุบัน ทั้ง ๒ คนนี้ เมื่อไปพบกับหญิงสาวที่ตนพอใจและปรารถนาที่จะได้มาเป็นภรรยา

เราก็จะพบว่า ความยึดถือเกี่ยวกับเรื่องหญิงสาวที่ตนเองรักของทั้ง ๒ คนนี้ บางอย่างก็เหมือนกัน บางอย่างก็ต่างกัน เช่น คนหัวโบราณจะเกิดความยึดถือว่า หญิงสาวที่ตนรักนั้นจะไปสังคมกับผู้ชายอื่นในลักษณะอย่างที่คุณทั่วไปเขาทำกันในปัจจุบันนี้ไม่ได้ เช่นจะไปเต้นรำกับใครไม่ได้ ดังนี้ เป็นต้น แต่คนที่มีหัวสมัยใหม่ อย่างนั้นอาจจะไม่ถือ ดังนี้ เป็นต้น

โปรดสังเกตว่า ความพอใจกับความยึดถือเกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน ถ้าความพอใจหมด ความยึดถือก็หมด ถ้าพอใจมากก็ยึดถือมาก ถ้าพอใจน้อยก็ยึดถือน้อย เมื่อมีความพอใจแล้ว จะไม่ให้เกิดความยึดถือเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ และในทำนองเดียวกัน ถ้าความพอใจไม่มีแล้วจะให้ถือว่า สิ่งนั้นเป็นเรื่องสำคัญก็เป็นไปไม่ได้เหมือนกัน ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ตัณหาเป็นปัจจัยให้เกิดอุปาทาน ถ้าตัณหาไม่มี อุปาทานก็ไม่มี

จากตัวอย่างโดยสังเขปที่อธิบายมาให้ฟังนี้ ท่านผู้อ่านคงจะเห็นแล้วว่า เรื่องปฏิจจสมุปบาท ก็คือกฎธรรมชาติที่เป็นจริงอยู่ตลอดเวลา ข้อนี้สมกับคำที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า :-

“ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตจะเกิดหรือไม่เกิด ก็ตาม ข้อที่ว่า อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ วิญญาณเป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป ฯลฯ เป็นหลักความจริงที่ดำรงอยู่อย่างนี้เป็นนิจ ตถาคตเป็นแต่ผู้ค้นพบ และนำมาบอก อธิบายขยายข้อความให้เข้าใจง่ายขึ้นเท่านั้น”

สำหรับข้อความบางตอนในเรื่องปฏิจจสมุปบาท เท่าที่อธิบายมาเป็นเรื่องไม่ยาก คนทั่วไปเข้าใจได้ แต่อย่างไรก็ดีโปรดอย่าเข้าใจผิดว่า เท่าที่อธิบายมานั้นคือ ความหมายทั้งหมด ความเป็นจริง ความหมายที่ลึกซึ้ง ยิ่งกว่านั้นยังมีอีกมากมาย และหัวข้ออื่น ๆ นอกจากที่ อธิบายมาแล้วเป็นหัวข้อที่เข้าใจยาก เช่น ข้อที่ว่า วิญญาณเป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร อุปาทานเป็นปัจจัยให้เกิดภพ หัวข้อเหล่านี้ เข้าใจยากทั้งสิ้น ซึ่งข้อที่ยาก ๆ เหล่านี้จะไม่อธิบายไว้ในหนังสือเล่มนี้ เพราะเป็นหัวข้อที่ยืดยาวมาก และ อีกประการหนึ่ง ผู้ที่จะเข้าใจเรื่องนี้จริง ๆ ข้าพเจ้าได้

บอกไว้แล้วว่า ต้องมาเรียนที่แผนกธรรมวิชัยของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ ที่นี้มีตำราไว้ให้ท่านพร้อมทุกอย่าง พร้อมทั้งมีการปฏิบัติเพื่อที่จะให้เข้าใจเรื่องนี้จริง ๆ ด้วย สำหรับท่านที่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้ว ถ้าสนใจก็ควรมาที่นี่

๓๑. นิพพานคืออะไร ? คนส่วนมากเข้าใจว่า นิพพาน คือความสูญ นิพพาน คือ ตายแล้วไม่เกิด และคนเราจะถึงนิพพานได้จริง ๆ ก็ต่อเมื่อตายไปแล้ว อย่างนี้เป็นความจริงหรือไม่ ? ถ้าเป็นจริงตามนี้ นิพพานก็ดูจะไม่มี ความหมายและไม่มีประโยชน์ สำหรับคนในโลก เพราะคนในโลกเกือบจะทั้งโลก เขาต้องการจะมีชีวิต ต้องการมีความสุข ต้องการมีทรัพย์ ต้องการมีชื่อเสียง และต้องการมีอะไรต่ออะไรอีกหลายอย่าง การมีชีวิตอยู่แม้จะมีความทุกข์อยู่หลายอย่าง แต่ก็ยังดีกว่าตายแล้วสูญ หรือตายแล้วไม่เกิด มนุษย์เรามีทางที่จะเอาชนะความทุกข์ได้หลายอย่าง เช่นในเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ ภัยจากธรรมชาติ ตลอดทั้งความไม่สะดวกในการ

ครองชีพต่าง ๆ ซึ่งมนุษย์เราเดี๋ยวนี้ ถ้าเทียบกับมนุษย์สมัยโบราณแล้วก็จะเห็นว่า ด้วยแรงดันของความปรารถนา ที่จะให้ชีวิตมีความสุข มีความสะดวกสบาย ได้สร้างความสำเร็จขึ้นมากมาย ส่วนปัญหาทางจิตใจนั้น ถ้าได้มีการศึกษาค้นคว้าและปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักธรรม ก็จะมีความสุขไม่จำเป็นที่จะต้องหนีไปจากโลกนี้เลย เพราะฉะนั้นนิพพาน ซึ่งถือว่าเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ถ้าหากมีความหมายเหมือนกับที่กล่าวมาแล้ว ก็ดูจะไม่มีประโยชน์อะไรเลย และในเมื่อจุดหมายสูงสุดเป็นเช่นนี้ ความพยายามในอันที่จะศึกษาและปฏิบัติเพื่อให้ก้าวสูงขึ้นไปโดยลำดับนั้นก็กลายเป็นสิ่งที่ไร้ความหมายไปอีกด้วย อาจเป็นเพราะเหตุนี้เอง จึงทำให้นักศึกษาส่วนมากไม่สนใจในพระพุทธศาสนา ความจริงในเรื่องนี้ มีอย่างไรแน่ ?

คนที่สนใจในทางพระพุทธศาสนา ทุกคนจะต้องได้ยินคำว่า นิพพาน และทุกครั้งที่เขาได้ยิน เขาจะต้อง

นึกว่า นิพพานคือตายแล้วไม่เกิด หรือ นิพพาน ก็คือความว่างเปล่าไม่มีอะไร สำหรับคนที่ยังไม่เคยชินกับความหมายเหล่านี้ เมื่อได้ยินแล้วก็รู้สึกว่ หมดความสนใจ เพราะมองไม่เห็นว่าจะได้รับประโยชน์อะไร และยิ่งกว่านั้น ยังทำให้นึกว่า ผู้ที่บวชเป็นพระหรือ ฆราวาสก็ตาม ที่พยายามปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพาน นั้น ดูจะเป็นคนที่ไม่มีความสนใจอะไรต่อโลกเลย ความเข้าใจอย่างนี้ได้แพร่หลายไปอย่างกว้างขวางมาก เพราะไม่ว่าที่ไหน ผู้รู้เมื่อจะอธิบายถึงเรื่องนิพพาน ก็มักจะเน้นแต่ในแง่นี้เสมอ และชอบพูดกันบ่อย ๆ

เราทั้งหลายไม่รู้สึกร่วมกันว่า การอธิบายธรรม ชั้นสูงให้กับคนที่มีความรู้และภูมิธรรมต่ำฟังนั้น เป็นอันตรายอย่างยิ่ง ถ้าหากว่าการอธิบายนั้น ไม่ สอดคล้องกับความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของผู้ฟัง

จริงอยู่ นิพพานในความหมายอันหนึ่งก็คือ ตายแล้วสูญ หรือตายแล้วไม่เกิด

แต่ท่านรู้หรือเปล่าว่า การอธิบายความหมาย อย่างนี้ให้ผู้ใดฟัง ผู้นั้นจำเป็นที่จะต้องมีความรู้หรือ

ภูมิธรรมแค่ไหน ? ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยเลยในอันที่จะอธิบายความหมายของนิพพานในแง่นี้ให้ประชาชนฟัง เว้นไว้แต่ว่าเราจะมีโอกาสพูดให้เขาฟังหลาย ๆ ครั้ง และวางพื้นเบื้องต้นมาให้ดีเสียก่อน เพราะ :-

คำว่า ตายแล้วไม่เกิดหรือตายแล้วสูญ ซึ่งเป็นความหมายอย่างหนึ่งของนิพพานนั้นประชาชนไม่อาจจะเข้าใจความหมายได้ถูกต้อง คำว่า เกิดและตาย หรือตายแล้วไม่เกิดในที่นี้ หาได้มีความหมายตรงกับคำว่า เกิดและตาย อย่างที่เราเข้าใจกันอยู่ไม่

ฉะนั้น จึงเป็นการไม่บังควรที่จะอธิบายคำว่า นิพพานในความหมายอย่างนี้

ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย ได้รวบรวมความหมายของนิพพานที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ในที่ต่าง ๆ ไว้ทั้งหมด ซึ่งมีอยู่ ๕๐ กว่าความหมาย การที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงความหมายของนิพพานไว้หลายอย่างเช่นนั้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้เหมาะแก่อัธยาศัยของผู้ฟัง นิพพานมีคุณค่ามากมาย แต่ก่อนที่พระองค์จะทรงแสดงคุณค่า

ในแง่ไหนให้ใครฟัง พระองค์จะทรงพิจารณาดูก่อนว่า เขาสามารถจะเข้าใจได้หรือไม่? และนำไปปฏิบัติให้เกิดผลในชีวิตประจำวันได้หรือไม่? ถ้าความหมายอันใด ผู้ฟังไม่อาจจะเข้าใจได้ถูกต้อง และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ไม่ได้ พระพุทธเจ้าจะไม่ตรัสถึงความหมายอันนั้น แต่ผู้รู้ในปัจจุบันมักสอนศาสนาตามตัวหนังสือ ไม่ได้นึกถึงหลักเกณฑ์อันนี้ เรื่องถึงได้ยุ่ง นิพพานซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชีวิตอย่างมากมาย คนทั่วไปจึงไม่สนใจ ทั้ง ๆ ที่เรื่องนี้เด็ก ๆ ก็สามรถจะเข้าใจได้ และนำไปปฏิบัติให้เกิดผลในชีวิตประจำวันได้

นิพพานในความหมายง่าย ๆ สำหรับสามัญชน ก็คือความสว่างของชีวิต “นิพพานคือความสว่างของชีวิต” ความหมายอันนี้ไม่เป็นภัยต่อใครไม่ว่าจะเป็นชนชั้นไหน หรือมีการศึกษามาอย่างไร เพราะทุกคนไม่ต้องการความมืด แต่ต้องการความสว่าง ซึ่งความสว่างที่ว่านี้หมายถึง ความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งในเรื่องของชีวิต ความมืดหมายถึงตัวโมหะ คือความหลงหรือความเข้าใจผิดในเรื่องของชีวิต

คำว่า นิพพาน คือความสว่างของชีวิต เป็นคำที่
ข้าพเจ้าแปลออกมาจากคำว่า นิพพาน คือ โมหขโย
ความสิ้นไปแห่งโมหะ หรือแปลว่า ธรรมเป็นที่สิ้นไป
แห่งโมหะ หมายความว่า ใครก็ตามในเมื่อเข้าถึง
นิพพานแล้ว โมหะจะค่อย ๆ หดไป ครั้นแล้วความ
สว่างในเรื่องของชีวิตก็ค่อย ๆ เกิดขึ้นโดยลำดับ

โมหะ ก็คือ อวิชชา ตามหลักธรรมถือว่า โมหะ
หรืออวิชชาเป็นรากฐานของกิเลสทุกชนิด ถ้าดูตาม
หัวข้อปฏิจจสมุปบาท ซึ่งขึ้นต้นด้วยอวิชชาจะเห็นได้ชัด

การเข้าถึงนิพพานในความหมายอย่างนี้ ไม่
ต้องรอให้ตายเสียก่อน และไม่ต้องรอให้แก่หรือ
ต้องรอให้เปื้อนโลก ใคร ๆ ก็อาจจะเข้าถึงได้ ถ้าหาก
พยายาม

แม้จะเข้าถึงจริง ๆ ไม่ได้ เพียงแต่เข้าใจ
ความหมายของคำนี้อย่างถูกต้องเท่านั้น ก็จะทำให้
ให้ความนึกคิดถูกต้องขึ้นได้หลายอย่าง โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งคือจะทำให้มีทัศนคติในการมองดูชีวิต
ถูกต้องดีขึ้น

ตามหลักวิชาจริง ๆ พระพุทธเจ้าได้ทรงบรรลุถึงนิพพาน เมื่อวันรุ่งอรุณของคืนวันวิสาขะ ในขณะที่ท้องฟ้าเบื้องบูรพาทิศกำลังทอแสง โลกกำลังจะสว่าง ความมืดกำลังค่อย ๆ จางหายไป ในขณะนี้แหละ ภายในจิตใจของพระองค์ได้เกิด ความสว่างขึ้นมา ดังที่พระองค์ได้ตรัสบอกแก่พระปัญจวัคคีย์ว่า :-

“ดูก่อนปัญจวัคคีย์ ดวงตา ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ในธรรมที่เราไม่เคยทราบมาก่อน ได้เกิดขึ้นแก่เราแล้ว นี่เป็นทุกขอริยสัจ ฯลฯ”

คำว่า บรรลุถึงนิพพาน หมายถึงการเกิด ดวงตา เกิดญาณ เกิดปัญญา เกิดวิชา เกิดแสงสว่าง ดังที่กล่าวมานี้

ท่านคงจะเห็นแล้วว่า การอธิบายความหมายของนิพพานในลักษณะอย่างนี้ ใคร ๆ ก็ฟังได้ และถ้าหากมีการอธิบายให้เข้าใจกันจริง ๆ แน่นนอนเหลือเกินว่า จะทำให้คนทั่วไปสนใจในเรื่องนี้

นิพพาน ในความหมายว่า ตายแล้วสูญ หรือ ตายแล้วไม่เกิด นั้น เป็นคำที่เราแปลมาจากคำบาลีว่า ภวนิโรธ นิพพานํ ซึ่งตามศัพท์แปลว่า ความดับ ไม่มีเหลือของภพ คือ นิพพาน คำนี้ โดยปกติ ใช้เป็นคำภาวนาสำหรับผู้ที่เข้าผลสมาบัติ และผู้จะใช้ คำภาวนาบทนี้ได้อย่างได้ผล อย่างน้อยจะต้องเป็นพระ โสดาบัน หรือต้องเป็นคนที่มึใจตกถึงกระแสนิพพาน หรือพูดอีกนัยหนึ่ง หมายความว่า จะต้องได้เห็นนิพพาน ในใจแล้ว ซึ่งนิพพานที่เห็นนี้ก็คือ :-

สูญญตะ ความว่าง

อนิมิตตะ ความไม่มีความหมาย

อัปปณิหิตะ ความไม่เกาะเกี่ยวอยู่กับอารมณ์ใด ๆ

การเข้าถึงนิพพาน หมายความว่า ในใจได้พบกับความว่าง คือ การไม่มีอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้น ได้พบกับความรู้สึกอันหนึ่งซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกว่า สิ่งทั้งปวงไม่มีความหมายอย่างที่เคยเข้าใจ และได้พบกับความเป็นอิสระ คือ ใจไม่เกาะเกี่ยวอยู่กับสิ่งใด ๆ เลย ผู้ใดได้พบกับภาวะอันนี้ ผู้นั้นจะรู้สึก

ชีวิตได้เปลี่ยนใหม่ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนที่ตนเองพอใจอย่างยิ่ง เพราะทำให้ความทุกข์ทั้งหลายที่เคยมีได้ลดน้อยลงไปอย่างเห็นได้ชัด ก็โดยปกติท่านที่จะเข้าใจได้อย่างถูกต้องจริง ๆ ว่า นิพพานคือตายแล้วไม่เกิดนั้น เขาจะต้องได้พบกับภาวะอันนี้ด้วยใจของเขาเองเสียก่อน ไม่เช่นนั้นแล้ว จะไม่สามารถเข้าใจได้ถูกต้องเลยว่า ที่ว่า นิพพานคือความสูญ หรือนิพพานคือตายแล้วไม่เกิดนั้น หมายความว่าอย่างไรแน่

อนึ่ง โปรดเข้าใจว่า คนธรรมดา คือคนที่ไม่ใช่พระอรหิยะก็สามารถที่จะเข้าใจภาวะอันนี้ได้ ทั้งที่ตนเองยังเข้าไม่ถึง เพราะภาวะของจิตใจที่ว่างจากอารมณ์ไม่เกาะเกี่ยวอยู่ในสิ่งใด ๆ คนที่ฝึกในทางสมาธิและวิปัสสนา ทุกคนจะต้องได้พบไม่มากก็น้อย เป็นแต่ถ้ายังเข้าไม่ถึงขั้นพระอรหิยะ ความว่างหรือความเป็นอิสระที่พบนี้ก็ยังเป็นของเทียม ยังไม่ใช่ของแท้ แต่ถึงกระนั้นก็ทำให้เข้าใจได้ว่า ถ้าใจได้เข้าถึงสูญญตะ อนิมิตตะ และ อัปปณิหิตะ จริง ๆ แล้ว จะตีพิเศษอย่างไร ทุกคน

จะเข้าใจได้ และพร้อมกันนั้นก็รู้สึกว่าจะเกิดความเลื่อมใสในธรรมอย่างแรงกล้า ทำให้รู้สึกว่า พระรัตนตรัยเป็นสรณะที่พึ่งอันสูงสุดจริง ๆ

วิธีนี้เท่านั้น ที่จะทำให้เข้าใจเรื่องนิพพานได้อย่างถูกต้อง ส่วนการอธิบายอย่างที่แล้ว ๆ มา ข้าพเจ้าคิดว่า มีแต่จะทำให้มืดมัวกันยิ่งขึ้น เพราะการให้ความรู้ที่สูงเกินกว่าสติปัญญา และภูมิธรรมของผู้ที่จะพึงรับได้นั้น ก็คงไม่ผิดอะไรกับการให้ยาคนไข้ผิด ซึ่งถ้าหากไม่เกิดโทษอะไร แต่ก็จะทำให้คนไข้เบื่อยา ในเมื่อเขาจะต้องรับประทานยาอย่างนั้นบ่อย ๆ วันแล้ววันเล่า แต่แล้วก็ไม่ได้ผลอะไร การสอนนิพพานต้องระวังกันให้มาก เพราะการศึกษาเรื่องนิพพานตามวิธีที่เคยได้สอนกันมานั้น ทำให้คนฟังกลายเป็นโรคเบื่อธรรม เบื่อศาสนา ไม่ทราบว่าเป็นจำนวนเท่าไรแล้ว.

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์วิญญาน ๔๗/๒ ถนนสามเสน
 บางลำพู กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐
 โทร. ๒๘๒-๒๐๒๕, ๖๒๙-๑๙๕๑
 โทรสาร ๒๘๑-๑๗๐๖

นางสาวศรีเพ็ญ จัตตะศรี ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

หลักพระพุทธศาสนา สำหรับทุกคน

● ปุญและบาปคืออะไร ? เป็นความจริงหรือเปล่าที่กล่าวกันว่า ถ้าทำบุญไว้ ตายแล้วได้ไปสวรรค์ แต่ถ้าทำบาปไว้ ตายแล้วไปนรก ? สวรรค์และนรกตามที่กล่าวไว้เป็นทำนองนิยายนั้น มีจริงหรือเปล่า ? หรือว่าเป็นแต่เพียงนิทานที่แทรกคติธรรมไว้ให้คนคิดเท่านั้น ?

● การกระทำความดี ตามหลักของพระพุทธศาสนา ควรจะมีจุดมุ่งอยู่ที่ตรงไหน ? เช่นอย่างบางคนคิดสร้างความคิดี ก็เพื่อที่จะให้ตัวเองมีเงินมีชื่อเสียง มีความสุขมีความสุขสบาย อย่างนี้จะเป็นการถูกต้องหรือไม่ ?

● บาปมีคืออะไร ? คนที่มีบาปมีหมายความว่าอย่างไร ? และเป็นความจริงหรือ ที่กล่าวว่า คนที่จะทำอะไรเป็นผลสำเร็จ จะต้องเป็นคนที่มีบาปมีอย่างเพียงพอ ?

● บางคนถือทำความชั่วไม่ได้ ทั้งที่รู้ว่าไม่ทำดี จะมีวิธีแก้อย่างไร ?

● คนที่มีนิสัยหรือสันดานดี ก็คือคนมีบุญมาเกิด ส่วนคนที่มีนิสัยสันดานไม่ดี ก็คือคนมีบาปมาเกิด เช่นนี้จะถูกหรือไม่ ?

● ความสุขหรือความทุกข์อยู่ที่ใจ แต่การที่ใจจะเป็นสุขหรือทุกข์นั้น ปัจจัยสำคัญอยู่ที่ไหน ? ในเรื่องนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้อย่างไรบ้าง

● พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร ? คำว่า ตรัสรู้ แปลว่าอะไร ?

ปัญหาทั้งหมด มีคำตอบในเล่มนี้

เวลาเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน แต่ความดี
ที่หมั่นทำไว้เสมอ นั้นแน่นอน ตายแล้วก็พา
ความดีติดตามไปถึงชาติหน้าได้อีก คนที่ซึ้ง
ในคุณค่าของความดีจริง ๆ เขาจะรอคอย
จนกว่าจะถึงเวลาที่ความดีจะให้ผลได้เสมอ